

**Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара**
Факультет суспільних наук і
міжнародних відносин
Кафедра соціології

Соціологічна асоціація України
Дніпропетровське обласне
відділення

ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ

**IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Урбаністичні студії: сучасний стан та
перспективи розвитку» (м. Дніпро, 25 вересня 2020 р.)**

Дніпро

Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»

2020

УДК 304.3(477)(082)
ББК 71.4(4Укр)я43
З 41

- З 41 Збірка матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Урбаністичні студії: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Дніпро, 25 вересня 2020 р.) / відп. за випуск, професор В.В. Кривошеїн. Д.: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2020. 107 с.
ISBN 978-966-97997-4-6

Подані матеріали (тези доповідей, статті) IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Урбаністичні студії: сучасний стан та перспективи розвитку», яка відбулася 25 вересня 2020 р. у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара.

Для всіх, хто цікавиться проблемами дослідження міського простору та способу життя.

ISBN 978-966-97997-4-6

УДК 304.3(477)(082)
ББК 71.4(4Укр)я43

© Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, 2020
© Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2020

Агєєва Г.М.

Національний авіаційний університет

«АЕРОПОРТ – МІСТО»: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

Реалізація сучасними аеропортами економічної концепції «аеропорт – місто» перетворює їх на нові за функціями результати урбанізації – аеротрополіси. На відміну від усталеної практики, коли аеропорти, як складові транспортних мереж, розміщувалися в структурі міста або передмістя, нові утворення виконують роль місто формувальних центрів. Інфраструктура аеропортів, проникаючи в інфраструктуру регіонального наземного, водного, підземного транспортів, бере участь у формуванні системи мультимодальних перевезень пасажирів, вантажів та ін. Зростають розміри зон впливу аеропорту на розвиток територій в радіусі до 5-30 км, здебільше вздовж розвинутих транспортних коридорів. Поширюється вага неавіаційних видів економічної діяльності, орієнтованих на авіаційні перевезення. Це супроводжується збільшенням кількості людей, які водночас перебувають або можуть перебувати на території впливу аеропорту (працівники, пасажирів, відвідувачі, мешканці житлових зон та ін.). Їх кількість, за оцінками спеціалістів, може досягати показників чисельності населення малих та середніх населених пунктів (до 50-250 тис. осіб). Тому сучасні аеропорти – об'єкти не тільки економічного, але й соціально-культурного розвитку з особливими умовами, обмеженнями та запитами, які потребують відповідної організації та управління [1].

Архітектурні рішення значних за площею аеровокзальних комплексів все більш нагадують архітектуру промислових об'єктів (великопрогонні сталеві конструкції перекриттів та покриттів, багатоярусні естакади). Але, коли в аеровокзальних комплексах різних аеропортів функціонують мережеві кафе, ресторани, фаст-фуди, мільтибрендові магазини одягу та взуття, на території впливу аеропортів будуються та експлуатуються об'єкти оператора мережі міських готелів (наприклад, AccorHotels) та ін., може виникати дискомфорт сприйняття цього середовища внаслідок його «брендової однотиповості».

Слід враховувати й особливу психологічну напругу, яку відчувають працівники, пасажирів, відвідувачі аеропортів, пов'язану з ізольованістю простору, специфікою організації та забезпечення безпеки польотів, очікуванням вильотів, приземлення, зустрічі та ін.

Зростає потреба у створенні унікального та привабливого для споживача (пасажирів, відвідувачів та ін.) соціокультурного простору, який би позитивно впливав на нього та був багатовекторним.

Для цього використовують різні підходи та заходи, орієнтовані на задоволення уподобань потенційних споживачів послуг аеропорту. З метою стимулювання лояльного споживчого ставлення до аеропорту може

бути проведений ребрендинг: від зміни зовнішніх ідентифікаторів (зміна логотипу, міжнародний аеропорт «Одеса», 2018 р.) до збільшення цільової аудиторії (з метою залучення нових споживачів).

Слід звернути увагу на світову тенденцію проведення на рівні держави та регіонів конкурсів щодо вибору імен видатних співвітчизників для присвоєння їх аеропортам (наприклад, міжнародні аеропорти «Київ / Жуляни» імені Ігоря Сікорського, 2018 р.; «Львів» імені Данила Галицького, 2011 р., Україна; «Домодедово» імені М.В. Ломоносова, Москва, Російська Федерація, 2019 р.; імені Ференца Ліста, Будапешт, Угорщина, 2011 р.; імені Вацлава Гавела, Прага, Чехія, 2012 р.; імені Бен-Гуріона, Тель-Авів, Ізраїль, 1973 р.; та ін.). Це – ребрейдинг, в межах якого в аеровокзальних комплексах створюються відповідні інформаційні зони та зали (Домодедово), встановлюються скульптурні портрети (Львів), використовуються медійні технології (Тель-Авів, [2]), тощо. Тобто формується нова система ідентифікації простору існуючого аеропорту. На привокзальних площах:

- з'являються ландшафтні парки, штучні водойми, серф-станції (Мюнхен, Німеччина); висотні доміанти химерних форм, функції яких виконують аеродромно-диспетчерські вежі (аеропорт Гейдар Алієв, Баку, Азербайджан);

- продовжується практика розміщення справжніх літаків як свідків відповідних історичних подій (Київ/Жуляни).

Ставляться питання щодо розуміння значення аеропортів як «повітряних воріт» та використання саме цієї специфіки для посилення культурної складової та туристичної привабливості міста та держави в цілому [3]. Аеровокзали та пасажирські термінали перетворюються в об'єкти ландшафтного дизайну (аеропорт Чангі, Сінгапур), справжні музеї образотворчого та монументального мистецтва (аеропорт Денвера, США), своєрідні культурологічні платформи (термінал D, Бориспіль). Враховується психологічний фактор: різні категорії пасажирів по-різному цікавляться та користуються додатковими послугами. Тому основний акцент робиться на пасажирів вильоту, транзиту та трансферу, які мають вільний час для участі у видовищних заходах, які проводяться в операційних залах вильоту та залах очікування вильоту. Наприклад, зал очікування вильоту (термінал D, Бориспіль) завдовжки понад 800 м перетворився на виставкову залу з пропускною спроможністю 3 тис. глядачів (пасажирів)/год та став мистецькою візитівкою, яка популяризує українську культуру та ідентифікує аеропорт як суттєво український простір [4].

Висновки. Процесу створення соціокультурного середовища сприяє анбандлінг творчих зусиль, незалежних від головної технологічної діяльності аеропорта. Високотехнічно оснащений аеропорт стає об'єктом естетичної привабливості. З іншого боку, доступний для різних соціальних

верст населення сервіс бюджетних авіакомпаній сприяє росту обсягів авіаційних перевезень та забезпечує можливість включення соціокультурного простору аеропортів до складу психогеографічних карт освоєння міських просторів [1].

Література:

1. Агеева Г.Н. Унитарный урбанизм аэропортов. *Eurasian scientific congress. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference*. Barcelona: Barca Academy Publishing, 2020. P. 205-211.
2. Агеева Г.М. Аэродромно-диспетчерські вежі – медіадомінанти макросередовища аеропортів. *Містобудування та територіальне планування*. 2019. Вип. 70. С. 27-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2019_70_7
3. Агеева Г.М. Авіаційна складова урбанізованого ландшафту Києва. Архітектура історичного Києва. *Феномен урбанізованих ландшафтів: IV Міжнародна науково-практична конференція, 23-24 листопада 2018 р. К.: КНУБА, 2018. С. 4-5. URL: https://8fee7f85-332d-484a-ac84-9e5cf334598c.filesusr.com/ugd/33d6c6_eec0410eb1a74354863d71c4d571219f.pdf*
4. Agieieva G., Nickolchuk B. Airports as art-space. *AVIA-2019: XIV International Scientific Conference, April 23-25, 2019. P. 21.13-21.17. URL: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2019/paper/view/5900/4729>*

Бойко В.А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСВІТНІ ПРАКТИКИ У ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО МІСТА

Однією з основних умов успішного економічного розвитку стає постійне вдосконалення та модифікація людського потенціалу засобами системи освіти. Тому для вирішення кадрових, соціально-економічних та регіональних проблем реального і фінансового секторів економіки необхідні розвиток і модернізація існуючої системи відбору та підготовки кадрів, пошук нових технологій інтеграції освітніх установ і підприємств. Вирішення даних питань потребує визначення особливостей функціонування ринків освітніх послуг і праці та визначення ключових проблем їх взаємодії.

Освіта у сучасному суспільстві стає особливим видом послуг, які стають невід'ємною складовою соціально-економічних відносин і формують ринок освітніх послуг який можна розглядати в двох аспектах: як самостійний елемент та як частину ринку праці.

Можна виділити наступні характеристики ринку освітніх послуг:

- 1) поглиблення селективної функції освіти;
- 2) розвиток функції адаптації освіти і людини до нових можливостей навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації;
- 3) посилення конкурентоспроможності та динамічності працівника на ринку праці; диференціація форм і видів освітніх послуг;
- 4) створення напруги на ринку праці через отримання випускниками незатребуваних спеціальностей;

- 5) формування та розвитку недержавної освіти на всіх рівнях;
- 6) зміни соціальних установок щодо вищої освіти, в яких освіта стала сприйматися як найважливіша умова виживання, основа матеріального добробуту;
- 7) орієнтація молоді на престижні професії тощо.

Ринок освітніх послуг тісно взаємодіє з ринком праці, як органічною складовою економічної системи, що виконує функції механізму розподілу і перерозподілу суспільної праці за сферами і галузями господарства, видами та формами зайнятості відповідно до структури суспільних потреб і форм власності [2, с. 29].

З однієї точки зору ринок праці можна розглядати як механізм (інститут), що поєднує, зводить разом продавців товару робочої сили (працівників) і покупців цього товару (роботодавців), з іншої – являє собою механізм узгодження інтересів роботодавців і найманої робочої сили, треті – що не специфічний вид товарного ринку, змістом якого є купівля-продаж товару особливого роду – робочої сили або спроможності людини до праці [1, с. 254].

Сьогодні ринок освітніх послуг України функціонує самостійно, майже не співпрацюючи і з ринком праці. Незначна частка країн світу здійснює оцінювання функціонування ринку освітніх послуг, яке повною мірою вимірює рівень освіченості населення та ілюструє реальну ситуацію на ринку, його відповідність потребам економіки. В Україні спостерігається значна невідповідність обсягів освітніх послуг потребам ринку праці. У зв'язку з цим потребує подальшого вдосконалення механізм функціонування ринку освітніх послуг, його взаємозв'язки та взаємообумовленість з ринком праці.

Основними причинами структурного дисбалансу попиту та пропозиції на ринку праці є: невідповідність структури та обсягів випускників вищих навчальних закладів потребам економіки України та її економічній політиці, неможливість ринку освітніх послуг своєчасно реагувати на зміни попиту та пропозиції на ринку праці, велика тривалість процесу підготовки необхідних кадрів, відсутність ефективного державного механізму регулювання обох ринків і т.д. Саме тому, ефективна діяльність органів управління системою освіти неможлива без врахування ситуації на ринку праці, без знання щодо ситуації із зайнятістю та безробіттям, без знання про тенденції на ринку праці.

Як показують сьогоденні реалії ситуації на ринку праці існуючий механізм взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці є неефективним. Однією з ключових макроекономічних проблем сучасного ринку праці в Україні є структурна невідповідність параметрів попиту на працю і пропозиції в різних регіонах. Це не співпадіння впливає на національний ринок праці, знижуючи показники його розвитку і роблячи негативний вплив на ефективність його функціонування. В останні роки

спостерігається негативна тенденція розвитку ринку праці (зменшилися обсяги зайнятості населення та збільшився рівень безробіття), незайнятість населення залишається гострою соціальною проблемою, вагомою складовою якої є неможливість знайти роботу після закінчення навчальних закладів.

Компанії прагнуть залучати до роботи молодих працівників, які можуть генерувати нові ідеї і швидко адаптуватися до змін і нововведень. Стандартні «пакети» освітніх програм вищих навчальних закладів вже не задовольняють нагальні потреби ринку праці: роботодавцям наразі потрібні не просто інженери, консультанти або фінансові аналітики – на додаток дедалі частіше у переліку вакантних посад трапляються нові назви «гібридних» професій, такі як «інтернет-маркетолог», «нано-медик», «web-дизайнер», «журналіст-блогер», «знавець наукової етики», «віртуальний юрист», «соціальний працівник соціальних мереж» [3].

Існуючий дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили в значній мірі пояснюється необґрунтованими обсягами фахівців «найбільш популярних професій», які випускаються не звертаючи увагу на перенасиченість ринку праці в цих спеціалістах, крім того, умови вступної кампанії дозволяють зарахувати всіх бажаючих вчитися. В результаті цього на ринок праці виходять спеціалісти, які не задовольняють потреби сучасного ринку праці. Така ситуація сприяє тому, що освіта починає набувати формального характеру і націлена на отримання диплому, а не задля отримання професійних знань.

Література:

1. Антохов А.А. Ринок освітніх послуг у світлі класичного та новітніх підходів до дослідження. *Регіональна економіка*. 2009. № 1. С. 251-259.
2. Апашеева С. Ю. Анализ рынка труда профессионального учебного заведения: учеб. пособие / под ред. С.Ю. Апашеева и др. Самара, 2006. 131 с.
3. Каленюк І.С., Куклін О.В. Розвиток вищої освіти та економіка знань: [монографія]. К.: Знання, 2012. 343 с.

Borodenko O.

Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv)

SIGN AND SYMBOL IN THE COMMUNICATIVE SPACE OF THE CITY

Over the past decades there have been many works devoted to the study of the nature and functions of the communicative space in general and the communicative space of the city, in particular. We can highlight some of the main areas of analysis of this problem in philosophy, cultural studies, sociology and other social sciences: a) analysis of various models of a communicative act; b) analysis of the structure of urban communication space, its horizontal and vertical components; c) semantic load of communication; d) analysis of the space of cross-cultural communication; e) analysis of urban space in the context

of the process of transformation of cultures; f) the communicative space of the city as part of the global cultural space.

However, despite the importance and breadth of this issue, the tendency to reduce the totality of communicative interactions to “sign interactions” (that is, to such methods and structures of communication in which the sign is the main element and attribute) prevails in most works. So, in the framework of the semiotics of Ch. Pierce, the sign is the basis of our thinking and underlies the process of semiosis [3]. These ideas were developed later in the works of G. Frege, F. de Saussure, U. Eco and others.

But what about the *symbol*? What is its role in building the communicative space of the city? Despite the fact that, over the past century, only in the philosophy of culture has a lot of extensive research on symbol and symbolization appeared (three-volume *Philosophy of Symbolic Forms* by E. Cassirer, fundamental works by S. Langer, A. Losev, M. Foucault, S. Averintsev, K. Svasyan and others), the nature and function of the symbol is still unsolved. Today, the *essence of the symbol* remains, perhaps, one of the most difficult problems of philosophy. As K. Svasyan notes, “a symbol understood as a universal category of culture requires a categorical methodological revelation of its nature from the point of view of not separate and private dominions of culture, but the philosophy of culture as such” [4, p. 24].

Moreover, in modern philosophy and science there is a distinct tendency to *reduce symbol to sign*. Ch. Pierce believed, referring to Aristotle, that a symbol is just a “conventional sign”, or “a sign depending on a habit (acquired or congenital)” [3, p. 13]. In our opinion, this is absolutely wrong. The works of many contemporary authors (some of which have been listed above) make a clear distinction between sign and symbol. We show this in a table:

Differences between sign and symbol (compiled by the author)

SIGN	SYMBOL
1. Any sign contains some information, for example: “No parking”; “Entrance”; “Exit” etc.	1. Symbol also contains information, but this is only one of its functions (external, informational component).
2. Sign has no depth, it serves only for the external design of the message and for its transmission.	2. Symbol always has depth; it has many aspects. There is a “semantic depth”, a “semantic perspective” in it. Any symbol can be viewed and interpreted from different points of view.
3. Sign is immanent in nature. As a rule, it serves to transmit information in a certain space.	3. Symbol has a transcendental nature. As S. Averintsev noted, “a symbol is an image taken in the aspect of its sign, and that it is a sign endowed with all the organicity of the myth and the

SIGN	SYMBOL
	inexhaustible polysemy of the image” [1, p. 155].
4. Any sign avoids complexity, informative congestion and semantic ambiguity; it seeks maximum simplicity to make communication effective.	4. Symbol has a kind of <i>enigmatism</i> ; in other words, it is able to offer puzzles and contains secrets.
5. Sign, as a rule, is always turned to the present. For example, traffic signs change with time.	5. Symbol contains history, it is able to connect the past, present and future. The “semantic perspective” is combined with the “semantic retrospective”.

A person often identifies a sign and a symbol. Such identifications, which take place at both the conscious and subconscious levels, are often simply dangerous. So, for a long time in the British subway the signs with the inscription “NO EXIT” were removed, because these words made some people think about suicide.

Here are a few examples that allow us to trace some fundamental differences between a sign and a symbol as elements of a communicative metaspace of a city (in accordance with the points in our table):

1. The space of each city is full of various signs. Most of them simply contain information in verbal or non-verbal forms, and this is their *function*. The informative function of urban symbolism is only *one of the functions*. So, on the famous monument to Taras Shevchenko in Kiev, we see an inscription (name, surname, dates of life of the great poet). However, the sculpture itself contains a deep symbolic image, which carries with it the whole world, part of the era and the attitude of the poet. Symbols of fleshliness (folded arms, bowed head) make us think a lot.

2. The “M” sign at the entrance to the metro contains information that we are going in the right direction and we must prepare or buy a token. The depth of the subway (in meters) does not contain *semantic depth*. However, for example, in works of art, the metro often acts as a symbol. So, in the film *American Friend* by Wim Wenders, the Paris Metro serves as a symbol of the urban labyrinth and interweaving of human destinies, as well as the intense search for meaning in an absurd world.

3. City signs are an “internal” property of urban space, they are *immanent*. Symbols of urban space are *transcendental*, because they are multi-meaning images of the city, rooted in mythology. These symbols are made up of several elements. For example, Dublin in Joyce's *Ulysses* is a double symbol that integrates the images of the human body and the Labyrinth [2, p. 25-27].

4-5. Communication is the main function of the sign, and the symbol has

many different functions. So, the facade of a famous hotel contains information about the services and the order of work. But, besides this, such a building contains various secrets (such as, for example, the *Bertram's Hotel* in the novel by Agatha Christie). Its silhouette and architectural features intrigue, seduce, have their own biography. All this to a large extent has a communicative potential, because it contributes to the establishment of a longer and stronger relationship between a person and the city in which s/he has just arrived.

References:

1. Averintsev S. Sophia-Logos. Vocabulary [Sofiya-Logos. Slovar]; [2nd rev. edition]. Kyiv: Dukh i Litera, 2001. P. 155-161. [in Russian]
2. Borodenko O. Body and Labyrinth: Anthropological and Urban Symbolism in James Joyce's *Ulysses*. *Hileya: Scientific Bulletin*. Kyiv: Hileya, 2019. Issue 148 (9). Philosophical sciences. P. 25-27.
3. Peirce Ch.S. Selected Writings / [ed. P. Weiner]. New York: Dover Publications, 1958.
4. Svasyan K. The Problem of Symbol in Modern Philosophy [Problema simvola v sovremennoy filosofii]. Moscow: Akademicheskiiy proekt, 2010. [in Russian]

Гоженко І.С., Верховод Л.І.

ДЗ Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
(Старобільськ)

**ПРОБЛЕМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В МАЛЕНЬКИХ
МІСТЕЧКАХ (ВИПАДОК СТАРОБІЛЬСЬКА)**

Актуальність. У сучасному світі внаслідок постійних змін та перетворень зростає кількість загроз, з якими стикаються люди. Однією з таких є – проблема працевлаштування. Відколи економіка стає ринковою – постають питання про зайнятість на ринку праці. Особливо гострою дана проблема є для представників так званого прекаріату (за Г. Стендінгом), який є складовою соціальної структури сучасного суспільства.

Для сучасного українського суспільства проблема працевлаштування також є актуальною. Опосередкованим свідченням того стає динаміка безробіття. За даними Державної служби статистики України рівень безробітного населення у віці 15-70 років складав : у 2012 році – 7,6%; у 2013 році – 7,3%; у 2014 році – 9,3%; у 2015 році- 9,1%; у 2019 році- 8,2% [1].

Це свідчить про те, що під час війни країна стає доволі вразливою, через що зростає рівень безробіття. Вона стикається з тим, що підвищуються податки, закриваються підприємства та зменшується попит на робочу силу. Станом на 2019 рік рівень безробіття дещо зменшується, що свідчить про позитивні зрушення в економіці.

Особливо гострою проблема працевлаштування стає для невеликих міст та містечок, одним із яких є Старобільськ.

Унікальність Старобільська полягає наразі у його близькості до лінії

розмежування сторін конфлікту на Сході України. В типове маленьке містечко були евакуйовані організації з обласного центру – Луганська. Це принципово змінило соціально-професійну структуру населеного пункту. Так до Старобільська були переведені наступні заклади - ДЗ Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання», Луганський прикордонний загін. Разом з організаціями переїхала і певна частина працівників та членів їх сімей.

З огляду на зміни в житті Старобільська з початком воєнного конфлікту вважаємо актуальним розгляд проблеми працевлаштування в малому місті, яким є Старобільськ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема працевлаштування вивчається багатьма дослідниками у сфері соціології, економіки, психології та педагогіки, де «аналізують поняття, визначають індикатори працевлаштування, розглядають категорію працевлаштування, окреслюють процес та концепцію працевлаштування та проводять дослідження працевлаштування (Б. Гайзер, британські дослідники: С. Блок, Т. Бейтс, Р. МакКвейд, К. Ліндсей, М. Йорк, Р. Найт, Р. Дірінг, Дж. Хілладж, Е. Поллард, М. Фугейт, А. Кінікі, Б. Ашфорт, Л. Харві, Л. Дакре Поол та П. Севелл; бельгійські дослідники: А. Форрієр та Л. Зельс та шведський дослідник Е. Бернтссон та інші)» [2, с. 124].

Серед українських вчених, які займаються дослідженням проблеми працевлаштування – Д. Богиня, Е. Лібанова, О. Грішнова, П. Мазурок, М. Корчун, В. Покришук, Л. С. Лісогор, І. Л. Петрова, Л. М. Колешня, О. М. Балакірева, О.В. Валькована, О.В. Іващенко, О.М. Лободинська, А. Л.Баланда, А. М. Єріна, О. К. Мазуренко, З. О. Пальян, В. А. Павленков та ін.

Дослідженням проблем маленьких містечок також займалися Л. Верховод [3], С. Хобта [4], І. Кононов [5].

Мета – виявити особливості працевлаштування в маленьких містечках (на прикладі міста Старобільська).

Виклад основного матеріалу дослідження. Старобільськ – місто площею 13,32 кв. км, районний центр Луганської області. Офіційна дата заснування міста Старобільська 1686 рік. Кількість населення: 16 917 (01.01.2018). Густота населення 1291 осіб/км². Природний і міграційний приріст негативні з 2011 року, в 2016 році природний приріст склав – 198 осіб; механічний приріст (сальдо міграції) – 57; загальна кількість зменшення населення – 255 осіб [6, с. 11].

Що стосується виробничого потенціалу міста Старобільська, то він представлений підприємствами машинобудування та металообробки, сільського господарства, харчової промисловості, логістики, будівництва та житлово-комунального господарства. У місті працюють наступні підприємства:

ТОВ «Старобільський машинобудівний завод; ПАТ «Старобільський

молокозавод; ПП «Старобільський завод продовольчих товарів»; «Старобільське міжрайонне управління по експлуатації газового господарства»; ТОВ «Завод фруктово-мінеральних вод «Айдар плюс»; ТОВ «Старобільський елеватор»; ВАТ «Старобільська міська друкарня» - виробництво паперу та поліграфічна діяльність. » [6, с. 11].

У Старобільському районі розташовано 3 вищих навчальних заклади та 2 професійних ліцеї. В листопаді 2014 року ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» було передислоковано на територію, підконтрольну українській владі, до м.Старобільськ.

Невелике місто не може запропонувати людині багато варіантів для працевлаштування. Як правило, в містечках в аграрному регіоні потрібні люди для праці у сфері послуг та сільськогосподарському виробництві, де рівень зарплати не дуже високий.

Одним із показників попиту та пропозиції на ринку праці є об'яви у місцевих газетах. У якості прикладу проаналізуємо найбільш популярне видання у місті – «Телегазета». Нами був проведений контент-аналіз газетних об'яв у порівняльному розрізі – до карантину, пов'язаного з пандемією коронавірусу, та під час нього. Аналіз проводився за наступними параметрами: кому пропонують роботу, що за вакансії і скільки їх; хто шукає роботу, що за вакансії і скільки їх.

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що загалом в газеті пропонується більше оголошень з надання роботи ніж з пошуку (в середньому у два-три рази більше). Але всі вони мають одну направленість та пов'язані з наданням роботи в більшості випадків низько кваліфікованим працівникам.

Результатом дослідження також стало виявлення найбільш згадуваних професій серед людей, які шукають роботу – різноробочий, доглядальниця, охоронець, вантажник; серед об'яв з надання роботи – продавець, кухар, офіціант, водій та різноробочий.

Загалом, це свідчить про те, що Старобільськ може запропонувати невелику кількість різнопланових професій. Але може постати ще одна проблема – неофіційне працевлаштування. А отже – дана проблема потребує серйозного розгляду з боку держави. Місту потрібно розширювати свою спеціалізацію та впроваджувати нові технології. Таким чином збільшиться попит та пропозиції на ринку праці, що буде сприяти розвитку малого містечка.

Література:

1. Державна служба статистики України. Основні показники ринку праці у 2010-2019 роках. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/arh_osp_rik_u.htm (дата звернення: 10.04.2020)
2. Озимко М.В. Моделі працевлаштування випускників вищих навчальних закладів у західній соціології. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Соціологія.* Миколаїв, 2014. Т. 234, вип. 222. С. 123-128. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2014_234_222_27 (дата звернення: 11.04.2020)

3. Verkhovod L. Особливості інтерпретації корупції та хабарництва в науковому та суспільному дискурсі сучасної України. *Грані*. 2019. № 22 (1). С. 86-94. URL: <https://doi.org/10.15421/171911> (дата звернення: 12.04.2020)

4. Хобта С.В. Вивчення масової свідомості та її динаміки в соціологічному дослідженні. *Грані*. 2016. № 138. С. 78-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_138_15. (дата звернення: 12.04.2020)

5. Масова свідомість в зоні воєнного конфлікту на Донбасі: монографія / наук. ред. І. Ф. Кононов. Старобільськ: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2018.

6. Стратегія розвитку міста Старобільська. URL: https://starobelsk.lg.ua/images/docs/sesii/sklykannja_7/sesija_7_36/r_36_1.pdf (дата звернення: 14.04.2020)

Гончарова В.С., Лепський М.А.

**Запорізький національний університет
АЕРОПОРТ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МІСТА**

З розвитком суспільства, міста все більш поширюються транспортними сполученнями. Від простого транспорту людство прийшло до літаків, які забезпечують швидкість, безпеку, велике охоплення пасажирів та перехід від однієї сфери в іншу сферу. Такий вид транспорту стає все більш популярним та доступним, тому важко уявити сучасне місто без аеропорту. Наявність аеропорту в місті є одним із факторів його розвитку, адже сьогодні літаки перевозять не тільки вантажі, але, куди важливіше, людей, що володіють знаннями, що є головною валютою постіндустріальної економіки.

Стан аеропорту є напрочуд важливим для міста та самопочуття містян, він сам собою за своєю структурою походить на місто, але в зменшених масштабах. Міста грають одну з ключових ролей в глобалізованому середовищі. Воно формує уявлення про навколишнє середовище, але коли ми потрапляємо в інше середовище, куди нас швидко та успішно доставляє літак, то світобачення поступово змінюється. Так, і перший погляд на аеропорт формує перші уявлення.

Аеропорт міста Запоріжжя був остаточно введений в експлуатацію для городян та пасажирів лише в 1960х роках, до його він ділив свою смугу із воєнними літаками. За статистикою в 1990 році через Запоріжжя пройшли 839 тисяч пасажирів. Для міста аеропорт надавав багато робочих місць та стабільність в нарахуванні заробітку та благ.

Туристи, або люди яким треба було чекати свій рейс, мали можливість відвідати саме місто Запоріжжя, що звичайно давало розвиток для готельного, ресторанного та туристичного бізнесу. Але потік знижувався, аеропорт перестали обслуговувати та фінансувати належним чином. Запоріжжя поступово зливалось із сірістю індустріального району, а містяни все менш відчували присутність літаків, руху, динаміки.

В 2013 році була відремонтована злітно-посадкова смуга та в 2019

році завершилось будівництво нового сучасного терміналу. Кількість авіа сполучень збільшилась та стала більш доступною. Пасажиропотік з 2018 року за статистичними даними почав збільшуватись. На 2019 рік було визначено, що вперше за два десятки років через аеропорт пройшло 434 тисячі пасажирів [1]. Також було відкрито регулярні рейси до країн Європи та всередині країни, що значно вплинуло на розвиток туристичного бізнесу та самого міста. Такі події дають надії до нового поштовху не тільки аеропорту, а й самого міста.

Через пандемію COVID-19 місто, як і аеропорт перебували в умовах карантину, що призупинило всю діяльність. Після початку адаптивного карантину аеропорт потроху почав свою працю, літаки знову почали злітати. Місто також прокидалося та згадувало, як це рухатися, місто скупило за діяльністю. Майже кожен містянин в той час, почувши гул літака, мав відчуття радості. Аеропорт знову працює, до аеропорту прибувають та відбувають, працівники забезпечують безпеку. Аеропорт це постійна динаміка та віра для містянина в те, що місто живе.

Кожне місто починається з аеропорту, сам там людина починає своє знайомство з місцевістю, культурою, цінностями. З устрою, структури, діяльності та образу аеропорту можна визначити стан самого міста. Розвиток аеропорту є не тільки важливим для тих, хто часто подорожує. Його розвиток на пряму відбивається в самому місті та самопочуття містян. Як казав, батько-засновник Повітряних сил США Вільям Мітчелл: «To measure the heartbeat of a city...take the pulse of her airport» [2], що в перекладі означає: «Щоб виміряти серцебиття міста... виміряйте пульс його аеропорту».

Література:

1. Статистика Міжнародного запорізького аеропорту. URL: <https://ozh.aero/ru/zaporozhskij-aeroport-pobil-proshlogodnij-rekord-po-kolichestvu-passazhirov/>
2. Eaton Jr., Alfred F. The Socio-economic Impact of the Airport Upon the Community: Master's Thesis / University of Tennessee. 1977. 146 p.

Гром І.С.

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

ОСНОВНІ ЧИННИКИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЧАЙНОЇ КУЛЬТУРИ РІЗНИХ СУСПІЛЬСТВ

Чай виступає важливим елементом культурних традицій, а його споживання залежить від соціальних процесів, які залежать від цих традицій. Починаючи із стародавніх часів, суспільства поділялися на «чайні» і не «чайні», себто, такі, в яких існують чайні церемонії, сценарії, чайне дозвілля, і такі, де подібних складників культури повсякдення не існує. Загалом соціокультурні чинники виробництва і споживання чаю для соціології можна вважати малодослідженими. Чай в культурі харчування країн конфуціансько-даоської культури є частиною мобілізаційних

сценаріїв повсякденного життя різноманітних соціальних груп, які перебувають в стресово-мобілізаційному соціальному стані, себто, частіше за все, перебувають під пресингом різних культурно-цензурних сценаріїв соціальної поведінки.

Суспільства в контексті рівня поширеності в них споживання та виробництва чаю можна умовно поділити на культово-чайні, нормально-чайні та недостатньо-чайні. Йдеться про вжитковість чаю в буденному житті, а також ставлення до чаю з боку влади та широких верств населення, про популярність чаю в ідеології та масовій культурі.

Серед найбільш чайних суспільств виділяються, перш за все, середньо-азійські, в яких споживання чаю є зумовленим як культурно-ритуальними, так і клімато-географічними чинниками. Особливості клімату та рельєфу характеризуються переважанням низовин і великих міжгірських долин, де влітку температура піднімається вище +40°C за відсутності дощів. Вживання чаю населенням дозволяє підтримувати температурний баланс при збереженні працездатності зрілої вікової групи. В Японії чайна церемонія є зацентрованою не стільки на гедоністичних відчуттях учасників церемонії та смакових особливостях чаю, скільки на церемонії як на соціальному ритуалі.

США змогли випередити Японію саме з причини створення відкритого етноконтактного середовища, яке складається переважно з мігрантів європейського та азійського походження. Завдяки цьому етноконтактному середовищу стала можливою інтелектуальна іноваційність та формування наукової спільноти, здатної до генерування іноваційних ідей та проектів.

В цілому суспільствам із високим рівнем виробництва та споживання чаю на душу населення є притаманні спільні культурно-ідеологічні, соціально-політичні та соціально-економічні риси, зокрема:

1) Ці суспільства в минулому або були імперіями-метрополіями, або ж змогли вплинути на свою колоніальну периферію, здійснюючи насадження на ній своїх соціальних інституцій та культури. Будь-яка імперія живе в режимі військової мобілізації, тому кофейновий тонус користується попитом не лише серед елітних груп, але і серед нижчих верств населення.

2) Частина суспільств-лідерів споживання та виробництва чаю є патрімоніальними авторитарними соціумами, які є фундованими на структурах радянської цивілізації. Радянську цивілізацію, за слушною думкою С. Кара-Мурзи, можна віднести до патрімоніально-мобілізаційних, оскільки в умовах СРСР при збереженні планового господарства фактично зберігалася вертикаль феодального типу [1, с. 108-109].

3) Суспільства із високим рівнем споживання чаю належать до суспільств транзитного (перехідного) типу або ж суспільств, які переживають запізнілу модернізацію. Перехідний стан, який затягнувся в силу тих чи інших екзогенних причин, може бути пов'язаним із

колоніальною залежністю, поліетнічністю або поліконфесійністю та іншими обставинами множинної ідентичності, які стають на заваді процесам інтеграції та формування культурної гомогенності.

4) Суспільства із високим рівнем виробництва та споживання чаю зберігають архаїчні соціальні моделі розвитку та типи соціальної структури, які мають докласове походження. Не доводиться дивуватися тому, що за таких обставин ці суспільства є найбільш бідними за своїми соціально-економічними характеристиками при супутній ресурсній надлишковості. Водночас в них зберігається аграрний тип економічного відтворення та переважають зовнішньо-інвестиційні способи залучення фінансових ресурсів.

5) Суспільства із високим рівнем виробництва та споживання чаю характеризуються високими показниками коефіцієнту Джині. Коефіцієнт Джині як соціометричний показник характеризує відмінності в доходах між вищими та нижчими верствами в будь-якому суспільстві. Це кількісний показник, який демонструє ступінь нерівності різних варіантів розподілу доходів. Саму модель розрахунку було розроблено італійським економістом, статистиком і демографом К. Джині (1884-1965).

Отже, споживання чаю є супутнім такій соціальній структурі, яка відповідає ліберальним типам економічних систем або більш архаїчним авторитарним режимам, або їх поєднанню. Це дає підставу припустити, що зазначені суспільства заохочують і поширюють чайну субкультуру або в результаті впливу метрополій, або патрімоніальних авторитарних режимів, або ж перебувають на аграрному або індустріального фазисі розвитку.

Література:

1. Кара-Мурза С.Г. Советская цивилизация. Кн. 2: От Великой Победы до наших дней. М.: Эксмо-Пресс, 2002. 687 с.

Гугнін Е.А.

Національний університет «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ГЕГЕМОНІЇ В КОНЦЕПЦІЇ Е. ВАЛЛЕРСТАЙНА: ЕВРИСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ

У неомарксизмі Е. Валлерстайна було створено теорію політичних циклів гегемонії. Його послідовниками, які розвивали теорію неомарксизму, не було запропоновано інших моделей інтерпретації політичного розвитку капіталістичної світ-системи. Винятком в цьому сенсі можна вважати соціологічний еволюціонізм, прихильники якого розглядають економічну гегемонію як похідну від територіального зонування різних суспільств.

Відмінністю зазначеної концепції є фокусування на політико-економічних чинниках світ-системної гегемонії при деякому удругорядненні геоekonomічних складників проектів домінування та

експансії. Гегемонія як активність, спрямована на отримання політико-економічного домінування та лідерства, характеризується, згідно неомарксистській логіці, чотирма особливостями:

А) В отриманні і у втраті гегемонії є наявними певні циклічні закономірності. Йдеться про досягнення пікової точки гегемонії наприкінці агропромислової фази світової економіки в фазі підйому світової торгівлі і на початковому етапі розвитку світової фінансової системи. Фінансове узалежнення та втрата державою фінансової гегемонії є першою втратою втрати гегемонії як такої. Нині зазначене положення про гегемонію може стосуватися інформаційно-комунікативного та культурного типу гегемоній, а також відповідних циклів технічних інновацій, які співпадають із циклами гегемонії.

Б) Держави-гегемони фундують свою гегемонію на ідеологічних засадах глобального лібералізму, торговельної політики «відкритих дверей та рівних можливостей». Глобальний лібералізм, за умови його перемоги над меркантилізмом та протекціонізмом, створює передумови для фінансових гегемоністів в глобальному масштабі. Глобальний лібералізм є одним із трендів ідеологічних експансій, призначених для створення світу-периферії в сучасних умовах.

В) Держави-гегемони володіють військово-морськими перевагами. Нині саме положення може бути розвиненим в аспекті військово-повітряних переваг держави, ресурсів ядерної зброї, високотехнологічної біозброї та кіберзброї.

Г) Держави-гегемони доводять гегемоністський статус в світових війнах. Нині це положення може бути екстрапольованим як на локальні (гібридні) війни, так і на тривалі інформаційно-психологічні спецоперації, які передують війнам, а також на стратегії культурного та інформаційного імперіалізму.

Згідно концепції Е. Валлерстайна, в світовій історії є доцільним вирізнення трьох циклів гегемонії, тривалість яких складає приблизно 100 років: 1618-1692 р., 1792-1914 р., 1914р. – понині. Для нашого дослідження найцікавішим є останній цикл гегемонії, який, згідно з даними дослідника, повинен незабаром підійти до кінця. У зв'язку з зазначеним актуалізується дослідження сучасних тенденцій розвитку задля соціального прогнозування динаміки світ-системи та її системної кризи, яке ускладнюється за рахунок її стохастичності.

Довгі економічні цикли, в класичному напрямку описуються періодичним чергуванням двох фаз: А-фази, на який відбувається посилена експансія світ-системи та Б-фази, на якій відбувається скорочення її експансії. Гегемоністські цикли є пов'язаними з фазами великих хвиль М. Кондратьєва. Так, гегемонія формується в А-фазі експансії світ-системи, а її занепад настає в Б-фазі.

Дослідження довгих економічних циклів в динаміці А- і Б-фаз було

розпочато в так званих теоріях залежності і слаборозвиненості, а екстраполяція їх поняттєвого апарату в неомарксизм стала можливою завдяки концептуальній прихильності Дж. Аррігі, А. Франка і І. Валлерстайна до зазначених теорій. Послаблення гегемонії супроводжується економічним занепадом регіону, зростанням соціокультурної фрагментації і загальної соціальним хаосом [1; 2, с. 1-80; 4-5].

У фазі занепаду гегемонії відбувається децентралізація процесу накопичення капіталу, що, в свою чергу, має наслідком зниження соціальної мобільності і життєздатності ліберальних цінностей в суспільстві. Відповідно, зазначена ситуація розв'язується за рахунок повернення до етнічних і релігійних ідентичностей, що відбивається на посиленні автохтонних етносів, поширенні націоналізму, іредентизму та регіоналізму [3, с. 146-147]. В сучасних умовах логічним є припущення щодо переважання пірамідальної схеми культурного та медійного домінування, яка стає розвиненою модифікацією запропонованої неомарксизмом схеми гегемоністських економічних циклів та політичного домінування. У зв'язку з цим вона виявляється перспективнішою для аналізу при сумнівності тези щодо застарілості теорії гегемонії.

Література:

1. Arrighi G., Drangel J. The stratification of the world-economy: An exploration of the semiperipheral zone. Review. Binghamton (N.Y.): Fernand Braudel Center for the study of economies, hist, systems, and civilizations, 1989. 53 p.
2. Frank A.G., Gills B.K. The Five Thousand Year World System: an Interdisciplinary Introduction. *Humboldt Journal of Social Relations*. 1992. Vol. 18, № 2 Spring. P. 1-80.
3. Modelski G. Evolutionary Paradigm for Global Politics. *International Studies Quarterly*. Washington, 1996. Vol. 40, № 3. September. P. 146-147, 321-342.
4. Wallerstein I. World System Versus World-Systems. URL: <http://abuss.narod.ru/Biblio/wallerstein.html>.

Гудзенко О.З.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара МІСЬКІ СУСПІЛЬНІ РУХИ: НИЗОВА МОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИ ВПЛИВУ НА ПРОСТІР МІСТА

Одним із важливих критеріїв трансформаційних змін в суспільстві є збільшення рівня низових ініціатив населення і формування різного роду суспільних рухів. У роботі «Соціологія соціальних змін» П. Штомпка називає суспільні рухи одними із головних агентів соціокультурних змін. Розвиткові низових громадських ініціатив (від англ. *grassroots*) та їх впливу на простір сучасного міста присвячені дана доповідь.

Низова мобілізація розглядається, перш за все, як суспільна практика громадянської активності, пов'язана зі здійсненням громадянами соціальних функцій у тих сферах життя суспільства, котрі не можуть

ефективно регулюватися державою. Виявом організованих, колективних форм громадських ініціатив і низової мобілізації є різноманітні соціальні рухи.

Зазвичай, громадянську активність прийнято розглядати в контексті політичної залученості громадян в поле влади за допомогою соціального капіталу участі в недержавних суспільних рухах. Однак, такий підхід занадто вузький, оскільки громадянська активність має відношення не тільки до політики, а й до соціально-значимих дій і є вбудованою в повсякденне життя людини. Форми громадянської активності різноманітні: це і участь в мітингах, акціях протесту та демонстраціях, і волонтерська діяльність, нетворкінг, краудсорсинг і краундфандінг. Даний підхід дозволяє визначити громадянську активність як одну з форм соціальної активності, основною метою якої є реалізація соціально-значимих інтересів, спрямованих на залучення якомога більшої уваги громадськості, засобів масової інформації, владних структур до різного роду суспільних проблем.

Процес формування громадянської активності може протікати стихійно, незалежно від діяльності тих чи інших соціальних інститутів, шляхом неінституціолізованих форм колективної самоорганізації громадян. Політичним партіям все складніше стає структурувати місцеву політику та мобілізувати виборців. Фіксується падіння рівня довіри до політичних сил в цілому і конфлікт інтересів при здійсненні політичних рішень. Найбільшою довірою серед українців, за результатами опитування громадської думки КМІС, користуються звичайні люди, які живуть поряд (68%), волонтери, які допомагають армії та переселенцям (63% та 61%), церква (51%), та збройні сили України (51%), а найменшою – уряд України (11%), Верховна рада України (8%) [1].

У цій ситуації з'являються спроби політичних сил зробити муніципальну систему більш привабливою для містян, розширивши їх участь в місцевому політичному житті (громадський бюджет, електронні петиції тощо). Міський активізм, пов'язаний переважно з вирішенням повсякденних проблем жителів міста. Низова мобілізація – це постійний контекст міського життя. Містяни систематично реагують на певні виклики – загрози комфортності проживання, їх «права на місто», реалізації можливостей участі в міській політиці тощо. Найбільш розповсюдженими є протести проти забудови міського простору, знищення рекреаційних місць, забруднення довкілля відходами виробництва, неякісного надання муніципальних послуг, міської мобільності, благоустрою «зверху». Так, процес реновації міського простору, який є актуальним для багатьох міст України, спровокував посилення громадянської активності та участі містян в протестних акціях. В Україні майже 80% багатоквартирних будинків вимагають реконструкції чи реновації. Однак ефективного механізму вирішення даної проблеми

держава не запропонувала [2].

Так, в Базі міських ініціатив України є каталог організацій та міських ініціатив міста Дніпро, діяльність яких спрямована на вирішення міських проблем [3]. Серед зареєстрованих офіційно ініціатив домінуючими за напрямом діяльності – є «Мистецтво та культура» («Арт-вертеп» мистецька агенція, арт-галерея Ящірка, арт-центр Квартира, Засвет, Герць тощо), «Благоустрій» (А у нас у дворі, Сад поруч, Доступная среда Днепр) і «(Само)-управління» (БФ Місто Змін, ГО «Дніпро-місто змін», DniproSmartCity).

Більшість низових мобілізацій є реактивними і формуються як відповідь на загрозу середовищу проживання або його відсутності взагалі. Так, економічні наслідки пандемії SARS-CoV-2 загострили безліч проблем сучасних міст, однією з яких є доступність житла. Миттєвою низовою реакцією стали орендні страйки у США, Італії, Іспанії. Під час них люди об'єднувались у спілки, відмовлялися платити за оренду і визнавати пріоритет приватної власності над загальним благом. На такі радикальні дії їх наштовхнула неочікувана і швидка криза. Проте існують люди, для яких ця криза є постійною, наприклад, біженки та біженці, бездомні люди. А також ті, хто свідомо відмовляються платити за базову потребу, зокрема активісти (-ки) лівих і анархічних рухів [4].

Сквотування є поширеною соціальною практикою міського активізму Західної Європи та США. Це спосіб вижити і заявити не тільки про незгоду з нерівномірним розподілом благ у суспільстві, а й про право на публічний простір міста. Однак, в українському медійному просторі сквотування іноді представляють, як екзотичну і субкультурну активність. Більше того, сенс практики сквотування можуть апропріювати представники (-ці) так званого «креативного класу». Наприклад, платформа комерційних онлайн-курсів Skvot використала відому емблему сквотер, які борються за право на житло і доступ до соціально-культурних центрів [4].

Голландський соціолог Ганс Прюс (Hans Pruijt) у своїй роботі «Сквотинг в Європі» виокремив п'ять основних видів цього явища, які можуть перетинатися між собою [5].

1. Вимушений вид сквотингу концентрується лише на допомозі безхатченкам, іммігрантам, переселенцям та бідним верствам населення і має форму гуманітарного, соціального або релігійного активізму. Єдина умова, яку потрібно задовольнити, – це забезпечити житлом.

2. Як альтернативна незалежна житлова стратегія. Прихильники цього виду сквотингу не презентують себе як аутсайдерів, а навпаки – з гордістю позиціонують себе як самостійники. Як правило, це представники середнього класу, які не мають нагальної потреби у помешканні.

3. Як соціально-культурний центр. Сквот, на базі якого формується бар або кафе, магазин, галерея, майстерня з ремонту, духовний центр

тощо.

4. Консерваційний вид сквотингу означає незаконне заселення, це своєрідна тактика протидії владі або власникам, які хочуть знести будівлю або нераціонально її використовують.

5. Політичний сквотинг, коли сквот стає революційною платформою.

Для м. Дніпро характерним є розвиток соціально-культурного сквотингу художників, арт-митців, творчої молоді (DniPRO ГогольFest, арт-коммуна «Сквот на Олеговской. Киев», Арт-кафе «Неизвестный Петровский»).

Як висновок, можна стверджувати, що локальний міський активізм сприяє формуванню спільності, побудованої на суспільній довірі, взаємодопомозі та співпраці, необхідній для подолання низького рівня інституційної довіри в суспільствах постсоціалістичного режиму.

Література:

1. Довіра соціальним інститутам. Прес-реліз всеукраїнського опитування громадської думки. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=817> (дата звернення 07.09.2020)

2. Королёва Е., Купновицкая У. Реновация по-украински. Что ждет устаревший жилой фонд. Фокус. URL: <https://focus.ua/economics/448486-renovatsiya-v-kieve> (дата звернення 29.09.2020)

3. База міських ініціатив Україна. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/initiatives> (дата звернення 03.10.2020)

4. Шнайдер В. Сквоти в місті: житло, активізм, нерівність. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/skvoty-v-misti-zhytlo-aktyvizm-nerivnist?locale=ru> (дата звернення 09.10.2020)

5. Місця свободи. Гайд по українських сквотах. URL: <https://zaborona.com/mistsia-svobody-hajd-po-ukrainskym-skvotam/> (дата звернення 28.09.2020)

Гутовська П.В., Складенко К.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МОДЕРНІЗАЦІЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ЗМІНИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ

Кожен період розвитку суспільства характеризується особливим типом взаємовідносин соціальної системи і природи. Ступінь суспільного та науково-технічного розвитку, економічна політика держави, рівень освіченості та матеріального забезпечення населення – ключові фактори впливу на характер даної взаємодії. Прояв прийнятого в соціальній системі типу відносин з природою насамперед відбувається під впливом виду природокористування, домінуючого в економіці соціальної системи. Сучасне місто як об'єкт соціологічного дослідження дозволяє нам найкращим чином зафіксувати зміни в екологічній культурі суспільства як на рівні індивідуальних практик городян, так і на рівні впровадження державної політики, оскільки місто є центром індустріального, наукового,

та матеріального розвитку.

Соціально-екологічний підхід був започаткований у 20-30-ті роки ХХ століття у рамках Чиказької соціологічної школи (Р. Парк, Є. Берджесс, Р. Маккензі, Л. Вірт та ін.). Дослідження цієї школи міста як соціоекологічної системи стали передумовою виникнення окремої науки соціоекології, яка поєднала в собі знання природничих, технічних і суспільних наук. Теоретичним підґрунтям соціально-екологічного підходу також вважають досить відому концепції «екологічного комплексу» О. Дункана та Л. Шноре та концепцію «екологічного співтовариства» А. Хоулі. Вчені вперше поставили питання про дослідження соціально-екологічного простору міського середовища. Концепція екологічного співтовариства А. Хоулі акцентувала увагу на функціональні особливості територіально-локальних систем (екосистем), які формуються в процесі взаємодії з навколишнім середовищем. На його думку, людська культура, по суті, зводиться до методів регулювання, за допомогою якого населення зберігає себе в своєму середовищі проживання.

О. Дункан і Л. Шноре виділяють в «екологічному комплексі» чотири компонента: населення (популяція) (Population), середовище (Environment), технологія (упредметнені засоби взаємодії з середовищем і культура в цілому) (Technology), а також організація (Organization), скорочено РОЕТ. В екологічному комплексі увага приділяється соціальній організації як колективній адаптації популяції до середовища в часі і просторі. Соціальна організація розглядається як залежна перемінна, тоді як перемінні з комплексу (РЕТ) залишаються незалежними. Тобто, з позиції даної концепції, для пояснення соціальних феноменів необхідно вийти за рамки самої соціальної організації, включивши її у систему більш високого порядку, якої і є в розумінні О. Дункана і Л. Шноре екологічний комплекс [1].

У ситуації гострої соціально-екологічної кризи модернізація міського середовища є нівелюючим фактором конфлікту відносин людина-природа. Екологічна модернізація – це зміни відповідно до новітніх, сучасних екологічних вимогам і норм, виконання яких веде до усунення проблем між людиною і середовищем її проживання, суспільством і природою. В світі склалася соціальна система, яка є причиною виникнення і загострення соціально-економічних і екологічних проблем, різних за рівнем, масштабами і характером [2, с. 100]. Виживання людства і подолання екологічних викликів стає найважливішим завданням для сучасного суспільства, тому що використання людиною природи без деструктивних наслідків можливе лише при підтримці екологічної рівноваги, на яку критично впливають швидкий розвиток виробництва та антропогенне забруднення оточуючого середовища.

Так, у теоріях соціологів вже ХХІ століття знаходимо положення згідно з якими розвиток екологічної культури та модернізація оточуючого

середовища є одночасно і чинником і причиною зміни ціннісного ядра населення, спричиненого екологічною кризою. У. Бек, Е. Гідденс, С. Лаш розглядали екологічну модернізацію як інституційну рефлексивність. Окремим випадком цього є екологічні ризики та відображення їх на окремих людях і соціальних групах. Випадки ЕМ представляються як емпіричні феномени, де ЕМ розглядається як прояв інституційних змін в держструктурах і промисловості. Мета цих змін – компенсувати наступ екологічної кризи; навколишнє середовище стає основним фактором при прийнятті рішень. Основними акторами вважаються держава і бізнес. Екологізація промисловості створює нові механізми екологічної свідомості. Екологічна свідомість сприяє розвитку вже економічної свідомості, яка вже формує екологічний стиль життя. Екологічний стиль життя особливим чином відображається у повсякденних практиках індивідів.

Характер та зміст екологічних практик залежить від типу поселення, а саме: сільського та міського. Міські екологічні практики спрямовані на безпечне облаштування навколишнього середовища існування людини. Екологічні практики спрямовані на подолання загроз для індивіда пов'язаних із забрудненням повітря, води, харчовою кризою, надлишковим сміттям та його утилізацією, розповсюдженням хвороби та інфекцій. Найбільш розповсюдженими різновидами екологічних практик є: прибирання сміття, його утилізація, вживання екологічної їжі, води, профілактика захворювань, здоровий спосіб життя, екологічне просвітництво [2, с. 102].

Соціально-екологічний простір міста є складною «соціально-еколого-економічною» системою, простір та соціальні відносини яких мають особливий як ментальний так і географічний характер. Слід зазначити, що цілісне дослідження соціально-екологічного простору зобов'язує розглядати його з точки зору системного підходу, який дозволить виявити його структуру, описати окремі підструктури, виявити функціональні зв'язки між елементами простору і системою в цілому. Дослідження соціально-екологічного простору є частиною міждисциплінарних досліджень з приводу взаємодії людини і природи, структури міського середовища, психологічного стану людей в умовах сучасного міста та інші.

Аналізуючи різні напрямки екологічної модернізації, різні автори по-різному інтерпретують процес екологічної модернізації – або як економічний процес, пов'язаний з економічною динамікою, що приносить поліпшення стану навколишнього середовища; або як соціально політичний процес, в якому діють соціальні та політичні актори, які роблять збереження навколишнього середовища помітною рисою життя суспільства. Але все автори сходяться в тому, що на даному етапі соціального розвитку вплив економіки на екологію як і раніше є основним. Перспективними напрямками екологічної модернізації в контексті

українського сучасного міста є ефективна державна охорона природи і бізнес та споживання згідно з основними екологічними практиками сучасного суспільства. Політика ноосферного розвитку, яка направлена екологізацію як виробництва, так і індивідуальних практик – основа успіху в відносинах «людина – природа».

Література:

1. Моргунова Я.М. Аналіз підходів до проблеми «людина – природа» у західній психології. 2003. URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_47.pdf.
2. Кулясов И.П. Экологическая модернизация: теоретические аспекты. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2005. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-modernizatsiya-teoreticheskie-aspekty/viewer>.
3. Комих Н.Г. Актуальні екологічні практики індивіда в міському середовищі: соціологічна інтерпретація. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2018. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/fsnm/program_5e563f0063fc7.pdf.

Демичева А.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

БЕЗПЕКОВІ МІСТА:

ДЕЩО БІЛЬШЕ, НІЖ КАМЕРИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Безпека – це, в першу чергу, стан захищеності, відсутність загроз життю, здоров'ю і добробуту людини; це базова людська потреба та цінність. Цілком зрозуміло, що безпека є й невід'ємним атрибутом міського простору. Індекс безпекових міст – це звіт Economist Intelligence Unit, який створюється раз на два роки [4]. У 2019 р. було проранжовано 60 міст за 57 показниками, які згруповані у чотири типи: цифрова безпека, безпека здоров'я, безпека інфраструктури, особиста безпека. В останній звіт було додано десять нових критеріїв оцінки, серед яких існування і швидкість реагування служб порятунку, наявність плану дій на випадок катастроф і здатність захищати інфраструктуру від кібератак. Рейтинг враховує й такі фактори, як оцінка місцевими жителями найбільш сприятливих для проживання районів міста, пояснення, що саме надає їм відчуття комфортного середовища. Отже, у категорії «цифрова безпека» першу п'ятірку складають Токіо, Сінгапур, Чикаго, Вашингтон (ДС), Лос-Анджелес та Сан-Франциско; «безпека здоров'я» – Осака, Токіо, Сеул, Амстердам та Стокгольм; «безпека інфраструктури» – Сінгапур, Осака, Барселона, Токіо, Мадрид; «персональна безпека» – Сінгапур, Копенгаген, Гонконг, Токіо, Велінгтон. Вочевидь, що високі показники в певній групі корелюють із загальними високими показниками, а відмінності між лідерами не є суттєвими; тобто безпека у місті є абсолютно комплексним станом. Токіо, як і у 2018 р. займає перше місце в цілому, а азійсько-тихоокеанські міста складають шість із першої десятки. Інші міста в першій десятці – Сінгапур (2-е місце), Осака (3-е), Сідней (5-е), Сеул (8-е місце) і Мельбурн (10-е). У цій групі є два міста Європи, Амстердам (4-е

місце) та Копенгаген (8-е місце), а два з Америки – Торонто (6-е) та Вашингтон (7-е) [4, с. 11-12].

Щодо українських міст, то в країні в окремих містах діє програма «Безпечне місто». Наприклад, у м. Дніпро вона розрахована на 2016-2020 роки і з того часу у м.Дніпрі було розпочато створення системи відеоспостереження. «Безпечне місто» – це єдиний інформаційний простір системи безпеки для українських громад, реалізований як комплекс інноваційних рішень, який забезпечує відеофіксацію транспортного і пішохідного трафіку, дозволяє моніторити та управляти діяльністю комунальних служб, поліції, ДСНС в місті. В результаті реалізації трьох етапів Програми на вулицях міста було встановлено більше 1200 камер системи, які надають значну допомогу правоохоронцям при розкритті правопорушень. При цьому зазвичай вирізняють фактичну і відчувану безпеку. Відчувана безпека полягає у відчутті безпеки на суб'єктивному рівні, побоювання/страх певних районів міста, житлових масивів, промзон тощо, будь-яких місць у темні час. Один з ракурсів фактичної безпеки можна проілюструвати за таким показником, як рівень злочинності. За даними європейського Crime Index by City 2020, до якого потрапили п'ять українських міст, Одеса має індекс злочинності 53,89, відповідно індекс безпеки 47,11 (120-е місце в Індексі); Дніпро – 51, 41 та 48, 59 відповідно (115-е місце); Харків – 47,6 та 52, 34 (109-те місце); Київ – 47,11 та 52,83 (108-е місце); Львів – 42,47 та 57,53 (83-е місце) [3]. Інший аспект безпекового міста – це скорочення автотранспорту та пріоритет велосипедистам та пішоходам. Міста, що посідають перші рядки в Індексі безпекових міст, скорочують автомобільну зону. Так, у Барселоні тестують «суперквартали» без автомобілів, куди обмежений проїзд громадського та приватного транспорту за винятком міських служб та велосипедів.

Але безпеку в місті неможливо забезпечити лише встановленням системи відеоспостереження чи освітлення, і тут виникає питання про акторів, які створюють безпеку у місті. Це й міська влада, поліція, охоронні структури, але й місцева громада та місцеві ком'юніті. Джейн Джейкобс вже у першому розділі своєї книги «Життя та смерть великих американських міст» зазначає, що самі люди та їхні дії природньо створюють атмосферу безпеки на вулиці; натомість, поліція куди меншою мірою може гарантувати спокій міста [2, с. 23]. Ян Гейл, продовжуючи цю тезу, у роботі «Міста для людей» акцентує на тому, що почуття безпеки є вирішальним чинником, який привертає людей у місто. Власне міське життя і люди роблять місто більш привабливим та безпечним як з точки зору реальної, так і уявної безпеки [1, с. 91]. Гейл робить висновок про те, що активне життя у місті пов'язане з високою безпекою, а у безпечному місті активізується життя [1, с. 98].

Уляна Шадська, експертка ЕЦПЛ, розглядаючи перешкоди на шляху до безпекового середовища, відзначає ряд причин, серед яких

невідповідність інфраструктури запитам безпеки; відсутність стратегії превентивної діяльності на конкретній території; не впроваджено комплексну інформаційну систему на локальному рівні; неефективне реагування на загрози, слабка координація служб, відповідальних за захист та безпеку населення; незбалансоване розподілення сил для захисту населення; низький рівень відповідальності та взаємодії громад задля безпеки; недостатнє фінансове та ресурсне забезпечення; прогалини законодавства та ін. [5]

Таким чином, безпекове місто – це місто, в якому співіснують і системи відеоспостереження, патрулювання вулиць, пожежна безпека, безпека дорожнього руху, доступ до закладів охорони здоров'я та інші безпекові складові, але й активна згуртована громада, налагоджена комунікація та взаємодія між акторами, які забезпечують фактичну безпеку та городянами, які її відчують (наприклад, Community Policing), залучення жителів міста до розв'язання локальних проблем.

Література:

1. Гейл Я. Города для людей/ пер. с англ. М.: Альпина Паблішер, 2012. 276 с.
2. Джекобс Дж. Смерть и жизнь больших американских городов / пер. с англ. Л. Мотылева. М.: Новое издательство, 2011. 460 с.
3. Europe: Crime Index by City 2020 URL: https://www.numbeo.com/crime/region_rankings.jsp?title=2020®ion=150
4. Safe Cities Index 2019. Urban security and resilience in an interconnected world. URL: <https://safecities.economist.com/wp-content/uploads/2019/08/Aug-5-ENG-NEC-Safe-Cities-2019-270x210-19-screen.pdf> (дата звернення 02.09.2020)
5. Шацька У. Як зробити українські міста безпечними. URL: <http://ecpl.com.ua/news/yak-zrobyty-ukrajinski-mista-bezpechnymi/> (дата звернення 26.08.2020)

Зубарева О.І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ЕЛЕМЕНТИ ФРЕЙМІНГУ COVID-19 В ЗМІ

Актуальність обраної теми полягає в тому, що сьогодні ЗМІ стають потужним інструментом владного впливу на людей, і від того, під яким «кутом» зору буде подана інформація, залежить ставлення аудиторії до тих чи інших подій. Вибір рамки новини стає особливо важливим, коли йдеться про об'єктивацію «суспільно значущих» подій. Предметом нашого безпосереднього аналізу стала ситуація з поширенням COVID-19 в Україні та світі, при чому основний акцент буде зроблено саме на особливостях «фреймування» даної події топовим національним телеканалом.

Поняття «фрейм» було введено до наукового вжитку лінгвістом Г. Бейтсоном. З англійської «фреймінг»(framing) може перекладатися як «обрамлення», «рама», «кадрування», «конструювання». Відомий соціолінгвіст М. Мінський визначає фрейми як сформовані у певний спосіб інформаційні дані, які відтворюють набуті дослідним шляхом знання про

певну стереотипну ситуацію (поняття «ситуація» має узагальне зміст, оскільки може позначати дію, образ, розповідь тощо). На думку вченого, графічно фрейм можна представити багаторівневою мережею, яка складається з вузлів і зв'язків між ними. Верхні, суперординаційні вузли чітко визначені, оскільки сформовані поняттями, зміст яких завжди відповідає ситуації, яку цей фрейм представляє. Нижче цих вузлів, на субординаційних рівнях, розташовані термінальні вузли – облігаторні компоненти, вербалізація яких залежить від мовленнєвої ситуації [1]. В. Різун дає наступне визначення терміну: «фреймами називаються когнітивні структури, які керують нашим сприйманням та нашими уявленнями про світ. Медіа виконують важливу роль у створенні ментальних фреймінгів, які визначають характер і спрямування розуміння дійсності аудиторією» [2, с. 215]. Аналіз праць різних дослідників, присвячених вивченню природи фрейму як самостійної когнітивної структури, дозволяє виділити такі його специфічні риси:

- фрейм – структура репрезентації досвідного знання людини, яка пов'язує ментальну сферу з мовною;

- фрейм – структура репрезентації знань у формі схеми референтної ситуації, яка становить набір зумовлених нею ознак;

- фрейм – репрезентація знань про типову ситуацію, яку формально можна представити через фіксований набір зумовлених нею змістових компонентів (вузлів, або слотів) та відношень між ними.

Вперше фрейм-аналіз був застосований у соціології у 1974 році в книзі І. Гофмана «Аналіз фреймів: есе про організації повсякденного досвіду». І. Гофман пропонує здійснювати фреймовий аналіз за чотирма аспектами: фреймінг найменувань; фреймінг символічних значень; фреймінг через значення; фреймінг ідентичностей учасників [3].

Дещо видозмінивши аналітичний інструментарій І. Гофмана соціологиня Д. Яноу виділяє чотири аспекти фреймінгу: 1) робота над створенням значень (meaning-making); 2) реалізація шляхом процесу відбору, категоризації та найменувань; 3) імплікація через розповідь (story-telling); 4) конструювання смислів (смислів проблем, ідентичностей, відношень, взаємодій) [4, с. 93]. Дослідниця вважає основними механізмами фреймінгу найменування та категоризацію. Саме вони надають сенс об'єкту, події або дії. Д. Яноу відносить фрейм-аналіз до «сім'ї методів, які застосовуються в емпіричних дослідженнях до процесів творення смислів (sense-making)» [4, с. 92].

Тож, у подальшому пропонуємо зосередити увагу та особливостях фреймінгу COVID-19. Емпіричною верифікацією теоретичних висновків є авторське дослідження контенту новин на провідному національному телеканалі «Інтер» в період з 12 березня по 10 вересня (для аналізу було обрано щоденні вечірні випуски новин – Інтер – «Подробности» 20:00).

Фреймінг найменувань. Селективний відбір області значень, що

підлягає кодуванню залежить як від конкретного варіанту фреймування, обраного політичним актором, так і від соціально-політичної ситуації і домінуючого культурного коду. Тобто звідси випливає, що операція фреймування завжди починається з процесу відбору тих чи інших значень з їх подальшим найменуванням. Найменування покликане привласнити цим значенням певний сенс, що детально розкривається в процесі категоризації. Було виділено типові найменування: «1 одужав, 2 захворіли», «Гірше, ніж після тиракту» з акцентом на нові випадки зараження; «Рекомендації чи наказ» – заголовки, які акцентують увагу глядача на примус з сторони уряду; «У яких країн варто повчитись у боротьбі з коронавірусом. А кому карантин не допоміг», «Кому пандемія, а кому заробіток» – заголовки, що формую у глядача негативне ставлення до карантину і забарвлюють дії уряду у негативні тона.

Фреймінг символічних значень. Новинні тексти розглядаються як організований символічний механізм, який взаємодіє з індивідуальною свідомістю, для конструювання культурних змістів. Символічно COVID-19 позначається медичною маскою, що асоціативно підкріплюється різними елементами графічно-візуальної артикуляції. Типово присутнє чорно-біле зображення, тривожна музика. Окремі лексеми по типу «битва», «агресія» тощо підсилюються голосом.

Фреймінг через значення, що виступає в ролі маркерів опуклості події. Відповідно можна виділити наступні блоки, на яких акцентується увага при висвітленні ситуації з COVID-19: **соціальний захист** – «Як влада рятує ФОП від краху», «Держава має взяти на себе часткове відшкодування комунальних послуг», «Що може і повинна зробити влада, щоб захистити медичних працівників» тощо, **економічна криза + безробіття** – «Кому пандемія, а кому заробіток?», «До побачення заробітні плати. Безробіття набирає масштаби катастрофи» тощо, **бездіяльність влади** – «Ну а поки влада тільки збирається наповнити аптеки засобами індивідуального захисту...» тощо.

Фреймінг ідентичностей учасників. Розглядається як висловлювання окремих оцінок, втягування в дискурс авторитетних публічних персон для створення потрібного впливу і формування колективного визначення ситуації. Загалом елементи фреймінгу COVID-19 на телеканалі Інтер формують недовіру до політики уряду, маніпулюють громадською думкою і надають новинам про пандемію негативного змісту. За допомогою емоційної лексики та оцінок, що лунають з вуст публічних особистостей формують колективне визначення ситуації.

Таким чином, підводячи підсумок, варто відзначити, що одним із базових методів аналізу механізмів взаємодії вербальних та когнітивних структур, що дозволяє визначити контексти об'єктивації тієї чи іншої ситуації є фреймовий аналіз. Отже, виходячи з логіки нашого аналізу, сама

по собі ситуація з поширенням COVID-19, яка розглядається в площині медіа-дискурсу завжди поміщена в певну «рамку».

Література:

1. Минский М. Фреймы для представления знаний. М.: Энергия, 1979. 152 с.
2. Різун В.В. Теорія масової комунікації. К.: Просвіта, 2008. 260 с.
3. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. М.: КАНОН-пресс-Ц, 2000, 304 с.
4. Яноу Д. Фреймы политического: от фрейм-анализа к анализу фреймирования. *Социологическое обозрение*. 2011. Т. 10, № 1-2. С. 87-110.

Калінчук О.А., Демичева А.В.

**Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
СЕКСУАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ГЕРОЇВ ЯК ТРЕНД СУЧАСНИХ
МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ**

Феномен об'єктивації починається не з певного віку, досягнувши якого ти стаєш її жертвою, з нею стикаються з самого раннього віку: дівчаткам можуть говорити, що вони красиві наречені, принцеси, господині. Коли цінність дитини визначається тим, наскільки з нього або неї виходить хороша господиня і майбутня дружина, коли дівчаткам пропонується етикет і кулінарія, а хлопчикам – можливість стати майже ким завгодно – це об'єктивація. Але сьогодні, коли головним транслятором певних ідеалів суспільства виступають мас-медійні продукти, найбільш значущу роль відіграють повнометражні фільми, мультфільми та серіальна продукція. Так, сучасні мультиплікаційні фільми, презентуючи своїх персонажів, сексуально об'єктивують їх, що дуже легко не тільки простежується візуально, а і підтверджується контекстом сцен, реплік та прізвиськ [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Сучасне суспільство – це медіа суспільство, в умовах якого домінує масова комунікація, яка стає універсальним продуктом культури, оскільки будь-який культурний інститут формує відповідні принципи і форми масового спілкування. Так, у світі, де все насичено візуальною культурою, будь-які сучасні мультимедійні технології здійснюють сильний вплив на сприйняття інформації та її засвоєння, тому мультиплікаційні фільми, які створюються відповідно до вікових особливостей, мають прямий важіль впливу на свого глядача. Привертає також увагу момент, коли візуальний ряд продукту не відповідає рейтингу, на це звернули увагу не тільки спеціалісти, але й самі батьки. В нашу чергу ми це зіставляємо з феноменом та «новою ерою мультиплікаційних фільмів», коли вони повертаються до своїх коренів та знову стають цікавими для дорослої аудиторії, адже спочатку створення мультиплікація вважалася продукцією для дорослих. Так, ми можемо спостерігати певне змішання дорослості та дитячості. Одразу варто відмітити, що за «дитячістю» ми розуміємо наявність казкових історій та міфічних істот, що на сьогодні вже й не

настільки категорично відноситься тільки до категорії дитинства.

Насамперед, важливим є питання презентації героїв анімацій, нашу увагу привернули різні петиції, окремі сайти та форуми на цю тему, а також акція протесту в твіттері, яку ввели через флешмоб хештегу #respectful_redesign. Його мета полягає в тому, щоб за допомогою перемальовування персонажок показати, як в аніме, Дісней-мультфільмах та інших творах культури об'єктивують жіноче тіло. Тож, сюжети мультфільмів і образи персонажів виступають потужними трансляторами моральних норм і цінностей, гендерних ролей та стереотипів, які сприймаються дітьми як «нормальні» моделі поведінки, котрі згодом відтворюються у повсякденних практиках дитини. На сьогодні серед запропонованих мультиплікаційних фільмів, що є у доступі в мережі інтернет, найпопулярнішими є продукти випуску Дісней та аніме-продукція. Тому ми вирішили приділити їм окрему увагу.

Легко помітити, що в рамках любові, романтики та казки компанією Дісней часто зображуються візуально дуже «фізіологічні» герої, відповідно фізіологічно і доросло поводять себе у романтичних стосунках. Так, наприклад, образи Жасмин, Аріель, Покахонтас – це гіпер-красиві жінки з фігурами, що сексуально оформилися, вони манірно використовують міміку і «мову тіла», часто закохуються зі швидкістю світла і закріплюють істинність знайденої любові дорослим, демонстративним поцілунком. Що стосується аніме-продукції, то, як правило, сексуалізація образів у цьому жанрі є, насамперед, характерної рисою. Але відмінність від продукції Дісней полягає саме у надмірній еротизації персонажок та персонажів. Це вже не тільки «фізіологічно» виділені форми, це скоріше перебільшення природних форм. Більш того, деякі мультфільми навіть використовують прийом глузування над тими, хто не володіє такими формами (аніме «Наруто»; «Щоденник майбутнього» та ін.). Подібний, нібито, комічний момент насправді тисне саме на найболючіші місця дитини, яка проходить стадію соціалізації, оскільки найбільше число дітей, які страждають від булінгу, піддавалися насмішкам з боку однолітків.

Таким чином, ми спостерігаємо процес інтеграції «взрослості» та «дитячості» у сучасних мультиплікаційних фільмах, даний процес не тільки розвиває рейтинг, а і допускає по-перше, сексуальну об'єктивацію, а по-друге, вплив не тільки на дітей, а й на підростаюче покоління та молодь. Мультфільми є одним із важливих засобів впливу на процес соціалізації особистості. Персонажі мультиплікаційних фільмів несуть в собі цілий набір візуальних стереотипів, які є ще для багатьох дітей незрозумілими з одного боку, забороненими, а тому й, в якомусь сенсі, цікавими з іншого, вони демонструють дитині найрізноманітніші способи взаємодії з навколишнім світом. Привабливість таких персонажів несе в собі наслідування, пряме наслідування може спровокувати не тільки придбання і виховання в собі якостей улюбленого героя, але і слідування

за його зовнішнім виглядом, що змушує навіть деяких глядачів вже з дитинства звернути увагу на своє тіло.

Література:

1. Дубровская Е.А. Конструирование и репрезентации сексуальности мужчин и женщин. *Дискуссия*. 2012. №1. С. 135-139.
2. Москвич О. Медіа-реальність як сучасний соціокультурний простір. *Соціологічні студії*. 2014. № 2 (5). С. 52-56.
3. Недетские мультфильмы. URL: <https://lenta.ru/articles/2010/09/11/cartoon/> (дата звернення: 16.09.2020).
4. Сексуализация – Sexualization. URL: <https://ru.qwe.wiki/wiki/Sexualization> (дата звернення: 16.09.2020)

Камалова В.В., Демичева А.В.

Дніпровський національний університету імені Олеся Гончара

МІСТО ЯК ПРОСТІР КОМУНІКАЦІЇ

Проблема комунікації стала актуальною на початку ХХ ст., вона відразу придбала соціокультурний сенс і стала міждисциплінарним предметом дослідження. Комунікація розуміється як процес передачі інформації, спілкування, встановлення контактів, встановлення стратегії взаємодії, процес взаємовпливу один на одного [4]. При цьому, найвиразніші прояви комунікації має саме у міському просторі. Взагалі, як зазначав Анрі Лефевр, розвиток суспільства можна зрозуміти тільки в міському житті через реалізацію міської спільноти. В цілому, соціологічна традиція аналізу просторової обумовленості соціального життя бере свій початок з кінця ХІХ ст. Так, до аналізу простору в соціології звертались Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, П. Сорокін, Е. Берджес, Р. Парк, Т. Парсонс та ін. Серед більш сучасних науковців - П. Бергер, Т. Лукман, П. Ансарі, А. Турен, М. Фуко, Е. Гідденс, П. Бурдьє, А. Лефевр, Е. Соджа, А. Ален, П. Ансарі та ін. Серед українських дослідників до розгляду даної проблематики звертались Л. Малес, М. Соболевською, А. Петренко-Лисак, В. Середа, О. Злобіна, І. Тищенко та ін. [1]. Удругій половині ХХ ст. в західній науці з'явилася нова міждисциплінарна область на стику урбаністики і комунікативістики – міські комунікативні дослідження (urban communication studies). Перші спроби осмислення цієї сфери були зроблені тільки в кінці 1970-х рр., а більш масштабне обговорення дисциплінарного статусу міських комунікативних досліджень розпочалося в середині 2000-х рр. У 2005 р. навіть був створений Фонд досліджень міської комунікації, місія якого була заявлена як просування і підтримка досліджень комунікативної діяльності в міському середовищі. З 2007 р. одним із пріоритетних напрямків роботи фонду є розробка моделі «комунікативного міста» (С. Хамелінк) і впровадження її в міську політику.

У соціології міста існують принаймні два впливових підходи до

комунікаційних процесів в місті: функціональне місто і конфліктне місто. Для визначення міста як комунікативного простору важливо зрозуміти, для кого воно створено: для окремої особистості або для груп і колективів. Д. Харві в роботі «Право на місто» вважає, що місто створене для громадського, однак наразі, на його думку, акцент і пріоритет у розвитку має індивідуальне, а не суспільне право на місто, що призводить до конфліктної ситуації [3]. Для функціонального підходу характерно розуміння міста як структури, де функції, що детермінують сили і вектори розвитку, визначено. Місто, яке розуміється не як герметичне простір, а як частина цивілізаційного, глобального процесу, який задає вектори розвитку і дає можливість не тільки передбачити варіанти розвитку міста, а й спробувати управляти процесом формування міського простору і комунікаціями усередині міста і організації міської політики, сформулювати основи міжкультурних і міжнаціональних відносин, регулювати масові комунікації, які є базовими комунікаціями всередині міського простору [2].

Простір міста – це не тільки фізичний, а й соціальний простір, наділений індивідуальними і груповими соціальними смислами. І комунікативна функція є однією з найважливіших функцій даного простору. Для її успішної реалізації повинні бути виконані певні умови, такі як усвідомлення жителями своєї включеності в міське співтовариство, зручність простору міста для здійснення комунікативних практик, наявність приводів для активізації комунікації всередині міської громади та ін. Місто – це специфічний простір формування культур. Групи відрізняються видами і способами діяльності, засновані на типах цінностей і норм, місто стає найважливішим середовищем, простором для вибудовування всіх моделей комунікації і спілкування одночасно [5]. Можна сказати, що місто й було створено як простір комунікації. Використання міста як єдиного комунікативного простору формує умови виникнення і підтримки міської громади як територіальної спільності, що надає їй великого значення з точки зору самоідентифікації городян. У міському просторі спілкування стає і процесом соціалізації, і процесами адаптації, інкультурації, обміну досвідом, і знаннями, і почуттями, і емоціями. Спілкування проходить між стійкими і тимчасовими групами і окремими особистостями. Комунікація стає основою не тільки взаєморозуміння і гуманізації, а й основою ідентифікації особистості або групи людей [2].

Таким чином, місто – це одночасно міжкультурна, крос-культурна і соціокультурна комунікації, де відбувається обмін ціннісними установками, культурними знаннями і поява нових цінностей, формування нового культурного простору міста для подальшої комунікації [2]. Культурно-комунікативний простір сучасного міста має ряд особливостей: складна соціально-стратифікаційна структура, розширення соціальної

взаємодії, інтенсифікація інформаційних потоків, культурна поліфонічність тощо. Виділяють два рівня текстів, коли кажуть про місто як комунікативний простір: текст міського середовища як синтезу територіального і просторового аспектів; тексти міських спільнот, які використовують різні засоби комунікації, мови. Спілкування в місті яскраво представляє всі особливості спілкування і комунікації: воно характеризується високим рівнем свободи, творчості і креативності, взаємної толерантності учасників комунікативного процесу, можливості інтерпретації цінностей, норм і культурних феноменів.

Література:

1. Грищенко М. Публічний простір як об'єкт соціологічного дослідження. *Соціологія*. 2016. № 1 (7). С. 31-38.
2. Серегина Т.Н. Коммуникации в городе. *Философия* 2019. № 1. С. 75-79.
3. Харви Д. Право на город. *Логос*. 2008. № 3 (66). С. 80-94.
4. Цуруль О.А. Комунікації та їх загальна характеристика. *Менеджмент у державних організаціях*: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2002. С. 86-93.
5. Чернявская О.С. Город как коммуникативное пространство. *Город: траектории развития*. 2011. № 1. С. 24-34.

Катаєв С.Л.

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя) ЕМАНСИПАЦІЯ СЕЛА ЯК СФЕРА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІСТА

Поняття «емансипації» було узурповане жіночою проблематикою. Хоча саме слово не має ніякого відношення до жінок. Початковий сенс слова означав звільнення сина від влади батька. У більш загальному сенсі словники розкривають значення цього слова як «звільнення від залежності, підпорядкованості, гноблення, скасування обмежень, зрівняння в правах». Але таке звільнення зовсім не обов'язково стосується тільки жінок.

У даній роботі мова йде про емансипацію села. Іншими словами, така емансипація означає звільнення сіл від залежності від міста та центральної влади, рівняння в соціальних правах на якісну освіту і медицину, на гідні умови та якість життя. За великим рахунком мова йде про подолання соціальних відмінностей між містом і селом. Соціальна нерівність міста і села є класичною проблематикою суспільних наук. Подолання цієї нерівноправності було одним із завдань соціалістичної перебудови суспільства. У комуністичній пропаганді це було звичайним гаслом. В процесі декомунізації разом з комуністичною ідеологією з офіційної, державної риторики була фактично усунена і формула про необхідність подолання соціальної нерівності міста і села. Раз ця формула стигматизована в сучасному ідеологічному дискурсі, ми пропонуємо іншу формулу для позначення зазначеної проблеми – «емансипація села». Колишня формула застаріла, але проблема соціальної нерівності міста і

села не застаріла, залишилася не вирішеною і, як і раніше, актуальною.

Важливим засобом емансипації села є реформа децентралізації та створення об'єднаних громад. Укрупнення первинної адміністративної одиниці на селі дозволить більш ефективно вирішувати завдання поліпшення соціальної інфраструктури: будівництво місцевих доріг, поліпшення освітлення, підвищення якості освіти та медицини, надання адміністративних послуг і т.п.

Для позначення відірваності села від благ цивілізації зустрічається термін «соціального виключення». Отже можна вважати, що подолання соціальної нерівності між містом і селом буде означати соціальну та культурну інклюзію села.

Створення об'єднаних громад з сіл та міста може бути як засобом експлуатації села, так і засобом соціального патронажу міста над селом, засобом пом'якшення соціальної нерівності між містом та селом.

Створення опорних шкіл, медичних закладів з кваліфікованим персоналом та гарним обладнанням наближує якісні соціальні послуги до сільського мешканця. Якщо раніш такі послуги можна були отримати лише у місті, зараз є більше можливості отримати послуги ближче до мешкання. Хоча і тут є протиріччя.

Держава кидає малі села напризволяще. Великі села далеко не завжди готові допомагати малим селам. Тут діє хуторський егоїзм. Часто зустрічаються висловлення: «Навіщо нам брати тягар бідних сіл у своїй об'єднаній громаді?». Маленькі села погрузаються у більший ексклюзив.

Зараз в селі часто можна чути фразу: «У нас багато роботи, але ніхто не хоче працювати». Справа не у відсутності у сучасного селянина трудової етики. Навпаки, працьовитість характерна риса селян. Жоден фахівець з ментальності українця не вказує на відсутність бажання працювати. Але справа в тому, що часи змінилися. Зараз в селі все більше зовсім інших людей, що відрізняються від традиційного, безмовного, покірного трудяги. Новий селянин не хоче працювати задарма, не хоче бути рабом, не хоче працювати на інших без гідної винагороди. Новий селянин більш освічений, а значить емансипований. Тут навмисна ідеалізація, щоб контрастніше підкреслити думку про зміну ментальності селян.

Діти, які отримують хорошу освіту в опорних школах об'єднаних громад, їдуть з села, а якщо і залишаються, то розраховують на гідну зарплату та характер праці.

У село приходять інші люди, які стають фермерами. Місцеві та нові фермери не хочуть їхати. У нового фермера вищий соціальний капітал, ніж у селянина традиційного типу. Половина фермерів мають вищу освіту, а більшість з решти мають середню спеціальну освіту.

Такими чином, суспільство перебуває в активній стадії модернізації, яка правда проходить зигзагоподібно з тимчасовими періодами

демодернізації. Але загальний тренд все ж за модернізацією. Село не ізольовано від решти суспільства. І якщо навіть у ньому багато залишається по-старому, але селянин вже не хоче залишатися в забутті і соціальної ексклюзії.

Допомога селу в соціальній емансипації входить в коло соціальної відповідальності міста.

Кірін Р.С.

Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова
НАН України

БЕЗПЕКА УРБАНІСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку (вересень 2015 р.) та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (далі – ЦСР) та 169 завдань.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 р. на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації ЦСР. Кожну глобальну ціль було розглянуто з урахуванням специфіки національного розвитку [1].

Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», Президент України постановив забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р., серед яких ціль 11 полягає у забезпеченні відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів [2].

ЦСР «Сталий розвиток міст і громад» відносно національного рівня екологічних проблем міста має завдання забезпечити:

1) збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору;

2) зменшення негативного впливу забруднюючих речовин, у т. ч. на довкілля міст, шляхом використання інноваційних технологій.

Показниками досягнення зазначених завдань (індикаторами) визначено відповідно:

1.1) кількість об'єктів культурної та природної спадщини, які включені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (одиниць);

1.2) кількість пам'яток національного значення, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (одиниць);

1.3) площа природно-заповідного фонду загальнодержавного значення (% території країни);

2.1) обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин (% до рівня 2015 р.);

2.2) сумарний обсяг викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, умовно приведений до оксиду вуглецю з урахуванням відносної агресивності основних забруднювачів (% до рівня 2015 р.);

2.3) сумарний обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин від пересувних джерел, умовно приведений до оксиду вуглецю з урахуванням відносної агресивності основних забруднювачів (% до рівня 2015 р.);

2.4) кількість міст, в яких середньодобові концентрації основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі перевищують середньодобові гранично допустимі концентрації (одиниць).

Очевидно, що і наведені цілі і показники їх виконання, напевне, є найбільш гострими, адже загальні для всіх міст екологічні проблеми, пов'язані із забрудненням атмосферного повітря транспортом і промисловими підприємствами (урбаністичні атмосферо-повітряні відносини), з кожним роком стають все більш актуальними. В той же час, не можна залишати поза увагою, і перш за все правового забезпечення, й інші види відносин, пов'язаних екологією міста – забруднення вод (питної, поверхових, підземних), перенасичення шумами, утилізацією відходів тощо.

У цьому напрямку в Україні, ще наприкінці ХХ століття, були концептуально визначені основи для розробки нормативно-правових актів, програм та проектів щодо регулювання планування і забудови, стимулювання інвестиційної діяльності, вдосконалення податкової політики, наповнення і раціонального використання місцевих бюджетів для забезпечення соціально-економічного розвитку населених пунктів [3], в яких, зокрема, визнано, що через погіршення стану всіх компонентів природних ландшафтів, порушення основних соціально-економічних функцій цих ландшафтів, активізацію несприятливих природно-техногенних процесів та вичерпання екологічної ємності природних ландшафтів в цілому під загрозою опиняється екологічна безпека функціонування багатьох населених пунктів. Одним з основних напрямів державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів є узгодженість соціального, економічного, містобудівного і екологічного аспектів розвитку населених пунктів та оточуючих територій.

Урбанізація, депопуляція села, зміна системи розселення стали одними з тих світових тенденцій просторового розвитку, впливу яких не

уникнути Україні, при визначенні доцільності підготовки нового стратегічного документа, розробленого відповідно до європейських стандартів, на період, що синхронізується з плановими та бюджетними циклами ЄС [4]. Серед основних причин виникнення складної ситуації у сфері охорони навколишнього природного середовища (далі – НПС) визначені наступні:

- забруднення атмосферного повітря через низькі темпи впровадження сучасних технологій (особливо це стосується промислово розвинутих регіонів), низькі темпи оновлення автотранспортного парку;
- забруднення водних ресурсів через технологічні скиди промислових підприємств;
- забруднення НПС відходами та низькі темпи впровадження сучасних технологій утилізації або вторинного використання твердих побутових відходів;
- недосконалість правової та інституційної бази, недостатність фінансового і кадрового забезпечення;
- недостатня обізнаність щодо доцільності і необхідності здійснення заходів щодо запобігання зміні клімату та адаптації до цих змін.

Література:

1. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 79 (15 жовтня). С. 7, ст. 2712.
3. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. 1359-XIV. *Офіційний вісник України*. 2000. № 1 (21 січня). С. 29, ст. 6.
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

Ковальська-Павелко І.М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**«ФОРСОВАНА УРБАНІЗАЦІЯ» В УКРАЇНІ:
ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ**

У сучасній урбаністиці урбанізація розглядається як початкова стадія урбанізаційного процесу. Так, Л. Клаассен, Г. Шимемі, Л. Ван ден Берг та ін. [3; 5] виокремили чотири стадії урбанізаційного процесу:

- 1) Урбанізація, під час якої відбувається швидке зростання чисельності міського населення, концентрація населення, робочих місць, виробництва, сфери послуг у головному місті (метрополісі), а внаслідок міграційного відтоку окраїна (хінтерланд) втрачає населення. Цей процес традиційно пов'язаний із індустріалізацією, переселенням сільських жителів до міст внаслідок кращих можливостей працевлаштування, умов

життя, вищого рівня доходів тощо.

2) Субурбанізація, під час якої відбувається процес «якісного вдосконалення» урбанізації, що зумовлює переселення міських жителів до менших поселень поряд з метрополісом із кращими умовами життя (чистіше довкілля, менша щільність населення, приватний будинок та ін.). Приміська зона зростає швидше головного міста, але при цьому мешканці субурбії тісно зв'язані з метрополісом, продовжують працювати та отримувати більшість послуг у ньому. Чисельність населення головного міста продовжує зростати передусім за рахунок хінтерланду.

3) Дезурбанізація, під час якої відбувається процес переселення міських жителів за межі субурбії до невеликих міст та сільських поселень. Поступово там створюються нові робочі місця, розвивається власна сфера послуг. Як наслідок, головне місто, а подекуди й субурбія втрачають населення. Зростання спостерігається в окремих поселеннях на периферії.

4) Реурбанізація, за якої спостерігається повернення населення передмість до метрополіса внаслідок джентрифікації та ревіталізації індустріальних зон в центральній частині міста, наближення місця проживання до місця роботи. Як наслідок, відбувається зростання чисельності населення головного міста, або скорочення населення в ньому повільніше, ніж в субурбії.

Отже, саме урбанізація є початковою стадією урбанізаційного процесу, а в Україні ця стадія набуває «форсованого» характеру.

«Українська урбанізація» як «форсована урбанізація» має низку специфічних ознак, головною з яких є зростання міст і поширення міського способу життя на всі форми життєдіяльності. Якщо, наприклад, перед початком Другої світової війни питома вага міського населення України складала лише 34%, то у післявоєнний час вона почала помітно збільшуватися, досягнувши у 1992 р. 68%. Загалом кількість міського населення з 1960 по 1997 рік зросла у 1,7 рази. І це відбувалося здебільшого за рахунок скорочення сільського населення, занепаду села.

В Україні урбанізація як початкова стадія урбанізаційного процесу відбувалася паралельно з індустріалізацією; у міру відновлення в СРСР інфраструктури та заводів, зруйнованих під час війни, та будівництва нових підприємств сюди з центральних районів Росії та інших регіонів СРСР почали прибувати робітники.

У той час більшість населення України мешкало в комунальних квартирах, гуртожитках або бараках, а будівництво односімейного житла з усіма основними зручностями стало в 1950-1960 роки предметом загальнодержавної політики. Політика у сфері містобудування була тісно пов'язана з рішенням про розширення обсягів житлового будівництва. Індустріалізація та стандартизація житлового будівництва уможливили стрімке збільшення пропозиції житла та відіграли головну роль у зростанні міст України. Ідея будівництва простого та утилітарного

багатоквартирного житла потрапила в СРСР із Німеччини та США, де вже в 1930-ті роки розпочалось, а одразу ж після Другої світової війни продовжилось будівництво житла з готових конструкцій (мова йде, зокрема, про концепцію панельного будівництва (Plattenbau), поширену в Німеччині) [1, с. 15]. Нові будівлі збиралися на будівельних майданчиках із виготовлених на заводах конструкцій. У період із 1956 по 1964 рік в Україні було збудовано більше будівель, ніж за попередні 38 років радянського режиму [2].

У ті часи містобудування розглядалось як один із засобів досягнення вищої соціально-економічної справедливості в містах України. На XXII з'їзді КПРС, що відбувся 1961 року, окреслив програму, націлену на усунення дисбалансів у соціальній інфраструктурі між містами та селами. Водночас, перед урядовцями було поставлене завдання уникати надмірної концентрації населення у великих містах, заохочувати розвиток малих міст і селищ, а також перетворювати села на більші за розміром селища міського типу. У ті часи оптимальною вважалася чисельність населення міста від 20 000 до 300 000 жителів [1, с. 15].

У 1956-1965 роках кількість міст значно зросла почасти завдяки внесенню змін до законодавства, якими обласним радам було дозволено надавати селищам статус міста, тоді як раніше таке право в Україні мав лише уряд (або Верховна Рада). І якщо в 1946 році система міського розселення України складалась із 258 міст, то до 1959 року їх кількість зросла до 331 міста, а до 1970 року – до 385. Наприклад, місто Ужгород мало наприкінці війни лише 17 000 жителів, але після надання місту статусу обласного центру (в 1946 році) та відкриття університету його населення значно зросло. У 1989 році місто мало більш ніж 100 000 жителів. І навпаки, ті населені пункти, які втрачали свій статус «міста», потроху згасали [1, с. 16].

У післявоєнний час українські міста розвивались навколо ключових промислових підприємств, а їх розвиток диктувався політикою індустріалізації. Більшість цих міст виникли в пріоритетних промислових районах, визначених та утворених урядом у центрі, – в Донецькій, Луганській і Дніпропетровській областях, а також у Причорномор'ї. Ця політика призвела до утворення монофункціональних міст, більшість населення яких працювала на одному або кількох профільних підприємствах, від яких повністю залежало все міське господарство [1, с. 17].

Чисельність населення Києва досягла мільйонного рівня в 1957 році, Харкова – у 1962 році, а Одеси – в 1974 році. У 1976 році в Києві мешкало вже 2 млн жителів, а в 1979 році мільйонної позначки сягнуло й населення Дніпропетровська та Донецька. Урбанізація була стрімкою: якщо в 1959 році в Радянській Україні було лише 25 міст із більш ніж 100 000 жителів, то в 1979 таких міст було вже 4 615 [1, с. 17].

Характеризуючи «українську урбанізацію», варто зазначити, що Україні на сучасній стадії урбанізаційного процесу притаманний обмежений внутрішній рух населення, віддзеркаленням чого є подальша, але більш-менш статична «урбанізація» населення. Фактично, «урбанізація» в Україні триває попри стрімке зменшення чисельності населення [4].

У 1989 році 66% населення України мешкало в міських населених пунктах. У період із 1989 по 2001 рік сільське населення зменшилось із 17 млн осіб до 16 млн осіб (на 6%), тоді як міське – з 34 млн осіб до 33 млн осіб (тобто на 4%). Взаємодія цих тенденцій і призвела до підвищення коефіцієнту урбанізації України до 67% у 2001 році. У період із 2001 по 2011 рік сільське населення зменшилось ще більше до 14 млн осіб (тобто на 10%), тоді як міське – до 31 млн осіб (тобто на 4%). Внаслідок цього коефіцієнт урбанізації у 2011 році зріс до 68%. У середньому рівень урбанізації невпинно зростає приблизно на 0,15% на рік у період із 1989 року [1, с. 20].

Водночас, між регіонами протягом останніх двох десятиріч спостерігаються певні розбіжності в динаміці урбанізації. Так, рівень урбанізації Східного та Південного регіонів у 1989 році вже був високим: у міських населених пунктах мешкало відповідно 84% та 70% населення цих регіонів. Протягом 1989-2011 років рівень урбанізації в цих регіонах залишався більш-менш стабільним, оскільки міське населення в них скорочувалося приблизно в тому ж темпі, що й сільське населення цих регіонів. А от Центральний і Західний регіони у 1989 році були найменш урбанізованими: в міських населених пунктах мешкало відповідно 60% та 45% їх населення. Водночас, рівень урбанізації в Західному регіоні залишився більш-менш незмінним, тоді як у Центральному регіоні урбанізація тривала й дійшла до рівня 67% у 2011 році (натомість у Західному регіоні рівень урбанізації залишається найнижчим серед усіх регіонів і становить 49%). Це виявилось можливим через те, що міське населення Центрального регіону залишилось відносно незмінним, тоді як його сільське населення скорочувалося [1, с. 20].

В Україні основна частка економічної активності, що зосереджена в містах, суттєво перевищує частку сільської місцевості. Міське виробництво в Україні, яке оцінюється за показником валової доданої вартості (далі – ВДВ), у період із 2002 по 2010 рік є набагато більшим за сільське. Мають місце також і відмінності між регіонами. Обсяг виробництва в Центральному регіоні є найвищим як у сільській місцевості, так і в містах. Цей регіон, провідну роль у якому відіграє Київ, має найвищий у країні показник міської ВДВ; за ним ідуть відповідно Південний та Східний регіони. Західний регіон цілком очікувано посідає останнє місце за обсягами міського виробництва. Аналогічною є градація й за ВДВ сільської місцевості, крім періоду 2002-2004 років, коли сільське

виробництво у Східному регіоні було вищим, ніж у Південному [1, с. 52].

Міські сектори є більш продуктивними, ніж сільські. Населення України в цілому зменшилось, але це зменшення гостріше позначилось на сільській місцевості, ніж на міських населених пунктах. Ця закономірність разом із внутрішньою міграцією у великі міські населені пункти призвела до збільшення частки населення, що проживає в містах [1, с. 52].

За відсутності економії за рахунок ефектів агломерації (або в тому разі, якщо витрати, обумовлені перенаселенням, їх перевищують) продуктивність праці, вимірювана за показниками ВДВ міських і сільських секторів, чітко відповідала б співвідношенням міського та сільського населення. Водночас, виробництво в містах по відношенню до виробництва на селі зростало набагато швидше, ніж частка міського населення в період 2002-2010 років [1, с. 52].

Отже, специфіка «української урбанізації» полягає в тому, що урбанізаційні процеси в Україні мали незакінчений, ущербний, однобічний характер, що було наслідком формування урбанізації як побічного продукту індустріалізації, зневажання потребами людей у місті, соціальній сфері та ін. При цьому якість міського середовища була низькою, зростали екологічні проблеми міст. Процесу урбанізації були притаманні асиметричність міського розселення, деформація функціональної структури міст, переважання монопрофільних вузькоспеціалізованих центрів.

Внаслідок цих процесів був створений проміжний тип особистості з багатьма архаїчними рисами традиційного суспільства, зокрема частково консервування рис сільського менталітету у нового міського населення. Не все міське населення було включене у міський спосіб життя за характером зайнятості, рівнем обслуговування, відпочинку та ін.

Література:

1. Україна. Огляд урбанізації / Міжнародний банк реконструкції та розвитку; Світовий банк. К., 2015. ххі, 196 с.
2. Hyrych Ya. Urbanization According to Plan. *The Ukrainian Week*. 2012. 26 September.
3. Klaassen L., Scimemi G. Theoretical issuers in urban dynamics. *Dynamics of Urban Development*. New York: St. Martin's Press, 1981. P. 8-28.
4. Koettl J., Kupets O., Olefir A., Santos I. In Search of Opportunities? The Barriers to More Efficient Internal Labor Mobility in Ukraine. *Institute for the Study of Labor*. 2014. № 8631 (November).
5. Van der Berg L., Drewett R., Klaassen L.H., Rossi A., Vijverberg C.H.T. Urban Europe: A study of growth and decline. Exeter: A. Wheaton&Co. Ltd., 1982. 162 p.

Комих Н.Г.

**Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
АНАЛІЗ ВІДЕО В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Візуальне є базовим модусом існування сучасної соціальності, культури, фіксацій структурних форм суспільства. Воно стало не просто частиною повсякдення, але і є самою повсякденністю. Зображення створює певну соціальну реальність, репрезентує значущі образи та коди тим самим формує змісти соціальності. Парадигма візуального тотально закріпилась у соціальній реальності сьогодення. Відео, фотографія є простором створення візуальності. Візуальність є суттєвим фактором конструювання соціальних практик соціальних агентів: індивідів, груп, спільнот. Культурна ідентичність формується у візуальному полі, що оточує сучасного індивіда – телебачення, кіно, Інтернет, реклама, друковані глянцеви видання. Візуальність потужно і швидко проникає у всі сфери соціальних відносин та витісняє вербальні повідомлення. Зростає роль інфографічних повідомлень, презентаційного візуального супроводу в освітній, політичній, науковій та діловій сферах спілкування. Стрімко вдосконалюється техніка, а відтак і можливості створення візуалізації.

Звичайно, при такому стрімкому розвитку соціальної реальності візуальні образи їх репрезентації набувають значення для наукових пошуків соціологічної науки. Поступово інституалізується напрям соціологічних досліджень – візуальна соціологія, предметом уваги якої є візуальне в самому широкому розумінні. Соціологів цікавить саме соціальність візуального: соціокультурні контексти створення, комунікативні процеси візуального, функція конструювання візуального в процесі його створення та сприйняття, соціальні дії та соціальні практики каталізатором яких стає зображення. А з іншого боку, у тотальності візуалізації соціального, соціологи вбачають можливості в оновленні методичного багажу, вибудуванні методологічних основ візуальних досліджень.

Отже, розглянемо відео аналіз як один з методів, що представляє методичний простір візуальної соціології. З появою технологічної можливості відео запису, його почали використовувати при соціологічному спостереженні, фокус груп, глибинних інтерв'ю. Аналіз відео надавав можливість досліднику більш ретельно та щільно здійснювати опис зібраного матеріалу. А у випадку відео спостереження, ще й запобігти суб'єктивізму людини при польових роботах. Однак, використання відео фіксації при проведенні соціологічних досліджень різними методами не вирішило актуальне на сьогодні питання методології та процедури організації дослідження відео. Проблема відео аналізу в методологічному полі соціології є відкритою. Слід зазначити, що відео є

чи не найскладнішим видом даних для соціологічного аналізу. По-перше, зміст відео має велику перенавантаженість повідомленнями (образами, знаками, кодами), контекстами. По-друге, вербальна, аудіо інформація теж повинні бути враховані. Кожен тип даних вимагає чіткої транскрипції, групування, інтерпретації.

Вирішити дійсно складну проблему аналізу відео спробувала В. Солдатова [1, с. 158]. Дослідниця запропонувала здійснювати відео аналіз трьома методами, що, звичайно не вичерпує всі можливі прийоми до аналізу відео тексту, але, на нашу думку, надає досить ґрунтовні можливості для здійснення наукових розвідок. Спробуємо проаналізувати можливості запропонованих видів аналізу та додати власну інтерпретацію з огляду на певний досвід соціологічних досліджень візуального.

Отже, секвенційний аналіз, базується на виокремленні послідовності, які аналізуються почергово та разом. Секвенція постає як одиниця аналізу. В такому випадку вона повинна бути завершеною та значущою в контексті мети та завдань дослідження. Завдання аналізу секвенції – реконструювати смислові та соціальні структури. Після того, як виокремлюються секвенції кожна ізолюється і піддається процедурі деконтекстуалізації. І так всі секвенції підлягають тлумаченню. Контекстуалізація спочатку зчитує нормальну ситуацію, ту яку ми сприймаємо в повсякденні та супротивну, ту, що викликає дисонанс. На наступному етапі контекст чергової секвенції порівнюється з контекстом попередньої і висувуються гіпотези у випадку їх протиріччя. У результаті секвенційного аналізу відео документу реконструюється структура окремого випадку, котра репрезентує загальну ситуацію. На нашу думку, секвенційний метод має суттєву особливість – дослідник має бути соціально компетентним у зчитуванні контексту. До недоліків методу також можна віднести його трудомісткість процедури при аналізі довгих відео.

Наступний метод, В. Солдатова визначає як культурологічний [1, с. 164]. Відео (кіно, телепередачі), яке конструює певну культуру (субкультуру), культурну ситуацію може бути цікавим для соціолога. Кіно може бути продуктом певних соціальних практик, що створені у специфічних контекстах, їх соціальні, історичні та культурні характеристики. Доповнимо думку дослідниці, тим, що фільм, реклама, або інше візуальне зображення має візуальний текст, який не є ілюстрацією соціальної реальності, це, складний конструкт, який пропонує певний соціокультурний текст, репрезентує соціальну реальність і тим створює нову – дискурсивну. Саме в такій інтерпретації ми пропонуємо називати цей вид аналізу соціокультурний. Для того, щоб зчитати зміст відео тексту доцільним є застосування методу контент-аналіз, в його якісній інтерпретації. На сьогодні цей вид аналізу відео є найбільш вживаним у практиці соціологічних досліджень.

Окремим напрямом візуальних досліджень, найбільш цікавим та

практично не розвинутим у просторі вітчизняної соціології В. Солдатова називає – соціологічні фільми [1, с. 168].

Отже, ми окреслили види інтерпретативного відео аналізу, який передбачає етнографічну методологічну установку і не орієнтується на стандартизацію, кодифікацію, кількісні процедури аналізу.

Література:

1. Солдатова В.Ю. Візуальні дослідження в соціології – методологічні засади та методичні засоби: дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.02 / НАН України, Ін-т соціології. Київ, 2016. URL: <https://www.academia.edu>.

Кривошеїн В.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УРБАНІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРЕДИКЦІЯ СТАДІАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЖЕКА ДЖИББСА

Урбанізацію (від лат. *urbanus* – міський) варто розглядати як позитивну тенденцію розвитку світу, як об'єктивний процес, пов'язаний із забезпеченням для все більшого числа жителів планети умов для більш зручного, комфортабельного, здорового життя, для більш повного розвитку здібностей. Проте урбанізація звісно пов'язана не лише з позитивними трансформаціями, що відбуваються в житті людей, але й з негативними змінами – зокрема, із забрудненням навколишнього середовища, перенаселенням території, збільшенням негативних суспільних явищ тощо.

Характеризуючи урбанізаційні процеси варто підкреслити, що умови життя людини в місті значно відрізняються від умов життя в сільській місцевості. Соціальні умови міста мають більш розвинений характер. Якщо на початкових етапах урбаногенезу – у добу рабовласництва і феодалізму – село уособлювало в собі територіально-поселенський спосіб виробництва, а місто виступало як торгово-ремісниче поселення, то в подальшому – у добу капіталізму – спостерігається зворотній процес: разом з індустріалізацією й технізацією життя місто уособлює новий спосіб виробництва, а село перетворюється на поселення з напівфеодальним чи дрібнотоварним укладом, яке повною мірою підпорядковано місту.

Зрозуміло, що процес урбанізації у різні історичні епохи мав істотні відмінності. Так, Джек Джиббс [5] виокремив п'ять стадій урбанізаційного процесу (див. рис. 1):

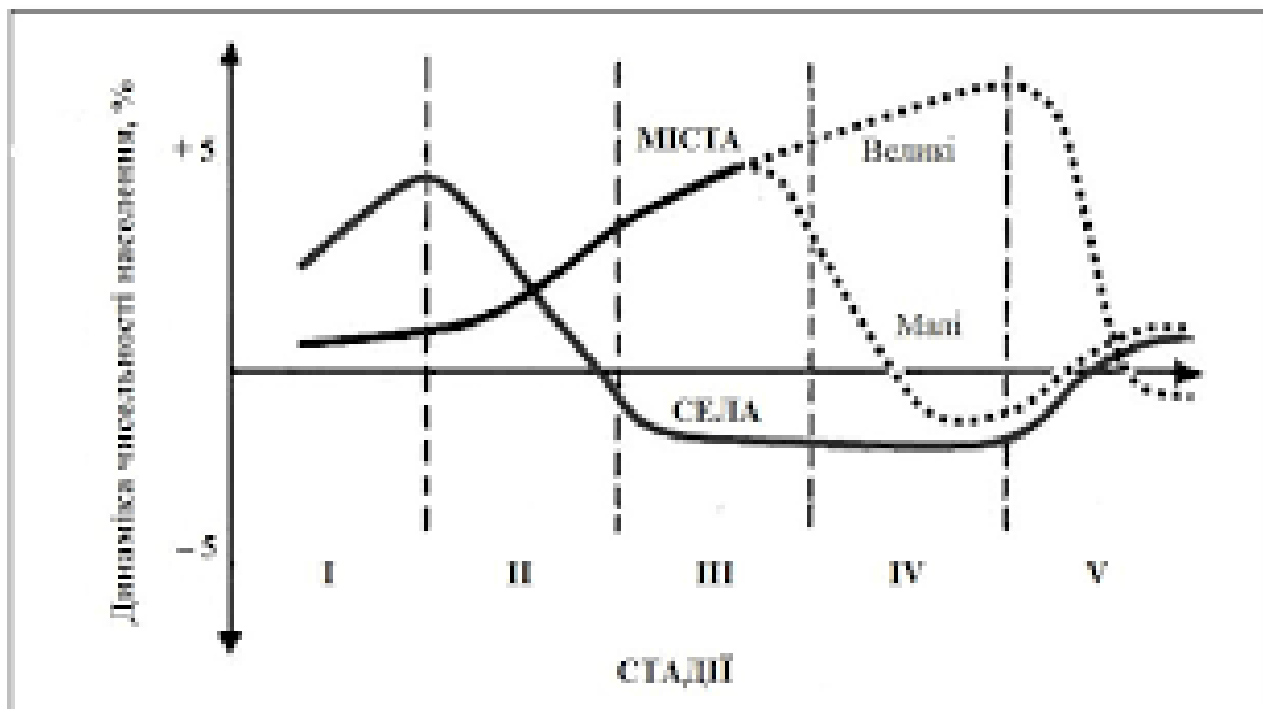

Рис. 1. Стадії урбанізації, за Дж. Джиббсом.

1. Міста ще замалі, тільки зароджуються; темпи зростання міст нижче, ніж у сіл («преурбанізація»).

2. Міста ростуть швидше сіл, зростання яких сповільнюється (початкова урбанізація).

3. Відбувається депопуляція сіл через відтік у міста; відбувається абсолютне скорочення сільського населення за рахунок міграції з села в місто і зростання міських агломерацій за рахунок міграції з малих міст у великі (класична урбанізація).

4. Апогей зростання великих міст – процес концентрації населення досягає кульмінації, але загальні темпи зростання міського населення сповільнюються (села і потім малі міста втрачають населення) (пізня урбанізація).

5. Темпи зростання поселень різного розміру вирівнюються (деконцентрація, її пізніше стали називати контрурбанізацією), розосередження в передмістя і міста-супутники, історичні міські «ядра» переходять в стан стагнації та занепаду.

Перехід від першої до другої стадії еволюції урбанізації відбувається на тлі і в результаті активної індустріалізації, яка є провідним містоутворюючим чинником. Найскладнішими системами є великі міста. Під час третьої стадії зростає агломераційний ефект розміщення. У передмістях великих міст з'являються міста-супутники виробничого профілю. До міських агломерацій стягуються основні економічні функції. Падає роль автономно розташованих невеликих міст. Міграції населення і розміщення господарства на другій і третій стадіях мають доцентрові

характер.

На четвертій стадії напрямок міграційних потоків у межах міських агломерацій набуває відцентрованого характеру. Нові функціональні типи центрів, у тому числі невиробничі, утворюються переважно в приміській зоні, де осідає доцентрові потік з неагломераційних районів і відцентровий з головних міст. П'ята стадія характеризує період суцільної ареальної урбанізації (інтегрованого сільсько-міського континууму або контурбанізації); переважання зрушень від центру до периферії всередині агломерацій і між агломераціями. Збільшуються радіуси розселення щодо місць прикладання праці. Знижується величина агломераційного ефекту в промисловості. Зростає різноманітність функціональних типів серед неагломераційних міст. Змінюється структура економіки: скорочується частка промисловості, зростає зайнятість у сфері послуг. Посилюються функціональні і соціальні контрасти всередині агломерацій.

Розвиток міського середовища передбачає вдосконалення організації особистого досвіду, транспорту, всієї сфери обслуговування, що змінює структуру позаробочого часу населення й створює сприятливі можливості для змістовного використання вільного часу. Висока територіальна, соціально-професійна мобільність людей, формування розвинутої здатності до сприйняття нової і різноманітної інформації, адаптивність людини дає змогу повніше розвивати й реалізовувати її здібності та інтереси. З іншого боку, така «напруженість» життя створює низку соціальних та екологічних проблем [3, с. 87].

Концепція Дж. Джиббса стала «революційною» щодо розуміння розвитку процесів урбанізації, при цьому враховувалася неоднорідність сучасного світу. Дж. Джиббс вказував на асинхронне протікання виділених ним стадій у регіонах з різним рівнем розвитку. Так, наприклад, в країнах, що розвиваються, переважає концентрація, а в розвинутих країнах – деконцентрація населення [2, с. 16].

І дійсно, процеси урбанізації в розвинених країнах і тих, що розвиваються, відрізняються не лише кількісними показниками, а й якісними характеристиками самого процесу. Показник частки міського населення в розвинених країнах останнім часом зростає повільно, а для окремих країн цієї групи навіть зменшується. Таке явище зумовлене наявною тенденцією до переселення міських жителів у передмістя, за його адміністративну межу у зв'язку з децентралізацією промисловості та прагненням до більш екологічно чистих умов проживання [3, с. 87-88].

Загальні тенденції урбанізації простежуються і в Україні. Водночас помітні й певні специфічні риси «української урбанізації».

На основі методологічних положень стадійної концепції урбанізаційного процесу Дж. Джиббса виокремимо такі стадії «української урбанізації»:

1) **Преурбанізація** – пов’язана із процесом містоутворення – першими містами, що були побудовані на українській території (не враховуючи грецькі античні міста) є Київ (482 р.), Коростень (705 р.), Ужгород (893 р.), Галич (898 р.), Полтава (899 р.), Переяслав-Хмельницький (907 р.), Чернігів (907 р.), Володимир-Волинський (988 р.), Хотин (1002 р.), Ніжин (1078 р.), Луцьк (1085 р.), Ромни (1096 р.), Теребовля (1097 р.) та ін.

У Середньовіччя міста починають відігравати важливу економічну роль, перетворюючись у крупні ремісницькі центри і набуваючи статус вільних міст, яким надавалося магдебурзьке право від литовських князів, польських королів, а пізніше – українських гетьманів. Першими такими вільними містами в Україні були Санок (1339 р.), Львів (1356 р.), Кам’янець (1374 р.), Луцьк (1432 р.), Київ (1497 р.); Станіслав (1663 р.) та ін.

2) **Початкова урбанізація** – розпочалася у другій половині XIX ст. із скасуванням кріпацтва в 1861 р. та проведенням низки масштабних реформ, що пришвидшило розвиток промисловості. Проте міське населення продовжувало складати незначну частку всього населення – за переписом 1897 р. міське населення в українських губерніях становило від 7,4% у Подільській та 7,8% у Волинській губерніях до 20% у Таврійській та 28,9% у Херсонській губерніях. Після форсованої індустріалізації частка міського населення суттєво зросла і за переписом 1939 р. становила 36,2%.

В Україні будувалися нові міста, реконструювалися старі, зростала чисельність міського населення, в першу чергу за рахунок керованих міграцій сільського населення, що призводило до зростання робочого класу. У 1940 р. в Україні вже було 255 міст, у тому числі 79 – республіканського та обласного підпорядкування, 459 селищ міського типу [4, с. 15].

3) **Класична урбанізація** – розпочалась після 1945 року у зв’язку зі зростанням попиту промислових підприємств на робочу силу та ініціативою з масового будівництва житла, проголошеного радянським урядом. За переписом населення 1959 р. частка міського населення становила вже 45,7%, а міських поселень нараховувалося 1 076, з них – 332 міста та 744 селища міського типу. При цьому, міст із населенням до 3 тисяч осіб нараховувалось 9, міст із населенням у 3-5 тисяч осіб – 25, міст із населенням від 5 до 10 тисяч осіб – 61, міст із населенням від 10 до 20 тисяч осіб – 98, міст із населенням від 20 до 50 тисяч осіб – 90, від 50 до 100 тисяч осіб – 25, від 100 до 500 тисяч осіб – 19, від 500 тисяч осіб – 5.

4) **Пізня урбанізація** – припадає на 1980-і – 2000-і роки і характеризується зростанням великих міст і початком метрополізації. За переписом 1989 р. міське населення України становило 66,7%, а кількість міст зросла до 435 у 1989 р. і 437 у 1990 р., при цьому все більше ставало великих міст, а п’ять міст були мільйонниками, тривало формування і розвиток агломерацій, перш за все промислових.

В Україні було вже 19 міських агломерацій – моноцентричних, біцентричних і поліцентричних, з'явилися протоагломерації. Агломерації в Україні не стали адміністративними одиницями, а тільки категорією містобудування і повсякденного життя мешканців великих міст. В основі територіального зростання агломерацій було промислове, громадянське і житлове будівництво, що йшло майже до кінця 1980-х років.

Специфікою «української урбанізації» на стадії пізньої урбанізації була монофункціональність більшості міст, особливо на Сході республіки. У містобудуванні домінував підхід, заснований на економії на ефекті масштабу, вузькій спеціалізації окремих промислових міст, а також широкій кооперації між містами та приміськими територіями. У ході реалізації такого підходу чимало міст було збудовано там, де їх узагалі не повинно було бути. Наприклад, багато міст не мали навколишніх сіл, з яких можна було б організувати постачання харчової продукції, що поставило їх у залежність від постачання субсидованих товарів.

5) **Контрурбанізація** – цей процес в Україні тільки розпочинається, хоча вже наприкінці 1980-х років спостерігається зростання населених пунктів у приміських зонах (субурбанізація). Саме, користуючись положеннями концепції Дж. Джиббса, можна здійснити предикцію (від лат. *predictio* – передбачувати) урбанізаційного процесу в Україні.

Варто зазначити, що протягом останніх двох десятиріч зменшувалось як населення міських населених пунктів, так і сільської місцевості. Водночас, зменшення чисельності населення на селі відбувалося швидше, внаслідок чого тривало повільне зростання рівнів урбанізації. Проте доцільно розрізняти рівень урбанізації та частку населення, що мешкає в містах, оскільки останній показник – це пасивне число, яке залежить від загальної чисельності населення України. Так, у період із 1989 по 2001 рік сільське населення зменшилось із 17 млн осіб до 16 млн осіб (на 6%), тоді як міське – з 34 млн осіб до 33 млн осіб (тобто на 4%). Взаємодія цих тенденцій і призвела до підвищення коефіцієнту урбанізації України до 67% у 2001 році. У період із 2001 по 2011 рік сільське населення зменшилось ще більше до 14 млн осіб (тобто на 10%), тоді як міське – до 31 млн осіб (тобто на 4%). Внаслідок цього коефіцієнт урбанізації у 2011 році зріс до 68%. У середньому рівень урбанізації невпинно зростав приблизно на 0,15% на рік у період із 1989 року. Так, за переписом 2001 р. міське населення України становило 67,2%, а у 2013 р. – 68,9% [4, с. 20].

Водночас, між регіонами протягом останніх двох десятиріч спостерігаються певні розбіжності в динаміці урбанізації. Так, рівень урбанізації Східного та Південного регіонів у 1989 р. вже був високим: у міських населених пунктах мешкало відповідно 84% та 70% населення цих регіонів. Протягом 1989-2011 років рівень урбанізації в цих регіонах залишався більш-менш стабільним, оскільки міське населення в них скорочувалося приблизно в тому ж темпі, що й сільське населення цих

регіонів. А от Центральний і Західний регіони у 1989 р. були найменш урбанізованими: в міських населених пунктах мешкало відповідно 60% та 45% їх населення.

Разом з цим, рівень урбанізації в Західному регіоні залишився більш-менш незмінним, тоді як у Центральному регіоні урбанізація тривала й дійшла до рівня 67% у 2011 р. (натомість у Західному регіоні рівень урбанізації залишається найнижчим серед усіх регіонів і становить 49%). Це виявилось можливим через те, що міське населення Центрального регіону залишилось відносно незмінним, тоді як його сільське населення скорочувалось.

Попри те, що більшість міст України мають менш ніж 20 000 жителів, більшість міського населення мешкають у містах із населенням більше 100 000 жителів. Фактично, близько 34% міського населення зосереджено у восьми містах (Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Львові та Кривому Рогу).

Крім того, кількість населення, що мешкає в функціональній приміській зоні цих восьми міст, становить більшу частку міського населення України (62%), оскільки кожне з зазначених міст є ядром великої міської агломерації (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Структура міського населення в сучасній Україні

	Частка міст (у % до загальної кількості міст)	Населення міст (у % до загальної кількості міського населення)
Малі селища (до 10 тис.)	15	2
Середні селища (10-20 тис.)	35	8
Великі селища (20-50 тис.)	27	13
Малі міста (50-100 тис.)	12	11
Середні міста (100-500 тис.)	9	32
Великі міста (понад 500 тис.)	2	34

Джерело: [4, с. 23].

На сучасному етапі в Україні почали розвиватися і дезурбанізаційні процеси, найпомітнішими з яких є:

- зниження ролі міста як центру концентрації передових виробничих технологій, виробничих науково-дослідних установ, високопродуктивних підприємств;
- декваліфікація кадрового потенціалу, втрата досвіду висококваліфікованої праці;
- руйнування міських особливостей зайнятості населення, деформація

міського способу життя;

- скорочення кількості міського населення (депопуляційні процеси), зворотна міграція у сільську місцевість, скорочення міських територій за рахунок адміністративно-територіальних реорганізацій [1, с. 37].

Таким чином, на сучасній стадії урбанізаційного процесу Україна, хоча і з деяким запізненням, просувається шляхом загальносвітових тенденцій.

Література:

1. Кривошеїн В.В. Урбанізоване суспільство як предмет соціологічного вивчення. *Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: місто Дніпро*: монографія: в 2 т. / за заг. ред. В.В. Кривошеїна. Д.: ЛізуновПрес, 2018. Т. 1. С. 8-39.
2. Мезенцев К., Гаврилюк О. Тестування моделі диференціальної урбанізації в Україні. *Економічна та соціальна географія*. 2015. Вип. 3 (73). С. 15-26.
3. Омельченко Н. Соціальний аспект феномену урбанізації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2014. № 11. С. 85-89.
4. Україна. Огляд урбанізації / Міжнародний банк реконструкції та розвитку; Світовий банк. К., 2015. ххі, 196 с.
5. Gibbs J.P. The evolution of population concentration. *Economic Geography*. 1963. Vol. 39. P. 119-129.

Кулик М.А.

Запорізький національний університет
**ПРАКТИКИ КОМУНІКАЦІЇ ЛІДЕРІВ ОРГАНІВ
САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ З ПРЕДСТАВНИКАМИ
ГРОМАД**

Вирішення завдань розвитку Української держави потребують вирішення питань формування та розвитку громадянського суспільства. Один з важливих напрямків їх розв'язання пов'язаний із формуванням та активізацією місцевих громад. Саме через цей інститут реалізується багато завдань з децентралізації влади та долучення громадян до реальної участі в прийнятті важливих рішень, які дійсно визначають реальні позитивні зміни, яких так потребує українське суспільство. В контексті досягнення поставлених завдань значущості набувають дослідження практик комунікації та залучення до участі, які застосовують лідери органів самоорганізації населення (ОСН) у взаємодії із мешканцями.

Проблематика формування та розвитку місцевих або територіальних громад зараз знаходиться в фокусі міждисциплінарних досліджень та пов'язана з розробкою та ґрунтовним аналізом теоретичного та практичного змісту поняття «територіальна громада», окремих аспектів та особливостей практичної розбудови територіальних громад, а також прикладними дослідженнями динаміки процесу формування та розвитку територіальних громад. Однак подальших досліджень потребує саме діяльність органів самоорганізації населення та робота із їх керівним

складом щодо залучення мешканців територіальної громади до активної розбудови вулиць та кварталів міст.

З метою дослідження особливостей реалізації лідерами ОСН практик комунікації та залучення до участі представників громади було проведене авторське соціологічне дослідження в межах проекту «Згуртуй громаду», що реалізовувався Запорізьким науковим товариством ім. Я. Новицького в рамках Української ініціативи з підвищення впевненості (UCBI) фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Дослідження проводилося шляхом формалізованого групового очного письмового анкетування Голів квартальних / будинкових / вуличних комітетів м. Запоріжжя та м. Маріуполя у січні-березні 2017 року. Загалом в дослідженні прийняли участь 77 Голів органів самоорганізації населення, серед яких 52% – представники м. Запоріжжя і 48% – м. Маріуполь.

Для визначення практик залучення до участі та особливостей комунікації з членами громад важливим є дослідження особистої зацікавленості Голів ОСН у розбудові території. В цьому контексті, важливим є той факт, що Голови ОСН є представниками територіальноукорінених груп, оскільки переважна більшість (84%) із них проживає на території власного комітету більше 10 років і 93,2% із опитаних планують проживати на території власного комітету і в майбутньому. Це може вказувати на зацікавленість респондентів у бажанні проживати і працювати в цій громаді. Найактивнішими ініціаторами обрання мешканця на посаду Голови ОСН виступає громада (87%), що свідчить про сприйняття Головами ОСН себе як осіб з високим рівнем довіри мешканців.

Серед важливіших функцій Голів, що очолюють органи самоорганізації населення, є беззаперечно, одна найважливіша – організація мешканців комітету до спільної дії. Саме вміння Голови ОСН порозумітися, знайти спільні точки зору та залучити мешканців є основою для реалізації спільних завдань з розбудови території громади. За результатами опитування Голів ОСН, до активної участі у роботі органів самоорганізації населення задіяна в більшості випадків (59,7%) малочисельна група мешканців. Набагато більше половини та всі мешканці задіяні лише у 9,1% випадків. Аналіз відповідей на питання анкети «Чи можливо покращити умови проживання на Вашій вулиці без участі її мешканців?» дали змогу визначити зворотні стратегії Голів ОСН щодо спрямування мешканців до спільної дії. Результати дослідження показали, що переважна більшість (59,3%) Голів ОСН все ж таки впевнені, що без участі мешканців робота комітету по вирішенню питань благоустрою не буде дієвою. Однак, досить значна частина (38,1%) Голів ОСН відзначають, що ефективна робота комітету без участі мешканців можлива. Стратегія останньої визначеної групи навряд чи сприятиме об'єднанню мешканців комітету та залучення їх до спільних дій.

Відповідь на питання щодо причин уникнення Голів ОСН пошуку активної співпраці із мешканцями ми знаходимо у показнику рівня довіри. Аналізуючи відповіді на запитання анкети «Наскільки, на Вашу думку, можна довірити мешканцям вирішення питань щодо покращення умов проживання на територіях, що підпорядковані Вашому комітету?» доходимо висновку, що саме ті Голови ОСН, які вбачають можливим покращення умов проживання без участі мешканців більшою мірою схильні не довіряти їм.

Проведене соціологічне опитування лідерів та активістів ОСН м. Запоріжжя та м. Маріуполя щодо їх практик залучення населення до активної участі дало можливість виявити ресурси у особистій зацікавленості лідерів ОСН у активній розбудові території комітету та обранні їх саме з ініціативи мешканців. Відповідно до результатів проведеного дослідження потребують вирішення питання налагодження спілкування в громадах, взаємної довіри між Головами громад та мешканцями, розвиток мотивації членів громади на вирішення питань розвитку громади та реалізація таких ініціатив, подолання опору та залучення до участі пасивних членів громади. Велике значення у керівництві в громаді грають лідерські вміння та навички Голови (громади, квартального комітету, ОСББ, КСН), які сприятимуть налагодженню спілкування в громадах.

Лебеза С.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТІМПАНК ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ: НЕІМПЕРСЬКІ ВАРІАЦІЇ «ІМПЕРСЬКОГО» ТЕКСТУ

1. Загальний контекст.

1.1. Стімпанк – напрямок у популярній культурі, пов’язаний із піджанром альтернативної історії (де основою зображувального світу є інший – ніж в базовій реальності – хід послідовності історичних подій). У сюжетній сфері – головна точка розходження між світом, створюваним авторами стімпанку, та базовою реальністю – інший хід технічного прогресу у ХІХ столітті (звідси і «стім» – «steam» – «пара» – у назві). Найвідомішим книжковим текстом стімпанку став роман В. Гібсона та Б. Стерлінга «Різницева машина» («Difference Engine», 1990); у візуальному плані – доволі велика кінотрадиція від «Дикий, дикий Захід» («Wild wild West», 1999) до серіалу «Темні матерії» («His Dark Materials», 2019). На сьогодні – один з популярних напрямків популярної культури.

По суті, стімпанк є розмовою про таке собі «майбутнє, яке ми загубили»; це нарис ретроспективних «можливих сучасностей», зокрема – рефлексія над потенціалом вікторіанської епохи крізь призму нашого знання про перспективи досліджень, які в реальній історії виявилися

невчасними (машина Беббіджа, досліди Кюрі, естетика дирижаблів тощо). До того ж, розміщення сюжетів творів у XIX ст. давало можливість авторам (більшість із них початково відносилися до ліберального крила творців) розглядати «втрачені шанси» всесвітньої імперії як політичного утворення.

1.2. Специфічні зовнішні – по відношенню до творів – умови виникнення стімпанку: **політичний** фон – останній «розпад імперій» (кінець біполярного світу, що до того часу підтримувався державницькими проектами та політичними машинами); **соціокультурний** фон – постмодерна реакція на проект модерну та часткове згортання «зовнішніх» наукових програм, якими в XX столітті був космос; переорієнтація на дослідження «внутрішніх реальностей», пов'язані із величезними успіхами в обчислювальній техніці та комп'ютерах.

1.3. Історія розвитку стімпанку – історія переходу від «аналітичної» моделі до «естетичної»: до суто візуальних форм у межах специфічної субкультури; із «царини творців» стімпанк швидко перетворився в «царину фанів». Вплив візуалізації стімпанкової естетики у кінематографі, мультиплікації (зокрема, в японській) та комп'ютерній ігровій індустрії. Як результат – швидкий перехід від «контексту процесів» до «контексту форм та формул». «Естетики століття пару» стала самодостатньою в ігрових моделях поведінки (наприклад у співтовариствах рольового руху); відбулася субкультуризація вторинних практик та зародження специфічної економіки (як символічної, так і реальної).

1.4. Стімпанк пережив і швидкий вихід за межі суто англосаксонського культурного горизонту: можна говорити про «націоналізацію» стімпанку. Але тут одразу виникла проблема: наскільки прийнятною виявилася імперська естетика (а інколи – і етика) в культурах, які від імперії потерпали. Проблемною ситуацією була специфічна (не)можливість ставлення до Імперії як «свого» – а відповідно, стратегічним рішенням стало змінення стратегій роботи із стімпанком в неангломовних популярних культурах.

2. Кейс Польщі:

2.1. Польща – найсильніша серед слов'янських країн в сенсі фендомного руху та розвитку фантастичної популярної культури. Як результат – доволі швидка й глибока зацікавленість стімпанком. І тут – базова проблема будь-якої умовно «постколоніальної» культури: слабка можливість гри із класичними образами вікторіанського суспільства (оскільки це – чужа проблематика); відсутність гостроти проблем для потенційної аудиторії. Реальна Польща знаходилася на периферії світу класичного вікторіанства. Авторські експлікації фантастів не могли зображувати поляків того часу «шляхетними дикунами» (бо це не співпадало із очікуваннями польської аудиторії); але й не могли презентувати їх як націю культуртрегерів – бо польська культура

знаходилася на політичній та культурній периферії.

2.2. В результаті, польські автори пропонують читацькій аудиторії принаймні три моделі роботи із стімпанковою проблематикою (і їх, одночасно, можна розставити за ієрархією по мірі зменшення аналітичного зусилля та зростання ролі «естетичної» моделі):

2.2.1. Варіант із персональною інтеграцією представника Польщі в чужий культурний чи політичний контекст. Цей світ політично та соціально – «імперськоцентричний»; це дає можливість аналізувати залежність аксіоматики польської національної ідеї від суто зовнішніх політичних чи соціальних обставин (класичним текстом тут може бути роман «Крига» Я. Дукая чи наближені до поля розважальності романи К. Піскорського, де польський фактор існує в світі альтернативної наполеонівської Франції).

2.2.2. Менш аналітичними та більше естетичними є більшість спроб поєднати стімпанк із історією польських визвольних змагань. У цьому випадку йдеться про залежність альтернативної історії визвольної боротьби поляків від наукових чи технічних відкриттів, що змінюють відому нам послідовність історичних подій (як-от використання прообразів танків у січевому повстанні 1863 року – К. Левандовський «Орел біліший за голубицю»). У цьому сегменті – знаходяться й найяскравіші візуальні проекти – від коміксів («Перша бригада» Томаша Пянтковського) до настільних ігор (цикл картин Якуба Ружальського).

2.2.3. Максимально «жанровим» варіантом використання цього стафажу в польській популярній літературі є поєднання стімпанку із фентезі (science fantasy). Розуміння слабкої вірогідності виборення незалежності Польщею в XIX ст. навіть при технологічних проривах, автори використовують в якості «деус екс махіне» надприродні фактори – магію, паралельні світи тощо. Але чим магичнішим є зображувальний світ, тим менше в текстах стає соціальної чи історико-політичної рефлексії.

3. Кейс України

3.1. На відміну від Польщі, для України все ще характерна слабкість як поля розважальної культури, так і співтовариств «зацікавлених користувачів», фендому. І якщо в польській фантастиці рахунок стімпанкових творів йде на десятки, то в українській популярній культурі, скоріше, можна говорити про тенденції, а не про традиції. Втім, навіть в цьому випадку стімпанк тут представлений у кількох різновидах – аж до коміксу (наприклад, комікс «Воля», 2016).

3.2. Цікавою особливістю українського стімпанку є те, що він максимально використовується авторами (але – і аудиторією) як інструмент для рефлексії над сучасним станом національної ідеї (працюючи на створення прийнятних контурів героїзації минулого). Стімпанк – оскільки не встиг стати ще суто комерціалізованою формою естетичної програми, – працює із конкретикою історичного матеріалу, що і

дає можливість вибудовувати паралелі до сучасного стану речей. Так, автори послідовно використовують впізнавальні постаті в якості протагоністів: героями творів українського стімпанку стають Нечуй-Левицький, Куліш, Грушевський, Вернадський тощо. Національне – максимально персоніфіковане (і це також чимало говорить про стан національної ідеї в сучасній Україні).

3.3. Як тенденція: в українському (по походженню авторів) стімпанку існує кілька важливих романів – але російською мовою, спрямованих на російський читацький ринок (наприклад, це романи Ю. Остапенко «Світло в долонях», чи творчого тріо з Харкову, Г.Л. Олді та А. Валентинова – «Алюмен»). Схоже, що досі українським авторам вдається створювати масштабні схеми – лише відірвавшись від національного.

4. Кейс Росії

4.1. Єдиний варіант у слов'янськомовній популярній культурі, де зберігається можливість класичної для стімпанку гри – із «імперським» матеріалом. Одночасно, в більшості такого роду сюжетів можна помітити певну змінність: так, точка біфуркації переноситься з першої на другу половину XIX ст. (чи то – в контекст сталої Імперії; Росії як «жандарма Європи»). Найважливішими зовнішніми обставинами, які детермінують сюжетне поле, стають рефлексії над програними чи нереалізованими в реальній історії варіантами: такими, наприклад, як Кримська війна чи війни із Турцією в 1870-ті рр. При цьому – з традиції російського стімпанку майже виключена рефлексія над визвольними рухами всередині Російської імперії.

4.2. Яскравою (і майже не представленою в інших національних популярних культурах) є перетин не стільки із альтернативною історією, скільки із т.зв. **«попаданцями»** (сюжетна схема, де наші співчасники потрапляють до минулого – і активним чином змінюють його). Головна ідеологія тут – реваншистські та компенсаторні ідеї. Технічні ж зміни в межах альтернативного варіанту історії пов'язані не з іншою траєкторією розвитку, а з «персональним волюнтаризмом» нашого сучасника, який переміщується в історичних пейзажах.

4.3. Для російського стімпанку також характерна чимала кількість творів, які могли б бути реакцією на «нову зачарованість світу»: характерною рисою тут стає додавання **магічного** елементу, або ж перенесення антуражу «стімпанку» у іншу реальність. Яскраві приклади: В. Панов із циклом «Герментікон» та Н. Перумов із «Пригодами Моллі Блекуотер». При цьому – такі твори це завжди чіткий політичний підтекст та контекст; вони наповнені посиланнями на «актуальну реальність» нашого тут-і-зараз.

5. Проблема читацької аудиторії.

5.1. Не менш важливими є реакції та правила сприйняття читачами такого роду текстів. Ми зупинимося на таких реакціях у пострадянському

просторі – як найдоступніших для спостереження. Доволі часто важливою для реакцій читацької аудиторії стає розмова про стафаж – про зовнішні характеристики світу, які є для читачів цілком самодостатніми (добре видно на обговоренні романів українського письменника І. Селіври). Читач тут виступає таким собі візуалом: він сприймає світ як послідовність картин. І – читач знаходиться поза зоною літературноцентричності (але це – у межах простору «жанрового гетто»: література високої полиці навпаки, не має можливості говоріння про суто жанрові проблеми – як це було у випадку обговорення роману А. Ліпскерова «Укус янгола»).

5.2. Для читача важливою є можливість побудови системи зовнішніх відсилок на знайому йому традицію (у форматі заяв: «це схоже на...»). Це може ставати основою як критики («все вкрав у...»), так і позитивного сприйняття («наш рідний Вандермеєр / Мьєвіль / Блейлок»).

5.3. Майже повна відсутність рефлексій над «імперськістю» (наприклад, позитивні оцінки творів не корелюють із проговорюванням: «це добре, бо тут ми сильна держава»). Одночасно, для російського читача характерна чітка фіксація навіть натяків на «антиросійськість» позиції автора (а інколи – і «вчитування» цього, при відсутності такої позиції у автора: «Всі поляки наневидять росіян, тому...»). І – для російських читачів майже повна відсутність актуальності інших імперських проектів – навіть як супротивників. Читач зосереджений на виключно своєму.

6. У цілому: при, здавалося б, вичерпаності стімпанку – ми можемо помічати поштовхи до розвитку там, де є можливість трохи змінювати правила гри: навіть гра із «локальними колоритами» на фоні імперій може бути достатнім для авторів та читачів. А найцікавіші варіанти виникають там, де є можливість забезпечити зустріч естетики та етики стімпанку, його суто зовнішніх рис – і можливостей соціальної аналітики (це на фоні, здавалося б, самодостатності парпанкового стафажу як суто естетичної моделі для нішевих субкультурних імпрез).

Лепський М.А.

Запорізький національний університет

ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ МІСТА ЯК НАВЧАЛЬНОЇ АУДИТОРІЇ

Нещодавно відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Місто як навчальна аудиторія», яка була підготовлена Одеським регіональним відділенням Української академії наук та отримала назву за аналогією з відомим твором М.Маклюєна, 23-28 серпня 2020, цей захід зібрав 40 спікерів з 11 країн. Тема міста має розгалужену проблематику, яка розгортається як у дослідженнях соціології міста, у дослідженні соціальних відносин людей у місті, так і в урбаністиці, з позиції організації життя людей у місті. Саме бінокулярність бачення міста, на мій погляд, потребує повернення до таких важливих тем соціології міста, як

соціальний час в місті, а також його темпоральність, як особлива характеристика соціальних відносин у місті та навколо нього, у всьому, що з ним пов'язано.

Дослідження соціального часу, часто-густо, полягає в логіці того, що вже було визначено попередніми дослідниками, і перш за все, як сутнісні та атрибутивні характеристики визначають час то його такий вид – соціальний час як єдність загального та особливого. Відносно соціологічних досліджень соціального часу, як і раніше, діє класичний (часто-густо структуралістський, постструктуралістський та системний підхід) та «новий», посткласичний підхід зі значною конструктивістською тенденцією, в якому особливе місце займає технологічне та акторне в різних соціальних практиках та комунікативних взаємодіях. Якщо ми звертаємось до пошуку атрибутивних характеристик часу, ми звертаємось і до посткантіанських, гегелівських та марксистських концептів часу. Особисто для мене перевіреними в нашій науковій школі є постмарксистське визначення часу як суттєвої умови руху матерії (соціального часу – соціальної матерії, тобто людини та людства), що характеризується протяжністю, тривалістю, динамікою, темпом та ритмом. Саме ці атрибутивні характеристики «працюють» у дослідженні будь-якого часу. Час у діалектиці розглядається як протилежне простору, а тому знаходиться як у єдності з ним, так і в боротьбі.

Разом з тим, структуралістську, позитивістську тенденцію можливо побачити ще у перших визначеннях соціального часу Пителима Сорокіна та Роберта К. Мертона, у яких час мав людино- та соціально-групову вимірність, як в динаміці та змінах в події та внаслідок подій, цю лінію розвивав і П. Штомпка. Але залишився майже непомітним інструментальний характер часу в соціумі, особливо у розвитку Нового часу та науці Нового часу до сьогодні. Особливо яскравим прикладом є інструменталізація часу в емпіричних дослідженнях, як перехід від вимірювання за допомогою пульсу експериментатора до використання годинника Гюйгенса.

Інструменталізація часу як організація соціальних відносин прискорила та внесла значні зміни в соціальні практики людей та відносини між ними. Так практично у всіх дослідженнях динаміки та швидкості змін при формуванні графіків одним з важливих параметрів є час, іншим обертається кількісний соціальний індикатор.

Інструментальний характер соціального часу, пов'язаний з різною об'єктною природою динаміки процесів, їх змін, темпу та ритму визначає різну часовість та темпоральність процесів. Тому місто може мати на одному фізичному, архітектурному просторі багаточасовість та мультитемпоральність у полісуб'єктності. Це пов'язано як з одночасним політемпоральним існуванням модальностей минулого, сучасного та майбутнього, наприклад, в історичній частині міста, так і

багаторежимності міста, наприклад, ранкового, денного, вечірнього, нічного зі своєю соціальною специфікою інтеракцій, різною щільністю взаємодії та спрямованістю соціальної поведінки та діяльності.

Цей процес ускладнюється темпоральністю різних шарів соціальної взаємодії. Так, фізична взаємодія людей під час руху за усталеними соціальними маршрутами, психологічна взаємодія людей під час зустрічей та спілкування, соціальна взаємодія у соціальному русі та подіях, віртуальна сфера взаємодії як складні відносини з людьми у соціоінформаційному просторі Інтернету та соціальних мереж – все це ускладнює соціальну темпоральність міста та людини. Тому соціальний час, з одного боку, нібито вибудовується як послідовність дискретних різноманітних часів, разом з тим є обумовленим єдиними механізмами соціальної свідомості та пам'яті, як єдиного потоку у єдиній сфері взаємодії з часовим виміром соціальної життєдіяльності.

Місто виступає як аудиторія та тренувальний простір людини у різноманітних динаміках міста з фізичним, психологічним, соціальним, віртуальним, символічним та іншими часовими вимірами, суттєвих для соціальної взаємодії містян процесами, як з боку урбаністики, планувальників соціального простору та часу, так і містян. Спроби визначення виключного одного виміру темпоральності має потенціал значного руйнування соціальних відносин та навпаки. Так, домінація віртуального часу у смарт-інформаційних технологіях, спілкування лише у соціальних мережах та інших комунікативних контактах, виключають або значно скорочують бюджет соціального часу у фізичному просторі – як наслідок дезадаптація та дезорієнтація людей у фізичному просторі, стиснення фізичного простору до обсягу свого дому, тілесність та соціокультурні цінності тілесності стають опосередкованими віртуальним світом, цей процес яскраво змодельював Стівен Спілберг у фільмі «Першому гравцю приготуватися». Пріоритет віртуалізації має як переваги, наприклад віртуальне конструювання проекту забудови за допомогою думки мешканців громадянського простору у міських дворах, так і недоліки, оскільки віртуальний простір стає концентрованим простором психологічних та соціальних відхилень (хейтерство, зниження моральних цінностей, віртуальне безкультур'я, ілюзії анонімності, віртуального моббінгу та булінгу, деструктивних соціальних об'єднань та таке інше). До того ж технологічна складова, що забезпечує життєдіяльність суб'єктів у віртуальному просторі та великий обсяг часу, який застосований в цій сфері, при різкому відключенні електроенергії визначає катастрофу та суттєву дезадаптацію людини інформаційної цивілізації.

Лобанова А.С.

Криворізький державний педагогічний університет

Кузьор О.

Сілезька Політехніка (м. Забже, Польща)

Баюра В.І.

Криворізький державний педагогічний університет

**БРЕНДИНГ ПРОМИСЛОВОГО МІСТА ЯК МАРКЕТИНГОВА
ТЕХНОЛОГІЯ: НА ПРИКЛАДІ м. КРИВИЙ РІГ І м. ЗАБЖЕ
(ПОЛЬЩА)**

Кожне місто, як і людина, має «обличчя» і свою візитівку. Особливо це важливо, коли мова йде про промислове місто. Між тим, не кожна міська спільнота прагне до того, аби її місто було відомим за межами країни. Ця проблема пов'язується з декількома причинами, наприклад, з тим, що місцеві органи самоврядування не надають цьому належної уваги, посиляючись на те, що у місті не має привабливих історичних чи видатних пам'яток культури, або ж з тим, що не вистачає інтелектуальних ресурсів або бажання для того, щоб створити привабливий імідж міста.

Але, як свідчить життєва практика, навіть промислові міста можуть бути привабливими і пізнаваними у світі і не тільки за рахунок промислового виробництва, а завдяки привабливому та пізнаваному бренду.

Тому *метою роботи* є з'ясування змісту брендингу як маркетингової технології створення привабливого образу промислового міста. Як відомо, маркетинг – це організаційна управлінська діяльність, яка спрямовується на дослідження ринку, яке спрямоване на вивчення потреб споживачів з метою отримання прибутку для підприємств, фірм організацій тощо. Технологія маркетингу являє собою певний алгоритм дій, завдяки яким реалізується мета та завдання маркетингу, а точніше, поставлені завдання стосовно з'ясування запитів, потреб та попиту споживачів на певні товари чи послуги. Виходячи з мети маркетингу – отримання обґрунтованого прибутку, всі регіони країни повинні використовувати всю сукупність маркетингових інструментів і методів для досягнення своїх ринкових цілей. І місто тут посідає особливе місце. Значення міста у функціонуванні регіону визначається його природними, економічними та історичними ресурсами, демографічним та кадровим потенціалом, роллю у соціально-економічному та культурному розвитку країни.

Однак для того, щоб місто позиціонувалося на національному чи міжнародному ринку як унікальний товар, воно повинно мати свій товарний знак. Цим товарним знаком може бути *бренд міста*. Як зазначає Ю.М. Бокоч, «бренд міста допомагає ідентифікувати конкурентні переваги, ілюструє та презентує комплекс унікальних споживчих особливостей території і соціуму» і створюється «на базі привабливого

іміджу міста, в основі якого – сформовані позитивні асоціації та відчуття» [1]. Разом з тим бренд промислового міста повинен виступати і джерелом залучення інвестицій для розвитку і збільшення доходів. Створення бренду – комплексного уявлення про певний товар чи послугу, потребує певних маркетингових підходів і технологій, урахування не тільки економічних, але й історичних, культурних, національних чинників та особливостей міста як товару. А відтак зрозуміло, що брендинг – процес створення бренду є управлінською і маркетинговою технологією, яка засновується на науково обґрунтованому підході до дослідження історії міста, його сучасності, особливостей усіх сфер діяльності (економічної, соціальної, культурної, наукової, освітньої), з'ясуванні громадської думки стосовно позитивних і привабливих рис міста. Успішний брендинг можливий за умов врахування не тільки об'єктивних чинників (промислові чи сировинні потужності міста, історичні пам'ятки-символи) але й суб'єктивних (ставлення мешканців міста до нього).

Бренд промислового міста є його торговою маркою, яка може приваблювати інвесторів, а також виступати свого роду важливим комунікативним засобом, який згуртовує міську спільноту, сприяє її регіональному патріотизму. Звісно, якщо місто розташовано у прекрасних географічних та кліматичних умовах, створити його привабливий бренд не важко, однак значно складніше брендувати непривабливі промислові міста, території яких суцільно знаходяться під промисловими підприємствами, або під відвалами з-під корисних копалин. Між тим зацікавлений та виважений підхід міської громади та місцевих органів влади до розробки маркетингової технології створення привабливого бренду міста може дати значний соціальний та економічний ефект. Прикладом цього є міська громада м. Кривий Ріг – великого промислового регіону, на території якого розташовані сотні промислових підприємств і копалень. Саме промислова специфіка і стала провідною у створенні бренду міста.

Як зазначено на офіційному сайті м. Кривого Рогу, в основу брендового стилю міста було покладено такі базові елементи, як: логотипний знак, колір, шрифт, слоган. Назва міста, концепція його бренду співпадають з усталеним образом рогу достатку, який символізує рух у

напрямку інтерпретації місця розташування міста – вузького мису між двома річками Саксаганню та Інгульцем, насиченого природними багатствами. Графічне зображення рогу як символу пов'язано з містом Кривим Рогом історично й географічно. Так, смуга суходолу в міжріччі Саксагані та Інгульця, на якій розташовано місто, нагадує ріг. За легендою козак на ім'я Ріг був засновником міста. Ґрунтовні дослідження істориків щодо слова «ріг» у топоніміці України дають можливість стверджувати, що така назва могла бути від початку XI століття, оскільки саме так називалося одне зі слов'янських племен степової України [2].

Бренд Кривого Рогу розроблено в рамках демонстраційного проекту «Маркетингова стратегія міста Кривого Рогу та інструменти її впровадження», який здійснюється за підтримки Проекту міжнародної технічної допомоги «Місцевий економічний розвиток міст України» (Проект МЕРМ), що виконується Федерацією канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади [3]. Розробка бренду проходила у 3 етапи. Враховувалися такі фактори, як: оцінка міста у національних та закордонних ЗМІ; думка мешканців міста, представників органів місцевого самоврядування, депутатів міської та районних рад, представників різних політичних партій, підприємців, керівників промислових підприємств та фахівців з залучення інвестицій. За результатами опитувань і було створено логотип міста, який являє собою ріг як символ достатку і благополуччя. Його темно-червоні мозаїчні пластини нагадують про пласти залізної руди, що є основою цього достатку, а жовто-гарячі – про вогняну сталь, що ллється в цехах металургійного комбінату. В цілому зображення показує людське життя від народження (маленький прямокутник рожевого кольору на одному кінці рогу) до його найвищих досягнень (насичена квітами широка частина рогу).

Оскільки життя місцян, нерозривно пов'язане з долею рідного міста, тому і слоган, обраний в якості складової бренду, звучить як «Кривий Ріг – місто, довжиною в життя» [3]. Вперше міський голова Ю. Вілкул презентував бренд м. Кривого Рогу 20.09. 2013 р. на засіданні міської ради, а у 2019 р. були виконані роботи з ребрендингу логотипу та створення унікального, фірмового шрифту м. Кривого Рогу «KRYVYI RIH Brand». Нині бренд Кривого Рога, який упізнаваний не тільки в Україні, але й у світі, сприяє позитивну іміджу міста.

Досвід Польщі також свідчить про те, що брендинг є однією з обов'язкових складових діяльності органів місцевого самоврядування. У цьому аспекті доречно звернути увагу на Забж – місто, яке розташоване в західній частині Сілезького Воеводства та Верхньосілезького промислового округу, в якому проживає більш ніж 182 тисячі мешканців [4]. Більше двохсот років історія м.Забже була тісно пов'язана з видобутком вугілля і важкою промисловістю. Сьогодні м.Забже презентується сучасним підприємництвом, університетами, науково-

дослідницькими інститутами та розширенням сектора послуг. Місто славиться своїми культурними, спортивними заходами, промисловим туризмом, а також всесвітньо відомим Сілезьким Центром хвороб серця, в якому у 1985 р. професор Релига виконав першу успішну пересадку серця у Польщі. Це є одне із найважливіших міст в Європейському маршруті індустриальної спадщини (ЄМІС) та промислових пам'яток в Сілезії [5]. Невипадково герб міста, який і є його брендовим знаком, має башту, яка нагадує надбудову копальні, що модернізована під сучасний вигляд і шестерню, яка, з одного боку є елементом першокопальні, а з іншого – нагадує колесо, яке є символом руху до прогресу. Кольори брендового знаку – темно-червоний, синій і жовтий символізують прапор міста.

Дії м. Забже визнала Всесвітня Туристична Організація Об'єднаних Націй (ВТООН). З 2004 року в Забже проводять міжнародні конференції, присвячені індустриальній спадщині і туризму, а у 2008 р. у копальні Гуїдо розташувався Міжнародний Документаційний та Науково-дослідницький центр індустриальної спадщини і туризму. Цьому, звісно, сприяє і бренд міста Забже.

Zabrze

Serwis informacyjny Urzędu Miejskiego

Таким чином, брендінг міста – це складна маркетингова технологія, яка потребує копіткої професійної роботи, фінансового забезпечення та урахування історичних традицій. Однак ця робота повністю компенсується соціальними дивідендами та економічними інвестиціями, яке отримує місто, завдяки популяризації вдалого і привабливого його бренду в країні та світі.

Література

1. Бокоч Ю.М. Імідж, образ та бренд міста як компоненти територіального маркетингу. *Вісник ХДАК*. 2016. Вип. 49. С. 179. URL: <http://v-khsac.in.ua/article/view/104645/99744> (Дата звернення 08.04.2020).
2. Бренд міста Кривий Ріг. URL: https://kr.gov.ua/pro_misto_krivy_rig/brend_mista_krivy_rig (Дата звернення 09.04.2020).
3. Логотип Кривого Рогу. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Логотип_Кривого_Рогу (Дата звернення 08.04.2020).
4. Dłaczego Zabrze? URL: <https://www.um.zabrze.pl/biznes/dlaczego-zabrze> (Дата звернення 08.04.2020).
5. Знайомтесь. Місто Забже. URL: <https://klasnashkola.eu/gim11-dniprodzerzhynsk/знайомтесь-місто-забже/> (Дата звернення 08.04.2020).

Мезенцев К.В., Денисенко О.О.

**Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ДЕІДЕОЛОГІЗАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ СПАДЩИНИ У МІСЬКИХ
ПРОСТОРАХ: КОНФЛІКТИ ТА РІШЕННЯ**

Українські міста, як і інші міста Центрально-Східної Європи та колишнього СРСР, містять численні елементи спадщини того періоду, що має виражені та різноманітні прояви у міському просторі. Саме ця спільна риса є передумовою для інтерпретацій міст, що містять елементи такої спадщини, як постсоціалістичних, у яких все ще триває етап «транзитності» та трансформацій [3; 4]. У різних містах та країнах регіону переосмислення, оцінка спадщини того періоду та формування відповідної політики щодо міських просторів відбувається в різний спосіб, інколи – супроводжується конфліктами. Особливо складним є процес переосмислення та перетворення міських просторів, що мають виражену символіку відповідного періоду. Цей процес переоцінки та переосмислення пов'язаний з пошуком нових форматів використання відповідного простору та побудови його сприйняття.

Українські міста, на відміну від багатьох міст Центральної Європи, перебувають на етапі «транзитності», коли інституційні, соціальні та інші трансформації тривають, а також формуються свої практики та моделі просторових трансформацій. Це все разом формує той тип змін, які О. Голубчиков називає «гібридною просторовістю транзитності» [1; 2], яка поєднує, як елементи спадщини попереднього періоду, так і містить окремі елементи «неоліберального капіталізму». У результаті, у міському просторі з'являються гібридні форми обох етапів, формуючи разом нетипові та подекуди суперечливі форми використання міських просторів, змінюючи початкову концепцію їх використання та викликаючи радикальні зміни композиційної, планувальної структури та функціонального призначення.

Водночас в українських містах є різні типи міських просторів з точки зору інтенсивності трансформаційних змін: ті, які містять окремі елементи значною мірою перетвореної і переосмисленої радянської спадщини, і ті, де час рухається значно повільніше, а концепція відповідного міського простору лишається значною мірою радянською за своєю суттю. Це узгоджується з уявленнями про характер і типи трансформацій міського простору, які визначають Л. Сікора та С. Бузаровські у контексті транзитної динаміки та темпів міських трансформацій, що реалізуються значно повільніше порівняно з інституційними чи соціальними змінами [4].

Важливим етапом переосмислення радянської спадщини став процес декомунізації, який можна розглядати як частину процесу деідеологізації – позбавлення міського простору символіки та власних назв, що апелюють

до радянського періоду та вшановують постатей чи події, пов'язані з тоталітарною спадщиною режиму. З іншого боку, ідеологізовану спадщину минулого тут варто розуміти значно ширше, адже ідеологізація міських просторів як процес, що характеризує наявність та пріоритетну роль ідеологічної складової у перетворенні міського простору, передбачала необхідність відображення принципів комуністичної ідеології і цілей побудови комунізму. Особливо це знаходило відображення у контексті облаштування публічних міських просторів. Часто ідеологізація міського простору супроводжувалася присвоєнням та нав'язуванням міським просторам нових функцій, покликаних апелювати до комуністичних ідей та символів, вшановувати події та особистостей, що були покликані стати новими символами епохи, сформувати нову систему цінностей та нові принципи політики пам'яті. Як правило, цей процес супроводжувався запереченням, а відповідно, витісненням з міського простору символів і функцій, що апелювали до попередніх історичних етапів, та був спрямований на викреслення, стирання пам'яті про них. Таким чином, для цього періоду характерна поява нової концепції облаштування простору, покликаної відображати пріоритети і цінності комуністичної ідеології, що знаходили відображення, як у символіці, власних назвах, так і композиційній структурі міського простору.

Відповідно, процес деідеологізації міського простору передбачає позбавлення, як від окремих елементів, символів, меморіальних об'єктів, що апелюють до ідеології комунізму, так і формування нової концепції планування та використання відповідних міських просторів. З іншого боку, переосмислення та деідеологізація радянської спадщини сьогодні супроводжується зміною концепцій та принципів реалізації міської політики, використанням нових інструментів міської політики та появою нових акторів. Тому переоцінка радянської спадщини є невід'ємним елементом трансформаційних процесів у пострадянських містах та формування нової політики пам'яті. Безумовно, цей процес є достатньо тривалим та потребує врахування інтересів нових акторів, нових соціальних практик, що виникли за цей період, нових підходів до облаштування сучасного так комфортного простору, а також – врахування історичної пам'яті щодо відповідних міських просторів.

Дослідження здійснюється в рамках проекту «Українські міста на лінії геополітичного розлому: міська ідентичність, геополітика та міська політика», що фінансується Науково-дослідною радою Норвегії.

Література:

1. Golubchikov O. The urbanization of transition: ideology and the urban experience. *Eurasian Geography and Economics*. 2016. Vol. 57 (4-5). P. 607-623.
2. Golubchikov O., Badyina A., Makhrova A. The hybrid spatialities of transition: Capitalism, legacy and uneven urban economic restructuring. *Urban Studies*. 2014. Vol. 51 (4). P. 617-633.
3. Sýkora L. Cities Under Postsocialism. *International Encyclopedia of the Social &*

Behavioral Sciences. 2015. № 3. P. 605-611.

4. Sýkora L., Bouzarovski S. Multiple transformations: Conceptualising the post-communist urban transition. *Urban Studies*. 2012. Vol. 49 (1). P. 43-60.

Нестеренко А.В., Скворець В.О.

Запорізький національний університет

ЕМОЦІЙНА САМОТНІСТЬ У ШЛЮБІ ЯК НАСЛІДОК НЕДОЛІКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Однією зі складних психологічних проблем сучасності є поняття самотності, яке може проявитися не лише в житті самотньої людини, а й у шлюбі, між подружжям. З точки зору науки, самотність є одним із важливих, але недостатньо розроблених соціальних концептів.

Проблема самотності викликала інтерес в усі історичні періоди, і в наш час, є поширеною темою обговорення представниками суспільно-гуманітарних наук. Самотність, як важлива проблема спілкування, розглядається в роботах психологів та соціологів: К.А. Абульханової-Славської, А.Г. Амбраумової, Г.П. Орлова, І.С. Кона, А.А. Леонтьєва та ін. У їхніх роботах, суть розуміння проблеми полягає в тому, що індивід в процесі взаємодії з оточуючими не може знайти необхідний йому емоційний відгук і, таким чином, відчуває почуття самотності [1, с. 147]. Водночас поза увагою дослідників залишилася проблема впливу соціалізації особи на формування її схильності до самотності в шлюбі.

Мета дослідження – виявлення специфіки самотності людини в шлюбі.

Визначення «самотність» трактується неоднозначно. Ускладнення його розуміння викликано тим, що самотність як соціально обумовлене явище не має чітко визначених критичних ознак та психічних факторів, які індивідуально відображаються свідомістю переживань. Найбільш повне і загальноприйняте визначення трактується так: «Самотність – соціально-психологічне явище, емоційний стан людини, що пов'язане з відсутністю близьких, позитивних емоційних зв'язків з людьми і/або зі страхом їх втрати в результаті вимушеної або психологічної причини соціальної ізоляції» [4, с. 115].

Найчастіше самотність зображується за допомогою супутнього їй песимізму, безпорадності (замкнутих перспектив). Самотні люди часто відчувають себе нікчемними, некомпетентними і нелюбимими. Самотні люди схильні недолюблювати інших, особливо товариських і щасливих. Це – їх захисна реакція, яка, в свою чергу, заважає їм самим встановлювати добрі стосунки з людьми. Самотня людина характеризується винятковою зосередженістю на самій собі, на своїх особистих проблемах і внутрішніх переживаннях. Спілкуючись з іншими людьми, самотні більше говорять про самих себе і частіше, ніж інші, змінюють тему розмови. Вони також

повільніше реагують на висловлювання партнера по спілкуванню [3, с. 56].

Навіть перебуваючи в шлюбі, люди можуть бути самотніми. Можливість поділитися один з одним своїми емоціями, почуттями, а також тривогами, страхами і проблемами становить невід'ємну частину подружнього життя. Це істотно важливо. Водночас, багато людей впадають у відчай через те, що при їх спробі обговорити проблеми подружніх відносин партнер обмежується односкладовими відповідями на питання. Тривалі відносини, сповнені нерозуміннями і непорозуміннями, ведуть до того, що ми перестаємо довіряти і самим собі, і шлюбному партнеру [2, с. 78]. Основним чинником, що пояснює таку поведінку одного з партнера є недоліки в соціалізації особистості.

Людина протягом усього життя проходить процес соціалізації. Первинна соціалізація починається з народження людини до становлення дорослої людини. Вторинна відбувається протягом усього життя і характеризується руйнуванням раніше засвоєних норм і засвоєнням нових. Якщо на якомусь етапі проходження соціалізації, у людини виникають певні труднощі, проблеми, в майбутньому це може вплинути на побудову сімейних відносин.

На мій погляд, у шлюбі, перш за все, повинна бути повага один до одного. Щоб уникнути розладів подружжя має намагатися враховувати особливості характеру кожного. Потрібно обговорювати все, що хвилює кожного з подружжя, не відкладати на потім, бути відвертим і ділитися один з одним. Спілкування можна підтримати в формі жестів, мімікою, положенням тіла, поглядом, усмішкою, обіймами. Подружжя має шукати те, що їх об'єднує, а не те, що розділяє.

Емоційна самотність у шлюбі – це розповсюджена проблема в багатьох сім'ях і саме недоліки в соціалізації особистості одного із партнерів або обох, часто виступають причиною такого явища. Спілкування в даному випадку виступає як причина негараздів в подружжі, так і спосіб для її вирішення. Повага, любов та спілкування – головні фактори гармонійного, щасливого шлюбу.

Загальний огляд проблеми самотності в шлюбі, в контексті високих показників розлучень відносно укладення шлюбів, дає підстави стверджувати, що подружжя не завжди здатне самотійно усунути ті чинники, що породжують непорозуміння та самотність. Подолання емоційної самотності в шлюбі вимагає корекції з боку фахівця – психолога або соціального працівника.

Література:

1. Айвазян Л. Ю. Особливості прояву самотності як психологічного явища. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 5. С. 147-151.
2. Альбисетти В. Терапія супружеской любви. М.: Паолине, 2001. 115 с.
3. Гасанова П.Г. Психология одиночества. К.: ООО «Финансовая Рада Украины», 2017. 76 с.
4. Довбій Т.Ю. Проблема диференціації споріднених до феномену самотності

понять у сучасній психологічній науці. *Вісник Національного університету оборони України*. 2011. № 4. С. 115-122

Ніколенко В.В.

**Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА
ХАРАКТЕРНІ ЗМІНИ**

Сучасний світ трансформується зі швидкістю «шквального вітру». Один із найпопулярніших соціологів ХХ сторіччя – Е. Гофман – розлого фіксує означені процеси у дослідженні «Презентація себе іншим у повсякденному житті». Зокрема, він вказує на створення нових сфер економіки, характерних професій. Ідеться про появу таких спеціальностей, як бренд-менеджери, пластичні хірурги, фахівці з керування діловою репутацією, соціальні працівники інтернет-мереж, віртуальні юристи, знавці наукової етики, інтернет-маркетологи і т. ін. Не втрачають актуальності й традиційні типи професійної діяльності, відомі ще з часів індустріального суспільства. Тож на ринку праці може розгубитися не лише вчорашній випускник, але й значно досвідченіша людина. Означені зміни вимагають робити наголос на формуванні креативного мислення, соціально адаптивного потенціалу дипломованих фахівців, досліджувати проблеми їх подальшої професійної соціалізації. Водночас з огляду на релевантні виклики сучасного етапу слід уважно ставитися до питань повноцінного забезпечення університетської освіти як в Україні, так і глобальному світі.

Сьогодні як похідні домінантної капіталістичної цивілізації дедалі більше поширюються нові суспільні ефекти, що суттєво впливають майже на всі сфери життя. Зокрема, академічний капіталізм та відповідні університети ринкового типу. Ідеться про такі навчальні заклади, що покликані приділяти максимальну увагу організації прикладних наукових досліджень. Здебільшого їм характерна щільна співпраця з бізнесом, мережею виробничих підприємств, тобто реальним сектором економіки. Усе це приводить до зростання їх фінансової автономності, адже держава з огляду на об'єктивні та суб'єктивні обставини більше не може залишатись безальтернативним «провайдером» матеріального забезпечення розгалуженої структури закладів вищої освіти. Органічною похідною такої моделі є виникнення дуальної освіти. Її родоначальником вважають Німеччину, де у 1960-х рр. вперше було введено означений термін. Такі освітні практики швидко поширилися майже всіма країнами світу. Зауважимо, що дуальна (подвійна) освіта – це академічна діяльність, де навчання студентської молоді у традиційних лекційних аудиторіях поєднано з виробничим процесом на конкретному робочому місці. Доцільно зазначити, що рівень дуальної освіти в Україні порівняно,

скажімо, з країнами Північної Америки і Західної Європи ще доволі низький. Тож багато експертів схиляються до думки, що в Україні дедалі більше має бути започаткований системний діалог між бізнесом, виробничими підприємствами і мережею університетів для налагодження взаємовигідної співпраці. Серед українських організацій, що зацікавлені у застосуванні такої парадигми, варто виокремити передусім заклади громадського харчування, телекомунікаційні структури, торгівельні продовольчі організації, ІТ-компанії тощо.

Водночас означений вид навчання має не лише переваги, але й певні недоліки: 1) подекуди втрата студентом принципу енциклопедичності знань; 2) обмеженість навичок соціальної мобільності; 3) дефіцит соціального капіталу. Адже молода людина у такому середовищі здебільшого привчається до виконання вузькокваліфікаційних вимог конкретного робочого місця. Зважаючи на це, дедалі більше вчорашніх випускників стикаються на підприємстві з певними емоційними, психологічними, соціальними труднощами. Наприклад, подібні негативні ефекти призводять до економічних втрат у Великій Британії на рівні 50 млрд. доларів щорічно і, що ще важливіше, деструктивно відбиваються на професійному житті близько 300 000 тисяч працівників, які вимушені звільнятися. Щоб привернути увагу громадськості до цього питання у глобальному масштабі, 10 жовтня щорічно, починаючи з 1992 р., у світі святкують «World Mental Health Day».

Більше того, у глобальному соціумі для деяких талановитих випускників суттєвою проблемою на ринку праці все ще залишається соціальна нерівність. На окремих виробництвах навіть у країнах «золотого мільярда» для подальшого працевлаштування пропонують пройти стажування з українською зарплатою або взагалі без укладання повноцінного контракту. Серед експертів постійно точаться суперечки «за» і «проти» подібних практик, зважаючи на моральний вимір означеної ситуації. Адже далеко не всі здібні молоді люди можуть дозволити собі таке стажування, передусім з фінансового погляду. Особливо це перетворюється на вагомий проблему у великих містах, наприклад, Лондоні. Отже, якщо у молодого фахівця є гарні здібності, але немає досвіду та матеріального «бекграунду», його подальше працевлаштування і соціальна мобільність суттєво ускладнюються.

В Україні приблизно 8/10 випускників середніх шкіл йдуть навчатися до закладів вищої освіти. Проте далеко не кожен із них зможе після отримання диплома знайти гідне місце на конкурентному ринку праці. Статистика свідчить, що рівень безробіття серед молоді вищий, ніж в інших соціально-демографічних групах. Більше того, кожен другий офіційно зареєстрований безробітний має вищу освіту, а в урбанізованих міських центрах цей показник є більш вагомим. За різними експертними даними, чисельність зайнятого населення, яке працює не за спеціальністю

з 2010 р., коливається у діапазоні від 40% до 80%. До слова, на сайтах багатьох університетів країн «золотого мільярда» постійно оновлюють інформацію щодо кількості їх випускників, які працевлаштувалися за обраним фахом. Усе це додатково актуалізує проведення моніторингових досліджень із питань взаємодії науки, навчального процесу та реальної економіки.

Насамкінець варто зауважити, що у минулому вища освіта була доступна насамперед елітарним верствам, сьогодні ж вона стала масовою, тож і проблемні питання, пов'язані з нею, стають усе більш масштабними. Безсумнівно, університетські стандарти мають бути спрямовані на розвиток креативного мислення, адаптивного потенціалу сучасної молоді, водночас забезпечення наукового супроводу стосовно наявних можливостей їх професійної самореалізації та вирішення проблем соціальної нерівності на сучасному етапі.

Література:

1. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. Doubleday, 1959. 251 p.

Novikova O.

Oles Honchar Dnipro National University

GLOBALIZATION AND DEVELOPMENT OF WORLD CITIES

The development of cities and their systems has always been the focus of the researchers' attention. Modern and quite noticeable changes in the conditions, functions and prospects for the development of cities require a rethinking of the classical models of their development and the development of new ones that more accurately capture the changes that are taking place. Not only the individual characteristics and functions of cities and settlement systems are affected. Their roles in the modern world are changing. The process of urbanization, despite a visible slowdown in its pace of development, is continuously enriched with new forms and phenomena that require increased attention. One of the most important areas of research is the territorial development of cities, settlement systems, and urbanization processes.

Perhaps the greatest scientific interest in this regard is the group of the largest and most influential cities in the world community. These centers not only traditionally personify these or those countries, are (as a rule) their capitals, but also represent places where the main contradictions, new modern phenomena are concentrated, and trends in national and world development are formed. In the era of globalization this latter circumstance attracts special attention. A particular category such as global, or global cities, appears in research more often.

The point of the phenomenon of global cities, or the concept of a «global city», lies in the fact that the urban settlement system is considered not in a «narrow» national framework, but in the broad context of world development.

These centers are presented as the most important points of the world community, where the main world economic relations are formed. Global cities are the centre of most socio-economic and political innovations, a place of concentration of a significant part of all the main values in the system of the international division of labor [2].

Global cities are acquiring a peculiar cosmopolitan character and appearance. Outwardly, it manifests itself in the diversity of ethnic, religious structure of the population, cultures, in a quick reaction to the change of international tendency in all major areas of activity. Internally – at the quick pace of generating and implementing the achievements of scientific and technological progress, innovative activity, the ability to rebuild the structure of the economy, while maintaining its advantage in the quality of life of the population. Global cities act as a «testing area», where new equipment and technologies, forms of organization and management of the economy and society as a whole are tested. A lot of new things also appear in the sphere of territorial development of cities and urban agglomerations, the process of urbanization as a whole.

The influence of global cities is fundamental in the formation of a single world system of cities or a system of a world city [3]. The functioning of a planetary-scale system specifies the formation of special focal points – large cities of a high level of hierarchy, which would act as leading centers for the exercise of power, fulfillment of other important functions such as strategic leadership. At the same time, the system itself takes on the form of a global network in which centres are interconnected by diverse economic and non-economic relations. Such hub cities received the name of world, or global, cities. They, according to many authors, are becoming in the modern world the main element and type category in the «new world urban order».

The global hierarchy of world cities is characterized by the steady dominance of two centers – London and New York. For example, New York is a major economic hub: it's the 2nd most powerful city in the world on the economic aspect after Tokyo in terms of Global Economic Power Index. But it also be considered as the first in some other index in order that NYC benefits from the US power. This applies in various economic fields: it is a hub of finance, insurance because of the presence of the 1st world stock exchange in the world (Wall Street) composed of two stock market NYSE and NASDAQ. NYC has a large concentration of wealth because it's the biggest regional economy in USA. The estimated Gross Metropolitan Product of the New York metropolitan area is \$ 1.13 trillion and it is predicted to be the richest city by 2025, ahead of Tokyo, Shanghai. NYC has also a large concentration of headquarters of TNCs as the fact that many Fortune 500 companies¹ have their head offices in the city. These TNCs are as diverse as banks (JP Morgan Chase and Co), service firms (Ernst and Young LLP), media firms (Thompson Reuters), insurance firms (New York Life Insurance Co), jeweller and design

firm (Tiffany and Co Corp), telecommunications (Time Warner Cable Inc) and so on. New York's worldwide influence is also diplomatic, thanks to the presence of the UN headquarters in Manhattan, since its completion in 1952; the city also hosts the headquarters of some UN agencies like the UNICEF. New York City's influence is also, to some extent, military, due to the nearby location of one of the most famous US military academies. New York's worldwide cultural power is illustrated by various elements: the fame and attractiveness of its universities (e.g. Columbia University – one of the university of the Ivy League 6, Manhattan College, New York Institute of technology, New York University, etc.), some being part of the Ivy League – many world famous cultural organisations and centres : over 500 art galleries, museums (e.g.: the Metropolitan Museum of Art, Carnegie Hall, the MoMA) ; theatres on Broadway, the Metropolitan Opera, the NYC Opera, the New York Philharmonic, the NYC Ballet, the Rockefeller center.

In conclusion, global cities become important actors in the world economy, which is reflected through the existence of headquarters of transnational and multinational corporations on their territory. Global influence may follow the rise of the new global cities (e.g. Singapore, Hong Kong) moving from West to East. All of these attributes serve significant indicators to determine how cities become global and to identify opportunities provided by them.

References:

1. Beaverstock J.V., Smith R.G., Taylor P.J. World City Network: a New Metageography? *Annals, Association of American Geographers*. 2000. № 90. P. 123-34.
2. Globalization and World Cities Research Network. URL: <http://www.lboro.ac.uk/gawc.html>
3. Sassen S. Cities in a World Economy. Thousand Oaks, CA: Pine Forge, 1994.

Петренко-Лусак А.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка МЕДІАМІСТО: КОМУНІКАЦІЇ, МОБІЛЬНІСТЬ ТА ПУБЛІЧНІ ПРОСТОРИ

Поява нових медіа завжди змінює місто: його образ та образ життя мешканців, їхні буденні практики. Сучасна соціокультурна медіа тенденція – це пропозиція суспільству нових форм комунікацій та виражена потреба в нових формах суспільної комунікації від самого соціуму, – що в сукупності породжує як чергові «нові медіа», так і зміни в структурі міського середовища. Нинішні медіа не просто змінили образ життя містянина, але передусім додали чергового виміру звичним предметам міського ландшафту та конвертували обивательські звички в цифровий інтерфейс / формат. Сучасне місто буквально оповите медіа, вони повсемісно оточують людей в місті й формують їхнє сприйняття реальності. Головне, що медіа надали просторам сучасних міст – це новітня швидкість та інтенсивність передачі даних, з'явився елемент

небувалої раніше спонтанності, свободи пересування та перебування. Соціальні мережі Інтернет-простору та мобільні додатки до портативних пристроїв додали місту ще один вимір, дещо з(а)мінивши повсякденні ритуали їхніми цифровими аналогами. Проте, минуле міське життя нікуди не поділось, скоріше воно трансформувалося оновленою медійною складовою: в тому сенсі, що якщо колись в місті можна було бачити людину за чашкою кави та з ранковою газетою, то нині – це людина в тій же ж кав'ярні, занурена в інформаційну стрічку на планшеті чи у смартфоні. За загальними рисами зміни незначні: споживач медіа-контенту та медіа-носій, але якщо зануритися в суть, то тип інформації, яку споживає містянин суттєво різниться порівняно з тією, яку мали містяни ХХ століття. Інформація стала індивідуалістичною, контент особистісним, інституційність медіа меншою мірою організаційна, більшою мірою приватна і міжособистісна.

Сьогоденні медіа плинні, сітьові, потокові, динамічні. «Плинний модерн» відобразився на медіях, конструюванні їхнього контенту, технологіях збору та поширення інформації. В «рідкій» сучасності, де успішними є люди, які здатні бути вільними у визначеності того як і куди пересуватися в фізичному і соціальному просторах, медіа-простір, отримавши виклики сучасності, адаптувався й змінивсь сам, трансформував свого споживача.

Сучасні технології медій впливають на зміни публічних просторів. Теоретики плинної сучасності (З. Бауман, Дж. Уррі, М. Кастельс) зазначають, що простір все більше конститується не в категоріях «місць», але в категоріях «потоків», якими рухаються люди, ідеї, речі. Сучасний містянин витрачає чимало часу саме в поточних місцях, які характеризуються передусім нестабільністю, проте такою, що скоріше стимулює, ніж є перешкодою. Виникнення таких «місць» напряду пов'язане з новою мобільністю, яку Джон Уррі зорієнтовує як таку, що потребує таких метафор як мережі, потоки, плинність, канали. Власне, він виділяє п'ять взаємопов'язаних видів мобільності: фізичні переміщення людей, фізичні переміщення об'єктів, віртуальні переміщення за посередництва Інтернету, «уявні мандрівки» та комунікативні переміщення за посередництва телефонів і електронної пошти. Завдяки останнім в сучасному місті звичний в минулому формат запланованої зустрічі в конкретному місці в конкретний час замінюються гнучкою системою швидкісних перетинів без зав'язки на час і місце. Сучасні міста породжують мобільні простори та такі ж зустрічі між людьми. Значимість місця знижується. Громадські місця міста стають сумішшю індивідуалістичних тимчасових локацій («четвертих місць» за нашим авторським визначенням) – транзит(ив)ними точками, місцями, де переочікують час чи мають коротку зустріч. Ці простори лише частина траєкторії руху, ніяк не кінцевий пункт. Рух є нормою, статичність –

виключенням. Власне статичність публічних місць трансформувалася. Традиційні публічні простори міста сповнені людьми, яким байдужа присутність інших. Теперішні публічні простори не акцентують увагу між присутніми там людьми один до одного, їхня співприсутність всіляко ігнорується та перетворюється на нерелевантну (в кав'ярнях, парках, площах з WiFi-доступом). Публічні інтереси виникають не в просторі співприсутності фізичних тіл, а у кібервіртуальному просторі, в якому по суті знаходяться люди: в просторі соціальних мереж, де й відбувається комунікація. В такій ситуації виникає потреба у новому визначенні форм публічних просторів, що відповідають іншим критеріям: плинності, віртуальності, тимчасовості, фоновості. Це мобільні, рухливі простори, адже їхня фізична територіальність має бути зручною і трансформенною для користувачів тимчасового перебування, створюючи комфортне розміщення. Це простір, що гібридизує рамки приватного та публічного життя, перехресчує їх. Це місця свобод, можливостей дій, рівності перебувачів. Це важливо усвідомлювати, аналізуючи сучасне міське життя, що характеризується високою індивідуалізацією, попри популярну ідею спільнотності і колективності життя в містах.

Місто варто вивчати з позиції динамічності та непостійності, розуміючи, що публічна сфера в сучасних містах не зникає, але трансформується, що виражається у виникненні оновлених публічних, громадських чи спільних або відкритих просторів, з гібридизованими моделями приватності та публічності. Медіа-носії комунікацій створюють новітні практики комунікації з містом і про місто: воно може активно «жити» у кібервіртуальному світі соціальних мереж й не помічатися чи утилітарно використовуватися в реальних практиках взаємодій (наприклад, як фон для селфі). Простір міста як медіапростір – це простір оповитий Інтернетом, мобільним зв'язком з доступом до WiFi, це місто, що «живе» у кібервіртуальних образах взаємодій в соціальних мережах. Це місто з множиною екранів, що демонструють життя в місті, яким іноді вірять більше, ніж власному досвіду.

Петровська Ю.Р.

Національний університет «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СПОРТИВНО-ГЛЯДАЦЬКИХ ЗОН В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Фан-зона – це спортивно-розважальна зона, призначена для розміщення фанатів [2]. Це своєрідна локація для трансляції перебігу змагань, підтримка спортивних ігор різних видів спорту в рамках проведення Олімпійських ігор, Чемпіонату світу чи Європи з футболу, та інших видів спорту. На міських площах, у парках, сквертах міст для зручності відвідувачів облаштовують ділянки, на котрих, на час перегляду

матчів, додатково встановлюють вуличні меблі, огорожувальні конструкції, відбувається монтаж сцени, та інших допоміжних елементів. Спортивно-глядацькі зони можуть безпосередньо споруджуватись біля стадіонів, де водночас проходять матчі, а також на існуючих міських спортивних майданчиках, після наповнення їх конструктивними елементами, серед яких трибуни, вхідні арки, LED-екрани для перегляду матчів, церемоній відкриття, нагородження учасників та торговельні намети для продажу спортивних товарів.

Все частіше фан-зони споруджують не лише для перегляду спортивних змагаль, але і для будь-яких інших культурних заходів, серед яких музичні, гастрономічні фестивалі, ярмарки. Також додатково такі майданчики монтують у великих торгових, торгово-розважальних комплексах, виставкових залах. В рамках проведення заходів може працювати декілька локацій, проте об'єднує їх спільна тематика. Фан-зони можуть поєднувати і спортивно-ігрову функцію з інформаційно-лекційною, виставкову, медіа зону, майстер-класи та ін.

Для прикладу, у 2018 році вперше розпочала свою роботу офіційна фан-зона Зимових Олімпійських у київському телецентрі, де паралельно із нею працював єдиний в Україні музей телебачення. Фанати, журналісти, спортсмени, гості та діти різного віку розміщувались в одному приміщенні, проте відвідували різні сектори телецентру. Влаштування *лекторія* у центрі дало можливість проводити цікаві лекції спортивної тематики для поглибленого ознайомлення з історією, правилами та реаліями Олімпійських ігор та способами здорового способу життя. Серед доповідачів запрошували спортсменів, майстрів спорту, багаторазових чемпіони України та світу, призерів Олімпійських ігор, представників Федерацій зимових видів спорту, а також знавців у сферах психології, маркетингу, спорту та інших дисциплін. В інтерактивній *ігровій зоні* дорослі та діти пробували свої сили у керлінгу, лижному спорті та біатлоні – видах спорту, які входять до програми Зимових Олімпійських ігор 2018 року. Тут розташували спеціальні поля, техніку та тренажери, які дали можливість хоча б частково відчувати те, що переживають під час змагань спортсмени. На *виставці* представили спортивний інвентар із Зимових Олімпійських ігор, розмістили декілька інфобордів з історією Олімпійських ігор, цікавими фактами про них та їх учасників. Тематична фотовиставка, інформаційна виставка про історію та предмети зимових Олімпійських ігор, ретроспектива плакатів зимових Олімпійських ігор, а також експонати від спортивних Федерацій України були представлені в рамках святкування. У *прес-зоні* в режимі онлайн транслювались одразу сім відеопотоків із XXIII зимових Олімпійських ігор, а у *прес-центрі* – головному майданчику для комунікацій, відбувались прес-конференції за участю спортсменів, експертів, представників Національного Олімпійського комітету України. У креативній тематичній *фан-зоні* гості

мали змогу сфотографуватись, поспілкуватись зі спортсменами та експертами, відвідати відкриті уроки, майстер-класи та інші заходи [1].

Набір елементів, які формують середовище фан-зони є надзвичайно різноманітним, він залежить від місця розташування таких об'єктів у місті, розмірів території спортивного майданчика, тематики та термінів проведення заходів, кількості вболівальників та інших суміжних факторів. Кожна фан-зона є досить привабливою для комерційних партнерів, тому на її території встановлюються тимчасові споруди для провадження підприємницької діяльності, об'єкти переносної торгівлі, літні майданчики закладів громадського харчування та інші елементи інфраструктури. Однак одним із головним завдань дизайну міського дизайну є встановлення тимчасових споруд стилістичної єдності, художньо-колеристичного дизайну, серед яких і конструктивні елементи накриття, рекламні засоби, інформаційні вивіски, об'єкти громадського харчування, фан-кемпінги, кіоски сувенірної продукції, місця відпочинку та усе необхідне для комфорту вболівальників.

Література:

1. В Україні розпочинає свою роботу офіційна фан-зона Зимових Олімпійських ігор [online]. Proman Ukraine. URL: <http://proman.com.ua/7232-v-ukrayini-rozpochinaye-svoyu-robotu-ofitsijna-fan-zona-zimovih-olimpijskih-igor/> (Дата звернення 2 лютого 2018).
2. Фан-зона [online]. Вікісловник. URL: <https://uk.wiktionary.org/wiki/фан-зона> (Дата звернення 7 березня 2020).

Полторак В.А., Зоська Я.В., Стадник А.Г.

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

РОЛЬ ІМІДЖМЕЙКІНГУ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ МЕШКАНЦІВ МІСТ

Процеси ведення сучасних інформаційних війн свідчать як про те, що, по-перше, їх основним завданням виступає вплив на формування громадської думки та наступне її використання з метою формування масової свідомості у населення обох сторін, що протиборствують. По-друге, добре відомо, що для ведення таких війн використовується серйозна «інформаційна зброя».

Дослідження, що проводяться українськими соціологами, свідчать про виключно високу роль у цих процесах Інтернету, телебачення, міжособистісних контактів. У той же час практично не досліджувалися проблеми, пов'язані із специфікою та ефективністю використання у відповідних процесах іміджмейкінгу. Хоча їх роль у цьому напрямку оцінюється соціологами, політологами, військовими та іншими експертами як дуже важлива, а у деяких випадках як вирішальна.

Відомо, що під іміджем ми розуміємо будь-яку зовнішню форму товару, людини тощо, що формується у свідомості людини за допомогою пропаганди, реклами та піару. Безумовно, насамперед завдяки піару. Якщо

аналізувати специфіку проведення інформаційних війн, то створення та розповсюдження різноманітних іміджів здійснюють усі сторони подібних конфліктів. Наприклад, якщо йдеться про російсько-українську інформаційну війну, то в Україні велику увагу приділяють, наприклад, створенню та просуванню в масовій свідомості населення країни негативного іміджу В. Путіна.

Цікаво, що водночас, з одного боку, крім іміджу російського президента, українські пропаганда та піар практично не звертають уваги на подібну роботу щодо іміджів інших російських політиків (якщо не враховувати деякі іронічні зауваження щодо фігури В. Жириновського). З іншого боку, ті ж засоби пропаганди та піару дуже обережно ставляться до створення й розповсюдження іміджів ключових українських політиків.

І це не даремно, оскільки відповідно до загальних підходів до створення реального та ефективного іміджу потрібно, щоб у його основі був певний, той чи інший стереотип, типаж. Наприклад, такий як «цар», «лицар», «хазяїн», «профі», «аскет», «герой», «романтик», «батько народу», «адміністратор», «реформатор» тощо. Саме беручи за основу такий стереотип та «додаючи» до нього ті чи інші характеристики конкретного політика, можна створити реальний та ефективний імідж, що може вже сам по собі реалізовувати серйозні завдання в процесі інформаційної війни.

Саме тому, на нашу думку, імідж В. Путіна, в основі якого, безумовно, є стереотипи «цар» та «хазяїн», є на сьогодні найбільш значущим і дієвим. Причому, що цікаво, як у російського населення, так і українського, хоча, зрозуміло, із різним «знаком» – позитивним та негативним. Саме тому й «фігура» В. Путіна виступає як ключова в будь-яких аспектах реалізації інформаційних війн, практично не потребуючи при своєму використанні ніяких додаткових зусиль з боку як російської, так і української пропаганди.

Водночас сьогодні дуже важко визначити когось з українських політиків, так би мовити, «першого ряду» для створення ефективного іміджу. Іміджу, який може виступати вагомим та переконливим з погляду його використання в ході інформаційної війни з тією ж Російською Федерацією. Дійсно, який стереотип, типаж можна використати при створенні, наприклад, іміджу колишнього президенту П. Порошенка? Можливо, «хазяїн»? Але відразу кожному українцю в цьому випадку здається, що йдеться про його бізнесову діяльність, якщо він і є «хазяїном», то свого бізнесу. Можливо, «реформатор»? Знову ж люди (причому не тільки в Україні чи Російській Федерації, а й у країнах Європи, США) звертають увагу на «специфічний» підхід до проведення в країні «післямайданних» реформ та їх темпи. І таке інше.

Щодо останньої генерації українських політиків, що прийшли до керівництва державою у 2019 році, то, на жаль (хоча й це цілком

зрозуміло, виходячи з практично певної зміни управлінських еліт на відповідних виборах), хоча деякі стереотипи негативні риси в них «зникають», розробити та використати цілком нові іміджі українських політиків достатньо важко. Навіть коли йдеться про В.О. Зеленського, то поряд із дійсно позитивними рисами, що можна «включити» в його імідж (новий політик, молодий, чесний, сучасний) співіснують і такі, що не дозволяють казати про появу цілком нових політиків із ефективним іміджем. Йдеться про наявність деяких рис, пов'язаних із політичною та економічною кваліфікацією, відповідного досвіду, відсутністю власної, добре сформованої політичної команди і деяких інших.

Тому, на жаль, можна поки зробити дуже невтішний висновок щодо можливості формування і використання, у тому числі в процесі ведення інформаційних війн, що взагалі дуже шкодить серйозному підвищенню ефективності інформаційної війни, що ведеться сьогодні Російською Федерацією проти України, саме з боку України. Причому, на жаль, ідеться навіть не про недостатню кваліфікацію українських політтехнологів або піарщиків, яку цілком зрозуміло, а про відсутність необхідного для цього «політичного матеріалу».

Проданюк Р.І.

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

КУЛЬТУРНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ: ВІД САМОРЕФЕРЕНТНОСТІ ДО ТОТАЛІТАРИЗМУ

Культурний контроль є призначеним для управління соціальними конфліктами задля гарантування інформаційної безпеки. Умовою культурного контролю є підтримка і посилення девіації задля відтестовування потенціалу відхилення, яке є можливим через подальше розгортання конфлікту. Культурний контроль забезпечує як інтеграцію соціальної поведінки учасників, так і безперервне «спостереження спостереження» й інтенсивний інформаційний обмін [1-4].

Зміст культурного контролю як функційного складника аутопоейзісу полягає в мінімізації наслідків зростання релятивності соціального світу в усіх аспектах. Забезпечення інформаційної екологічності як атрибуту інформаційної безпеки включає: 1) підтримання режиму недоторканості і непроникності референцій культурної системи; 2) підтримання інституцій захисту соціальної комунікації від проникнення неекологічних макротекстів та змістів, орієнтованих на посилення гетерореференцій та послаблення аутореференцій; 3) підтримання інституцій соціалізації, які забезпечують культурне ядро суспільства на рівні індивідуальної психіки і забезпечують адекватну орієнтацію в інформаційному просторі при спроможності особи диференціювати внутрішній інформаційний простір і зовнішнє інформаційне середовище.

Зазначене є інтегральним складником інформаційної безпеки системи як інструменту культурного кордоноутворення щодо інформаційного середовища при мінімізації релятивізуючого впливу цього середовища шляхом підвищення складності структур селекції.

Проте, якщо зазначена вище логічна модель доводиться до точки екстремуму, то логіка тотального контролю може мати для суспільства згубні наслідки, які випливають із маніпулятивного ставлення до цілих груп людей як до витратного матеріалу. Частина суспільства піддається з боку самореферентної тоталітарної держави промиванню мізків напівдобровільно / напівпримусово. Таким чином, інформаційний контроль стає можливим через фундаменталістську соціальну ідеологію.

Інформаційний контроль є фундованим на почуттях провини і сорому хибного походження. Тому соціальні ритуали каяття «винних без провини» парадоксальним чином можуть призводити до виникнення реальної провини. Оскільки все, в що людина вірить як в реальність, стає реальним за своїми наслідками [5-9].

Тоталітарна пропаганда без ілюзії дружності щодо намірів промивачів не буває високо-ефективною після повернення людей до звичайного життя, тому задля ефективнішої реалізації інформаційного контролю модератори послуговуються технологіями латентного програмування та реформування свідомості.

Перенавчання із експлуатацією групової динаміки уможливорює згенеровування ілюзії свободи у реципієнтів впливу і створює спонуки до довіри реформаторам свідомості. Маніпулюючи інстинктом самозбереження жертви, пропагандисти можуть змусити її погодитися з певними вимогами, наприклад, підписати неправдиві визнання або виступити з наклепницькими заявами.

Для встановлення психологічного контролю над людиною є необхідною трансформація психіки і створення нової особистості. Для цього застосовується інформаційний контроль поведінки, емоцій, думок, чому передують гіпнотичний транс (або інший змінений стан свідомості), навіювання, лінгвістичне моделювання реальності на основі завантажувальної мови, ритуали зупинки думок, культивування фобій, прищеплення залежностей, депривації і т.п.

Література:

1. Луман Н. Власть / пер. с нем. А.Ю. Антоновского. М.: Праксис, 2001. 250 с.
2. Луман Н. Общество как социальная система / пер. с нем. А.Ю. Антоновского. М.: Логос, 2004. 232 с.
3. Луман Н. Социальные системы: Очерк общей теории. СПб.: Наука, 2007. 648 с.
4. Луман Н. Медиакоммуникации / пер. с нем. М.: Логос, 2005. 256 с.
5. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. М.: Гиперборей : Кучково поле, 2007. 281 с.
6. Мелик-Гайказян И.В. Информационные процессы и реальность. М.: Наука. Физматлит, 1997. 208 с.

7. Почепцов Г.Г. Психологические войны. 4-е изд., стер. М.: Изд-во «Омега-Л», 2008. 528 с.
8. Соколов А.В. Метатеория социальной коммуникации. СПб.: Изд-во РНБ, 2001. 352 с.
9. Яновский Р.Г. Глобальные изменения и социальная безопасность. М.: Academia, 1999. 358 с.

Ратушна Т.О.

Запорізький національний університет

СУБ'ЄКТИВНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ОЦІНКА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯМ ВЕЛИКОГО ПРОМИСЛОВОГО МІСТА

Якість життя населення є комплексним, складним для вивчення феноменом, що знаходиться в центрі уваги різних наук, зокрема філософії, соціології, психології, економіки і т.д., кожна з них по-різному підходить до визначення цієї категорії та її змістовного наповнення. Це пов'язано, перш за все, з тим, що якість життя сама по собі є багатоаспектною і має як об'єктивну (ВВП, рівень цін, рівень бідності, рівень споживання товарів та послуг, розвиток інфраструктури тощо) так і суб'єктивну складову (оцінка особистістю свого життя, переживання щодо цього позитивних емоцій, відчуття задоволеності життям і т.д.), до того ж може зазнавати впливу економічних, культурних, психологічних, соціальних, фізичних і духовних чинників.

Вивчення показників якості життя дозволяє оцінювати поточну ситуацію в країні та планувати заходи з її покращення, задля забезпечення якісного життя населення, шляхом реалізації різноманітних державних та міжнародних програм розвитку.

На сьогоднішній день більшість міжнародних та національних методик вимірювання та індексів якості життя враховують, крім об'єктивних показників, суб'єктивні оцінки населенням якості життя і фактор середовища, що можуть значно впливати на загальну картину.

Українські дослідники Лібанова Е.М., Гладун О.М, Лісогор Л.С. та інші зазначають, що важливим компонентом системи якості життя виступає конфігурація середовища та умови, за яких реалізуються цінності особистості, формується людський та соціальний капітал. Середовище якості життя формує можливості розвитку, які надаються людині, а також визначає ступінь відповідності умов життєдіяльності фізіологічним та психологічним потребам і цінностям людини [1, с. 24].

У цьому контексті варто звернути увагу на можливості міського середовища, адже саме міста у сучасному суспільстві є центрами соціально-економічного розвитку і за об'єктивними економічними показниками, такими як: дохід, ринок праці, споживання товарів, інфраструктура, доступність освіти, медицини і т.п., мають значно кращі позиції ніж сільські території.

Але в той же час неконтрольований та незбалансований розвиток міст й швидке зростання міського населення може негативно позначатись на таких параметрах якості життя як: житлові умови (відсутність доступного житла, збільшення витрат на його утримання та обслуговування), екологія (якість повітря, води, проблема утилізації відходів), безпека (зростання рівня злочинності, інтенсивність дорожнього руху), здоров'я (погіршення показників як фізичного так і психічного здоров'я містян, ризику епідемій через високу концентрацію населення). Тож навіть об'єктивні показники якості життя у міському просторі за умови неналежного та нерационального управління його розвитком можуть бути досить низькими. І. Гукалова вказує, що не кількісні, а якісні параметри є первинними для оцінки якості життя, а саме якість середовища проживання людини, ефективність використання земельних, енергетичних та інших ресурсів, інтенсивність та різноманітність комунікацій та діяльності на території міста, активність і залученість до процесу містотворення різних груп населення [2, с. 36].

Щодо суб'єктивних оцінок якості життя тут ситуація також досить суперечлива тому, що часто більшої ваги тут набувають не матеріальні, а соціокультурні та особистісні чинники, які впливають на те як людина сприймає та оцінює своє життя. Виникає і питання критеріїв оцінювання людиною свого життя, як та за допомогою чого вона формує і визначає «стандарти», «ідеали» чи «еталони», за якими оцінює себе як благополучну або неблагополучну, задоволену чи незадоволену, щасливу чи нещасливу. До того ж людина яка за об'єктивними показниками якості життя мала б бути ним задоволена може почувати себе нещасливою та незадоволеною, оскільки відчуття суб'єктивного благополуччя і задоволеності життям не завжди співпадає із об'єктивним благополуччям особистості, тож суб'єктивне благополуччя визначається системою уявлень людини про саму себе, своє життя, відносини, стани та ін. [3, с. 126].

Ще одним цікавим феноменом суб'єктивного сприйняття і оцінки якості життя є зворотна ситуація, яку українські науковці називають «ситуація адаптації», коли об'єктивно погані умови сприймаються суб'єктивно як добрі, тобто індивідуум адаптується до умов («щасливі бідні люди») [1, с. 24]. Таким чином, суб'єктивна оцінка є результатом складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на сприйняття та оцінку людиною власного життя, тому для її вивчення варто застосовувати якісний підхід, що дозволить здійснити глибинний аналіз, всебічний опис та інтерпретацію феномену.

За результатами аналізу серії фокус-групових дискусій з жителями м. Запоріжжя, що стосувались питань пов'язаних з оцінками якості життя було виявлено, що більшість інформантів негативно оцінюють наявність промислових підприємств в розрізі екологічної безпеки, збільшення рівня

забруднень та погіршення здоров'я, однак при цьому важливим чинником добробуту зараз і розвитку міста в майбутньому вважають саме наявність підприємств важкої промисловості. Оцінка загальної економічної ситуації у місті також є неоднозначною, так більшість учасників дослідження оцінюють її як незадовільну, або як таку, що має тенденцію до погіршення, але за об'єктивними показниками, навпаки, спостерігається збільшення місцевого бюджету та фіксується один з найвищих показників середньої заробітної плати в країні. Тож питання формування суб'єктивних оцінок якості життя населенням промислових міст та співвіднесення їх з об'єктивними показниками є цікавим полем для подальших наукових розвідок та важливим чинником управління міським розвитком.

Література:

1. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Е.М. Лібанова, О. М. Гладун, Л.С. Лісогор та ін. К., 2013. 50 с.
2. Гукалова І.В. Якість життя як цільовий імператив концепцій міського розвитку: висновки для України. *Український географічний журнал*. 2018. № 1. С. 30-38.
3. Скрипаченко Т.В. Психологічний аналіз феномену задоволеності життям. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2016. № 2 (10). С. 124-130.

Роговська О.О.

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь) РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність. Сьогодні глобальні інформаційні процеси, що розвиваються під впливом досягнень науково-технічного прогресу під впливом інструментів цифровізації стають передумовами змін всіх сфер суспільного життя. Цифрова комунікація, поширення високотехнічних засобів, швидкість передачі та обробки інформації, мультимедійні можливості стають суттєвою рисою загальносвітового соціокультурного процесу розвитку суспільств.

Вплив глобалізаційних цифрових процесів не оминає сучасне українське суспільство, сьогодні активно розвиваються принципи цифрової економіки, державного урядового апарату, технології безпеки у кіберпросторі, охорона державних кордонів, система соціального захисту населення та охорони здоров'я система освіти знаходить ланки перетворень у контексті системного впровадження цифрових трансформацій.

Мета дослідження. Згідно з проведеним системним аналізом наукових доробок, досліджень та сучасних тенденцій постає необхідність розкриття значення цифрових трансформацій у сучасному українському суспільстві, визначення особливостей та основних рис інформаційної трансформації в контексті цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Під цифровою трансформацією

розуміється складний комплекс детермінованих явищ та процесів, які було започатковано у комерційній сфері, сфері прибутків та бізнесі, у контексті сучасних соціокультурних умов це розуміння втрачає свої права. Поширення споживчих практик цифрової індустрії змінило зовнішнє та внутрішнє обличчя інформаційно-комунікаційних технологій [1]. Цифрова трансформація передбачає подальше глибинне проникнення у всі сфери суспільного життя цифрових (комп'ютерно орієнтованих, електронних) засобів і технологій діяльності, всеосяжне (в планетарному масштабі) застосування мобільно орієнтованих середовищ діяльності Інтернет-користувачів, що використовують адаптивні інформаційно-комунікаційні мережі (ІКМ), побудовані на базі інформаційних технологій хмарних обчислень [2].

Інформаційно – комунікаційні мережі та цифрові технології тезаурус одного єдиного процесу, який є конгруює з розвитком інформаційного суспільства, стає є не від'ємною складовою, фактично передумовою. Інформаційне суспільство – соціологічна концепція постіндустріального суспільства; нова історична фаза розвитку суспільства, в якому виробництво, використання та споживання інформації стає визначальним способом діяльності в усіх сферах суспільного буття (економіці, політиці та культурі). Особливістю цього типу суспільства є вирішальна роль інформаційних-комунікаційних технологій, суттєве збільшення виробництва інформації та знання. Характерні ознаки: зростання ролі інформації, знання та інформаційних технологій у житті суспільства, значна кількість людей, задіяних у сфері інформаційних технологій та комунікацій, велика доля виробництва, інформаційних продуктів і послуг у ВВП, широка інформатизація суспільства з використанням високотехнічних засобів. створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну та комунікативну взаємодію людей, їхній доступ до ресурсів [3]. Відповідно глобальна цифровізація створює передумови не тільки щодо інформаційного суспільства, а відтак й перехід до четвертої промислової революції, яка має назву Суспільство 4.0.

Розвиток Суспільства 4.0. це не фантастична обкладинка майбутнього, це реалії сьогодення української держави. Безперечно, перехідні процеси до інформаційного суспільства тривають, знаходячись у активній фазі. Так, у 2016 році урядом розроблено та представлено проєкт Цифрова агенда України – 2020, яка концептуалізує та алгоритмізує шлях державного розвитку у напрямку інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Пріоритетами визначаються наступні сфери: діджиталізація та цифровізація всіх систем життєдіяльності, економіка, індустрія, соціальна революція в області роботизації виробничого процесу та зміна ринку праці, освіта, громадська безпека та суспільний простір, соціальний захист та соціальна допомога, засобів масової інформації, екології, експерту та

миту [4].

Проте, варто підкреслити, що стрімкі інформаційно-цифрові перетворення мають не тільки значні перспективи та знаходяться у пріоритетах концепції сталого розвитку, загальнолюдських цінностей, але існують значні перешкоди до акселеративного впровадження у всіх сферах суспільної дійсності, зокрема, цифрова нерівність, яка полягає у відсутності технічних засобів діджиталізації, спеціальних знань та ресурсів, неготовності системи до швидких змін, відсутність норм цифрової культури, невелика кількість висококваліфікованих працівників, не розроблена нормативно-правова база. Ці виклики стають не тільки пріоритетними напрямками галузевих змін, очевидно, розвиток цифрових трансформацій має відбуватися поступово, системно та однорідно на усіх рівнях життєдіяльності суспільства.

Література:

1. Проект Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0). URL: <file:///G:/Роговська%20О.О/Аспірантура/Тези/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 28.09.2020).
2. Биков В.Ю. Суспільство знань і освіта 4.0. Освіта для майбутнього у світлі викликів XXI століття (польська, EDUKACJA W KONTEKŚCIE ZMIAN CYWILIZACYJNYCH). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. С. 30-45. URL: https://lib.iitta.gov.ua/708567/1/Биков%20В_стаття2017.pdf (дата звернення: 28.09.2020).
3. Корпус енциклопедичних видань України: бібліографічний онлайн-показчик [електронне видання] / Укл.: М.Г. Железняк, О.С. Іщенко та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2017 (рік оновлення: 2020). URL: <http://corpus.encyclopedia.kyiv.ua> (дата звернення: 28.09.2020).
4. Онищенко О.С., Горовий В.М., Попик В. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства. К., 2012. 202 с. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/nauk-mon/monograf1.pdf> (дата звернення: 29.09.2020).

Скляренко К.О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара ОБ'ЄДНАНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ ТА СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК

На сучасному етапі розвитку українського суспільства пріоритетним стає питання шляхів розвитку та підтримки нових місцевих ініціатив. Особливу роль у цьому питанні займає процес децентралізації – передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування. Державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики

закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері. Законодавче підґрунтя для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях почало формуватися у 2014 році. Кабінет Міністрів України визначив підтримку реформи децентралізації в Україні одним з пріоритетних завдань, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління і економічного розвитку країни в цілому. 2020 рік став ключовим у питанні формування базового рівня місцевого самоврядування: більшість існуючих малочисельних місцевих рад об'єднуються, стануть спроможними перебрати на себе більшість повноважень, належним чином використовувати ресурси і нести відповідальність за свої дії чи бездіяльність перед людьми та державою. Це створить стійке підґрунтя для наступних кроків реформи місцевого самоврядування, а також сприятиме прискоренню реформ у сфері охорони здоров'я, освіти, культури, соціальних послуг, енергоефективності та інших секторах. 12 червня 2020 року Уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів, після місцевих виборів в Україні буде 1469 територіальних громад, які покриватимуть усю територію країни. 17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Згідно з документом, тепер в Україні 136 районів, а старі 490 районів парламент ліквідував [1].

Для реалізації державної регіональної політики, яка визначає правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні й організаційні основи регіонального розвитку, було прийнято Закон України «Про засади державної регіональної політики» [3], де передбачено:

- стимулювання й підтримку місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів для створення повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей;
- зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;
- розроблення й реалізацію програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій;
- поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів;
- сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування [3].

Сільські території в об'єднаних територіальних громадах є золотим ресурсом децентралізації і розумне управління ними – це один з найголовніших напрямків діяльності голів ОТГ. Наявність 41,5 млн га сільськогосподарських угідь, з яких 32,5 млн га (78,3 %) ріллі з 17,8 млн га (55 %) родючих чорноземів (6,3 % світових) відкриває широкі можливості для сільського розвитку, що поєднує галузевий і територіальний

компоненти життєзабезпечення населення. До основних завдань сільського розвитку належить виконання економічної, екологічної та соціальної функцій, раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, дотриманням наукових принципів територіального управління [4].

Кардинальні моделі управління розвитком сільських територій через механізми державної підтримки, законодавчого регулювання (країни ЄС та Канада), програмно-цільового управління (урядові та неурядові програми Мексики, Нової Зеландії, США у пріоритетних секторах економіки) реалізують національні та наднаціональні завдання розвитку бізнесу, зокрема продовольчої безпеки, інфраструктури (житлово-комунальне господарство), людського капіталу (освіта, охорона здоров'я тощо). В умовах децентралізації управління вони передбачені як повноваження місцевих органів влади. В ЄС пріоритетним визначено сталий багатофункціональний розвиток, що включає стимулювання інвестиційної активності та корегування демографічної ситуації на територіях. Переважно використовується галузевий (підтримка сільського господарства), перерозподільчий (подолання міжрегіональних та міжсекторальних диспропорцій) та ресурсно-інтеграційний (об'єднання суб'єктів господарювання для оптимального використання ресурсів) підходи до управління розвитком сільських територій на наднаціональному, національному та регіональному рівнях. Обраний Україною євроінтеграційний вектор потребує формування засад структурної політики сільського розвитку [4]. Проте вона має здійснюватися на приписах власного підходу з урахуванням історичного досвіду та сучасної практики. Принципові зміни в господарському механізмі сільського розвитку закладалися в 1985 р. через пропозиції розширення прав українських підприємств шляхом самостійної організації виробництва, реалізації продукції, розвитку соціальної сфери села. Задекларована перебудова органів державного управління мала на меті вирішення перспективних соціально-економічних та науково-технічних завдань, пошук найдієвіших форм об'єднання науки і виробництва. Ставилися питання про удосконалення організації управління, ліквідацію зайвих ланок, спрощення структури апарату управління, підвищення його ефективності.

Місцевому самоврядуванню частково передано функції держави у сфері соціально- економічного розвитку регіонів, соціального захисту населення, утримання закладів охорони здоров'я й освіти, транспорту і житлового фонду. Державна підтримка децентралізації включає такі «джерела» для об'єднаних територіальних громад (ОТГ), як субвенцією на соціально-економічний розвиток, Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), субвенцією на інфраструктуру ОТГ, субвенцію на розвиток медицини у сільській місцевості, кошти на будівництво футбольних полів. Загальний обсяг фінансових ресурсів зріс до 19 млрд грн, якими ОТГ

користуються з 2016 р. після повноцінного функціонування перших 159 об'єднаних громад. На депозитних рахунках банків об'єднаними громадами розміщено 524 млн грн власних коштів [2].

Об'єднання територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади відкриває широкі можливості для розвитку Інститутів самоорганізації населення і місцевого самоврядування, зміни моделі організованого «зверху» суспільства, що виступає механізмом стримування творчого потенціалу нації та блокування самореалізації життєвих сил людини, на організоване «знизу», яке усуває суперечність між громадянином і державою. Відповідно у суспільства з'являються важелі контролю влади.

Важливим чинником активізації процесу багатофункціонального розвитку сільських територій може стати акцентована допомога, передбачена програмою стратегічного розвитку ОТГ як пілотного проекту організації родового поселення, облаштування інфраструктурної мережі та об'єктів соціально-культурного призначення (школа, клуб, фельдшерсько-акушерський пункт (ФАП), спортивні споруди, дитячий садок тощо). Він міг би слугувати навчально-практичним полігоном для організації наступних родових поселень, бажаючих зайнятися «зеленим туризмом», науковими дослідженнями, удосконаленням публічного управління.

Проблемною ланкою в системі територіального управління залишається кваліфікація кадрів щодо визначення стратегічних завдань саморозвитку громад, публічне управління у сфері громадського контролю за виконанням прийнятих рішень та оцінювання діяльності посадових осіб і органів місцевого самоврядування. Проблеми криються також в кваліфікації управлінських кадрів щодо розподілу та адміністрування бюджету громади, безпідставному сподіванні на залучення грантів, інвестицій та коштів різних програм без стратегічного бачення перспектив розвитку та механізмів його забезпечення. Тобто, місцеве самоврядування, передусім, має спрямовувати діяльність ОТГ на організацію стратегічних соціально-економічних завдань, науково-технічних проектів підприємств і організацій, розташованих на її території. Важливо сприяти пошуку й реалізації найбільш дієвих форм співпраці всіх учасників суспільних процесів, у т. ч. наукових установ, закладів вищої освіти (ЗВО), товаровиробників, активізації формування регіонального кластера. Стратегічні цілі управління ОТГ мають спиратись на досягнення саморозвитку, самозабезпеченості та самозайнятості за рахунок використання внутрішнього потенціалу громади, наслідком якого стане самодостатність в усіх сферах її життєдіяльності.

Література:

1. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення 1.05.2020 р.).
2. Експертний аналіз бюджетів 665 ОТГ за I півріччя 2018 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9680> (дата звернення 17.09.2020 р.).

3. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <http://interfax.com.ua/news/political/248850.html> (дата звернення 15.05.2020 р.).

4. Россоха В. Розвиток сільських територій України в умовах децентралізації управління: стан, проблеми, перспективи економічний дискур. *Міжнародний науковий журнал*. 2018. Вип. 4. С. 41-53.

Смольницька О.О.

**Київський літературно-меморіальний музей Максима Рильського
РІО-ДЕ-ЖАНЕЙРО ОЧИМА УКРАЇНСЬКОГО ЕМІГРАНТА:
ДИСКУРС ВІРИ ВОВК**

Українська письменниця у Бразилії (як сама себе ідентифікує) Віра Вовк (автонім Віра Лідія Катерина Селянська, 1926 р.н., Борислав), відома і у контексті Нью-Йоркської групи, і як окрема постать. З одного боку, доля поетеси, прозаїка, драматурга, мисткині, перекладачки, літературного критика, видавця типова для українських емігрантів ХХ ст., але з іншого, творчість дуже оригінальна. Емігрувавши у 13-річному віці, В. Вовк із 1952 р. постійно мешкає у Ріо-де-Жанейро. Сама письменниця про свій творчий метод каже так: «Не зважаючи на теми, якими та одиниця ворухобить, вона їх бачить крізь призму своєї нації. Тому вважаю, що пишучи про Бразилію, Мехіко, Північну Америку, Грецію чи Італію, поширюю тим самим границі України» [1, с. 396]. Свою українську ідентичність В. Вовк постійно підкреслює. Цим цікавіше простежити її бразильський дискурс, а саме – феномен Ріо-де-Жанейро у рецепції мігранта. Загалом творчості В. Вовк присвячено різні дослідження (О. Астаф'єв, Ю. Григорчук, Т. Карабович, М. Коцюбинська та ін.), у тому числі понад 80 публікацій авторки пропонованих тез, зокрема про бразильську специфіку [3-4], але комплексного аналізу досі бракує. Цитати наводяться в оригіналі (В. Вовк дотримується правопису Г. Голооскевича).

Помітно, що вона не прагне екзотики заради екзотики. Наприклад, об'єктивно характеризує бразильців у зіставленні з українцями: «Коли побувала у Львові на книжковому ярмарку, була захоплена відвідувачами: це прямо голод на книжку. У Бразилії люди віддають перевагу танцям, музиці. Вони особливий народ, їм не треба літо працювати, аби зиму пережити. Миску рису і якогось банана тобі кожен дасть. Ріо – небезпечне місто, дуже багато прошаків. Там щодня гине людей більше, ніж на війні у В'єтнамі. Нещодавно перед моїм будинком убили 14-річного хлопця, він торгував наркотиками. Спочатку я подумала, що це стріляють петардами на футболі» [5]. На кримінальній ситуації у Ріо-де-Жанейро письменниця не раз наголошувала. Водночас і пом'якшує ефект, наголошуючи на різноманітті: «В ньому відограються великі пасії, великі трагедії, великі злочини. Але часом теж будить вас зо сну мала гітара» [2, с. 57]. Одна з провідних рис Бразилії – нахил до естетизму. Характеристика ж

письменницею ментальності бразильців показує інакшість, відмінність цієї нації, але не чужість. У «Спогадах» показано і різницю між інтелігенцією (у тому числі творчою), з якою В. Вовк спілкувалася – у тому числі як перекладачка поезії – та іншими верствами, зокрема, мешканцями *фавель*. Фавелі формулюються авторкою як «халупи» для бідноти. Зі зростанням наркоманії, злочинності та інших негативних явищ кількість фавель почала збільшуватися [2, с. 65-66]. Фавелі показані і у бразильському кінематографі (наприклад, серіалі 90-х рр. «Нова жертва»). Отже, поряд із соборами, університетом та іншими елітарними спорудами ці помешкання так само характеризують культурний ландшафт Ріо-де-Жанейро та взагалі Бразилії. Важливо врахувати й те, що це місто постало як синтез різних культур: іберійської (португальської), індіанської, африканської та ін.

Водночас В. Вовк характеризує місто її останнього мешкання в еволюції, спостерігаючи з другої половини ХХ ст. Наприклад, зазначає про тотальну урбанізацію, а також занепад традиційного культурного ландшафту міста (будування «колосальних хмародерів» [2, с. 59]). Так, середньовічний і бароковий колорит архітектури втрачається, а відтак, й історична ментальність міста. Зокрема, промовиста деталь про вулицю Крузейро, де «існувала брама жіночого монастиря з коловоротними яслами. Вуличниці клали там своїх нешлюбних немовлят, крутили залізну ручку, і ясла зникали за брамою монастиря, де черниці приймали дитину, яка ніколи не довідувалася, хто її мати... Тепер та вулиця вже не існує...» [2, с. 59]. Аналізуючи зміни у цьому місті, авторка здійснює навіть економічне дослідження. Загалом із текстів помітно, що Ріо-де-Жанейро почало втрачати римо-католицький колорит і дедалі набуває глобалізаційних рис. Важливо зазначити і про американізацію (також не раз помічену письменницею). Історичний колорит залишається як ретроспектива чи спогад у залишках архітектури, не в останню чергу з якої – релігійні споруди, від каплиць до соборів. Зокрема, це ще збережений стиль «темного бароко» (так названий і описаний у приватному спілкуванні 2011 р. по приїзді в Україну, прикладом В. Вовк назвала собор святого Бенедикта). «Візитівками» Ріо-де-Жанейро є й храми, присвячені іншим святым, а також, безперечно, покровителька Бразилії Чорна Мати Божа Апаресіда та все пов'язане з нею.

Таким чином, у В. Вовк наявний виразний *соборний екфразис*. Він простежується і в описах Німеччини, Франції, Швейцарії, Італії, Іспанії, Португалії та інших країн, де основна невербальна культура – християнська. Також романський вплив із самої колонізації був помітний у Ріо-де-Жанейро. Отже, це невід'ємна риса. Італійський вплив на бразильському ґрунті наявний і в інших книгах В. Вовк – наприклад, «Любовних листах княжни Вероніки до кардинала Джованнібаттісти» (1967), де показано італійський узагалі та римський дискурс: знамениті Равенна, Сієна, «Падова» [1, с. 160] (Падуя), Вітербо, Феррара, римські

пагорби, собори і церкви (Santa Maria in Cosmedin, Ара Челі – «небесний вітар», Санта Франческа Романа, Діва Марія з Трастевере та ін. [1, с. 405]). Хоча описана тут культура переважно ренесансна, але вона надчасова, а, отже, вічна. Також показово, що вона відтворена для адресата, який перебуває не в Італії (до постаті мігранта авторка постійно повертається у своїх творах). Тобто це бачення і показ *не зсередини*.

Отже, у текстах В. Вовк – від поезії до прози, від публіцистики до наукових розвідок – Ріо-де-Жанейро постає як місто у кількох ракурсах: історії з кінця XV ст. (коли Бразилія була португальською колонією), як сучасне – у тому числі мистецький осередок, письменницький «клуб», а також урбаністичний простір, у тому числі зі зворотним боком екзотики – криміногенністю. Ріо-де-Жанейро бразильське не лише географічно, але й за духом, проте у світлі сучасних тенденцій глобалізується – що помітно у прозових текстах В. Вовк, деякі із яких нагадують вичерпні публіцистичні репортажі. Це місто – складний комплекс, найповніша характеристика якого у рецепції В. Вовк буде лише за умови аналізу всіх текстів у різних жанрах і родах, оскільки образ-символ Ріо-де-Жанейро часто наявний у дискурсі письменниці. Таким чином, урбаністичний екфразис В. Вовк може бути не лише філологічною, але й філософською, історичною, мистецтвознавчою, соціологічною проблемою.

Література:

1. Вовк В. Поезії. К.: Родовід, 2000. 422 с.
2. Вовк В. Спогади. К.: Родовід, 2003. 456 с.
3. Смольницька О. Українські мисткині Бразилії: вияв національної самоідентифікації у творчості (на прикладі Віри Вовк). *Ucraina Magna*. 2017. Vol. II: Українська жінка у іншонаціональному середовищі: побутовий та громадянський вияви. С. 408-416.
4. Смольницька О. Формування творчого методу української мистецької еміграції в Латинській Америці. *Теоретична і дидактична філологія: збірник наукових праць*. Сер. Філологія. Переяслав-Хмельницький: «ФОРМ Довбушівська Я.М.», 2016. Вип. 24. С. 81-94.
5. Столярчук І.: «Україна має отримати премію Нобеля». *Газета по-українськи*. 2008. 27 березня. URL: <https://gazeta.ua/articles/culture-newspaper/ukrayina-maye-otrimati-premiyu-nobelya/217695> (дата звернення: 27.06.2008).

Сорокіна Л.М.

Дніпровський державний технічний університет (м. Кам'янське)

МІСТО І ЛЮДИНА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

В історії цивілізації важко знайти феномен, який перевершив би місто за масштабом впливу на людину. Однак якщо перші європейські міста, зокрема античні поліси, намагалися зберегти гармонію між особою та її соціальною активністю, зосереджуючи увагу на духовному складникові взаємодії, то від епохи Відродження міське життя стає дедалі складніше.

На сьогоднішній день багато дослідників говорить про ренесанс

розвитку великих міст. Майбутня карта світу – це мережа «світових міст» і регіональних полісів, а держави і їх кордони втратять сучасну актуальність.

Так вже було у середньовіччя, до появи національних держав, – саме міста стали осередками просвітництва, промислової революції, нових політичних та релігійних рухів. І, схоже, історія повторюється.

Провідні мегаполіси світу, «світові міста» вже за обсягом економіки і впливом часом перевершують держави, стають центрами активності людства і мери великих міст визначатимуть порядок розвитку людства, не питання війни і миру, альянсів і «великої політики» – а щоденного життя і нових глобальних викликів для мешканців і людства.

Місто опікується різними аспектами життя громадян – від здоров'я і безпеки до перекваліфікації та самореалізації, від інновацій до змін клімату, від сміття до збереження власної ідентичності міської громади у глобалізованому світі.

Головна революція у плануванні міст – людиноцентричність. Ще нещодавно футурологи бачили міста майбутнього технократичними, де людей не видно. Зараз бачення майбутнього: людина – у центрі подій, головна дійова особа. Це не просто гуманізація суспільства, просто людський капітал – найцінніший ресурс міст майбутнього. Міста конкурують за людей – і прагнуть забезпечити своїм мешканцям можливості розвитку.

Місто приваблює, перш за все, широкими можливостями професійної і особистісної реалізації і самореалізації, високим рівнем побутового комфорту, що у сукупності дає людині відчуття свободи, хоча можливості ці не завжди реалізуються у всій сукупності [1, с. 201]. Мешканці мегаполісу змушені жити у стрімкому виснажливому ритмі, щоденно споживати, часто неусвідомлено, значні потоки послуг та інформації, які подаються як безпосередньо, так і опосередковано – через рекламу, що захоплює увесь візуальний простір мегаполісу (оскільки місто перенасичене знаками та символами, кодами та шифрами), викликаючи у містян відповідні сенсорні та психологічні реакції. Саме тому вони змушені обирати між двома крайнощами – або споживацька ейфорія, або споживацький відчай, адже «досягнення співрозмірності між людиною і містом можливе за допомогою двох основних способів – вживання і відсторонення» [1, с. 209].

Місто створює сприятливі умови для особистісного та культурного розвитку, соціального зростання, розкриття потенціальних можливостей, забезпечує задоволення комунікативних, евристичних та кар'єрних потреб мешканців. Проте міський простір насичений величезною кількістю соціальних стресорів (необхідність долати значні відстані у обмежений період часу, психологічне та емоційне перевантаження, емоційне та особистісне вигорання, сенсорні атаки, культ споживання тощо), що

стають причинами так званих міських фобій, через які людина перетворюється на об'єкт зовнішніх маніпуляцій [2, с. 51].

Георг Зіммель писав, що інтенсивна зміна вражень від міста впливає на нервовий стан його жителів, а тому відчуження й байдужість стають здоровою реакцією. Однак ця теза ніяк не виправдовує того, що місто перетворюється на бетонну коробку, у якій люди переважно працюють і ночують: насолодитись життям, реалізувати свої проекти й ідеї вдається далеко не всім.

Взаємини людини й міста пройшли складний шлях від депресивного відсторонення й повної ізоляції до прагнення перебудувати місто за власним баченням, щоб жити в ньому, а не існувати. Це бажання і спонукає творити спільноти за інтересами, так само динамічні й перформативні, як і місто з його нестримним потоком життя. Можливо, саме ці спільноти стають формою протидії владі, яка щоразу нав'язує «не таке місто», змушуючи мешканців почуватися в ньому чужинцями. У кожному разі, люди тримаються міст, адже розуміють, що іншого місця в них нема й не буде. Тому замість боротьби вони обирають співпрацю, а замість відчуження будують сенси. Людина хоче почуватись у публічному просторі немов удома, адже дім на несвідомому рівні асоціюється з безпекою й затишком. Невипадково сучасні урбаністичні проекти дедалі частіше звертаються до «м'якого дизайну», відірваного від холодних і сірих стін спальних кварталів чи офісів. Такі простори виривають містянина з повсякденності, створюють утопію свята, яке завжди з тобою. У сучасному глобалізованому світі місто не може залишатися сталим. Воно також постійно змінюється та трансформується, створює комфортні умови для Homo Urbanus.

Література

1. Корнієнко Т.А. Соціально-філософський дискурс життя людини в місті за умов впливу на неї дизайнерського середовища. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2014. № 58. С. 200-210.
2. Куцепал С.В. Соціологія міста: відповіді на виклики сучасності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2018. № 4 (39). С. 45-52.
3. Препотенська М.П. Homo urbanus: феномен людини мегаполісу: монографія. Дніпропетровськ: Вид. Середняк Т.К., 2014. 420 с.

Suima I.

Oles Honchar Dnipro National University

LONDON'S STRATEGIC PLANNING: A BRIEF CHARACTERISTIC

The adopted strategic plan for London, the London Plan by the first Mayor, Ken Livingstone, with a revised version adopted by his successor, Boris Johnson, is based on the compact city principle.

The London Plan set as a key objective that the challenges of population

growth be met within the existing London boundary. This was justified primarily on environmental grounds – the case for protecting existing open space. The Plan also assumed that focusing on employment growth within the existing commercial areas, including Canary Wharf, meant that the London and UK would benefit from the agglomeration effects of concentrating economic activity within a limited geographical area. There was also a belief that by concentrating residential and employment growth within a limited area, that the need to travel significant distances to work would be contained, thus reducing transport infrastructure investment costs and containing environmental pollution.

The 2004, 2008 and 2011 London Plans sought to ensure that London's growing housing needs were met within the GLA area, with a series of housing capacity studies, including a further study undertaken in 2014 to support a further revision to the London Plan to increase the annual housing target to 42,000 homes a year, the annual target having been increased in the previous studies from 23,000 to 30,500 and then to 32,210 [3]. This additional capacity arose from the identification of additional sites, including under-used industrial and commercial sites, but also from an assumption that sites could be developed at much higher densities, especially in the case of the major development areas, known as Opportunity Areas.

In considering development options for London and the South East, it is important to recognize a number of factors, which reflect changes since the compact city principle was adopted in the 2004 London Plan [2].

The growth of London's household population is running at a rate faster than new housing output, and most recent projections of both population and building rates imply that the situation will worsen rather than improve. As the London job market becomes more internationalized, the competition for jobs gets more acute. While there is little evidence of any reduction in the domestic skills/jobs mismatch, there is an increasing difficulty with graduates as well as the under-qualified obtaining secure positions. However London still remains strong economically relative to other parts of the country. A combination of increased demand and house price inflation have reduced affordability of market provision, increased the absolute shortage while also reducing the effective use of the existing housing stock. Rents are increasing in the private rented sector which is increasing in quantitative terms without any improvement in quality or security of tenure. The supply of social rented homes is reducing, with social and spatial polarization increasing [1]. Transport congestion in parts of London is increasing, with an increase in both the length and cost of commuter travel. There is increasing emphasis on defensive approaches to new development, both in terms of security and protection from flood risk, with an emphasis on single tenure, often gated, development.

The London Plan housing capacity target of 32,210 homes a year was derived from the 2009 Strategic Housing Land Assessment and was based on the assumption that developments on consented and allocated sites would proceed

on the basis of the capacity consented or used in the site allocation, even where this was higher (or lower) than the capacity calculated from the application of the London Plan Sustainable Residential Quality matrix. Only in the case of the 20% of sites which are not in these categories is the SRQ matrix used to calculate site capacity. The GLA has subsequently stated that the majority of housing requirements in London will be met within Opportunity Areas. A number of masterplans for new opportunity areas, such as Nine Elms/Battersea, Earls Court, Park Royal, White City, and Central Croydon have proposed are predicated on high density development [3].

Previous research has demonstrated the extent to which the development program has failed to meet housing needs based targets in both quantitative terms. Dwellings per annum with some 60% of units being developed at densities above the ranges specified in the London Plan. The “compact city” approach has failed to meet housing needs. As the prime London housing market has moved back into boom mode, fuelled by international investment, we have in fact seen a return to hyperdense development of flats targeted at the international market at prices far beyond the reach of middle income households. At the same time the development program in peripheral locations, including sites which could provide low and medium rise affordable housing, remain undeveloped, as a result of a range of factors including the withdrawal of Government funding for affordable homes, the lack of planning of and funding for infrastructure and the inability of developers to realize their overambitious assumptions as to sale values.

The most significant change in national planning policy is the new focus on development viability. If a developer can demonstrate that it is not profitable for them to develop a scheme which meets the council’s planning policy requirements relating to affordable housing, they can request that these requirements are reduced or waived altogether.

Other Government policy changes have significant impacts on residential development – the termination of all central governments funding for new social rented housing, with the limited resources remaining being focused on the provision of rented housing which is only marginally sub-market – the misnamed “affordable rent” program and some limited funding for shared ownership homes. The Government has also limited the housing benefit payable to households living in local authority, housing association and privately rented homes, reducing benefits to households considered to be underoccupying homes – the spare room subsidy or bedroom tax, while restricting the total benefit paid to a household to £500 per week. This has a serious impact on households, especially larger families, living in higher value areas.

References:

1. Bowie D. Briefing note on Further Alterations to London Plan for TCPA policy council. 2014. URL: http://www.tcpa.org.uk/data/files/Events/FALP_TCPA_Brief_-_BOWIE.pdf.
2. Cochrane A. Making up a Region: The Rise and Fall of the South East of England as

a Political Territory Environment and Planning. 2012. Vol 30. P. 95-108.

3. Examination in Public into the Further Alterations to the London Plan. Submissions from consultants and statements from participants. 2014. URL: <http://www.london.gov.uk/priorities/planning/london-plan/examination-in-public>

Требін М.П.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
МІСТО ЯК МІСЦЕ БОЮ

У сучасних умовах міста були і залишаються головними привабливими об'єктами терористичних, антитерористичних і військових дій. Сьогодні місто перетворилося на поле бою, на якому активно беруть участь законні і незаконні воєнізовані формування, військові і терористи, партизани і десантно-штурмові підрозділи тощо. За останні десятиліття значно змінився характер міст, стало більш різноманітною їх планування, збільшилися розміри багатьох з них, підвищилася поверховість і щільність міцних кам'яних забудов, ускладнилася структура міських територій, їх архітектура, зросла протяжність підземних комунікацій, стала більш розгалуженою транспортна мережа. Якщо під час Другої світової війни в ході армійської наступальної операції військ доводилося опановувати 15-20 містами з чисельністю населення 50-70 тис. осіб, то тепер число таких об'єктів подвоїться, а то і потроїться у зв'язку з процесами урбанізації [1]. Повною мірою відчули на себе особливості ведення бойових дій у містах американці в ході операції «Свобода Іраку», коли найбільш підготовлені вузли опору іракської армії перебували або безпосередньо в містах або поблизу них. З необхідністю організації вуличних боїв військове керівництво коаліції зіткнулося в ході взяття Ен-Насирії, Кіркука, Кербели, Басри і деяких інших великих населених пунктів Іраку. Але найпоказовішими в цьому відношенні є бої на вулицях столиці країни - Багдада. Згідно з висновками американського військового командування, серед найскладніших завдань, які доводилося вирішувати військовим підрозділам у даних умовах, виділялися такі: а) значно знизилася ефективність використання розвідувальних систем; б) багато військовослужбовців-іракців знімали військову форму; в) тактика іракських підрозділів фактично звелася до дій переважно невеликими групами по 8-10 осіб, озброєних, як правило, снайперською зброєю, гранатометами і кулеметами; г) переважна більшість жителів Багдада не залишала міста навіть перед загрозою його штурму [3].

Бій в місті має низку особливостей, серед яких необхідно виділити наступні для атакуючої сторони: оточення й ізоляція міста з метою перекриття каналів надходження зброї, боєприпасів, проникнення груп найманців; блокування і розчленування угруповання противника; дезорганізацію їх системи управління; ведення інформаційно-

психологічної війни. Ті, хто обороняються, використовують класичні прийоми ведення бойових дій в населених пунктах, такі як: захоплення пануючих висот і будівель, вигідних маршрутів пересування і розміщення там спостережних засобів; розміщення вогневих точок на верхніх поверхах будівель і перекриття найважливіших доріг; мінування підходів до об'єктів; використання природних укриттів, підвалів, спеціально обладнаних бункерів для захисту від авіаційних ударів і вогню артилерії; організація несправжніх об'єктів з імітацією вогневих точок [4, с. 68].

До особливостей сучасного бою в місті можна віднести застосування тактики осередкової оборони, широке використання засідок з швидким відходом на основну позицію, мінних пасток, нальотів мобільних загонів (особливо в нічний час). Особливе місце відводиться диверсійним і терористичним актам, в тому числі і поза міською забудовою. Застосовуючи в широких масштабах терор і диверсії, оборонці прагнуть створити атмосферу страху серед населення і невпевненості політичного і адміністративного керівництва атакуючої сторони. Головними об'єктами диверсій є, як правило, лінії зв'язку і електропередачі, трубопроводи, міський транспорт, державні установи, банки, господарські підприємства, об'єкти життєзабезпечення тощо [2, с. 143].

Основний тягар боротьби з противником в вуличних боях лягає на частини і підрозділи мотострілецьких та мотопіхотних, десантно-штурмових військ, які за структурою найбільш пристосовані для бойових дій в місті як в обороні, так і в наступі. У той же час необхідно враховувати, що легке озброєння цих підрозділів не дозволяє їм вражати противника, що знаходиться в міцних будівлях і спорудах. Міське середовище обмежує застосування бойових машин піхоти і бронетранспортерів внаслідок їх підвищеної уразливості. Так, з 3500 одиниць бронетанкової техніки, втрачених в Чечні за перші три місяці операції 1995 р., основна частина припадала на бої за місто Грозний, причому більшість бойових ушкоджень відносилось до числа важких. Тільки під час «новорічного штурму» чеченської столиці в ніч з 31 грудня 1994 р. на 1 січня 1995 р. одна 131-а мотострілецька бригада втратила 20 із 26 наявних в бригаді танків, 102 зі 120 БМП і всі 6 ЗРПК «Тунгуска» [5]. Це означає, що мотострілецькі підрозділи потребують підтримки артилерії, вогнеметів, інженерно-саперних підрозділів і авіації. Однак щільно забудована місцевість істотно обмежує маневр і зосередження артилерії, знижує дальність і ефективність її вогню, зменшує радіус ураження снарядів і мін. Свої особливості, що знижують ефективність бойового застосування в місті, є й у авіації. Крім того, бої в межах міста проходять в безпосередній близькості від місцезнаходження мирного населення, що часто використовується тими, хто обороняється, в якості живого щита. У цих випадках застосування артилерії і авіації без належного коригування вогню веде до значних жертв серед жителів міста. Висновок з цього

впливає такий, що бойові дії, терористичні акти в міських умовах стають звичайним явищем для сучасної цивілізації і треба завжди готуватися Збройним силам до ведення таких дій.

Література:

1. Золотов Л.С. Штурм городов – большое искусство. *Независимое военное обозрение*. 2001. № 23. URL: http://nvo.ng.ru/forces/2001-06-08/1_storm.html (дата обращения: 20.03.2020).
2. Лапшов В.С., Носков В.П., Рубцов И.В., Рудианов Н.А., Рябов А.В., Хрущев В.С. Бой в городе. Боевые и обеспечивающие работы в условиях урбанизированной территории. *Известия ЮФУ. Технические науки*. 2011. № 3. С. 142-146.
3. Малышев В.Г. Маленькие хитрости уличного боя. *Независимое военное обозрение*. 2003. № 30. URL: http://nvo.ng.ru/wars/2003-08-29/2_streetfight.html (дата обращения: 20.03.2020).
4. Рудианов Н.А., Рябов А.В., Хрущев В.С., Рубцов И.В., Лапшов В.С. Боевые и обеспечивающие работы в городских условиях. *Вестник МГТУ им. Н.Э. Баумана. Сер. «Машиностроение»*. 2011. С. 68-71.
5. Храмчихин А.А. Война, проигранная по собственному желанию. Чему нас научила двухсерийная чеченская кампания. *Независимое военное обозрение*. 2019. № 46. URL: http://nvo.ng.ru/realty/2019-12-13/1_1074_chechnya.html (дата обращения: 20.03.2020).

Ходус О.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**(ПОСТ)РАДЯНСЬКА ПРИВАТНІСТЬ:
МІЖ ВИДИМИМ І НЕВИДИМИМ**

Одним з термінів, що застосовують для характеристики актуальної української дійсності, є термін «пострадянський стан». Говорячи про пострадянський стан, ми маємо на увазі, що радянські символічні форми й досі не втратили свого впливу, не позбулися стійких смислів та їх метафоричного потенціалу. Є усі підстави стверджувати, що радянська реальність багато в чому все ще продовжує відтворюватися, зокрема в буденних практиках українців.

За радянських часів тема приватності мала складний пучок конотацій: приватне життя було одночасно і полем докладання офіційної біополітики, і простором від неї вільним, в якому радянські люди реалізовували свої власні уявлення про щастя і створювали альтернативні моделі життя. Отже, з опорою на концепцію «режимів залученості» Л. Тевено [4], конфігурацію радянської приватності можна охарактеризувати як режим *планової координації*, що, з одного боку, залишає за індивідом певний ступінь свободи «бути собою» в ним же створеному життєвому просторі, а з іншого – припускає його постійну готовність відповісти на «ідеологічний оклик» Іншого.

Важливим моментом, що вимагає спеціального коментарю, є прагматичний (діяльнісно-поведінковий) аспект взаємозалежності Я –

Інший. Маються на увазі конкретні практики, які використовують індивіди, вибудовуючи власну зону приватного існування. Припустимо, що кожного разу, коли міняються суб'єктивні (пере)визначення статусу Іншого, змінюються і форми самоздійснення приватного досвід. Так, сприйняття Іншого як *конструктивної форми*, що дає змогу безконфліктної, безпроблемної комунікації Я – Інший, забезпечує з боку суб'єкта конформне «ідеологічне пізнання». У такому разі Інший (тут: символічний порядок в цілому, соціальні інститути суспільства та їх уповноважені представники) осмислюється як надійний авторитет, гарант «почуття онтологічної безпеки» (у термінології Е. Гіденса), упевненості в непорушності встановлених «правил гри». У разі ж якщо фігура Іншого сприймається в *деструктивному сенсі* – як джерело підвищеної тривожності, його феноменальними характеристиками стають чужість, негативна, інакшість, небезпека, ворожість. Як наслідок, суб'єкт прагне до висунення власних альтернативних виправдовувальних аргументів, захищаючи в такий спосіб свою приватну сферу від «публічного погляду» – агресивного, нав'язливого, допитливого, одним словом, небажаного. Помітно, що в цьому разі приватність як присвоєний людиною простір виконує функцію охорони/захисту від об'єктивуючих зусиль Іншого (будь то інститути держави, ринок, мас-медіа, просто інші тощо). При цьому, як показав М. де Серто, «слабкі» – тобто ті, хто перебуває в ситуації підпорядкування, – не поводяться пасивно, навпаки, вони винаходять повсякденні практики опору для того, щоб мінімізувати дії влади [2, с. 199-201].

Загалом у позначених теоретичних рамках конфігурація приватності як мережа взаємних залежностей «Я – Інший» припускає наявність щонайменше двох онтологічних регіонів: 1) *достатньої приватності* і 2) *нестачі приватності*. По суті, ідеться про два принципово різні типи відносин, що встановлюються суб'єктом з Іншим, в основу яких покладено різне розуміння особистої свободи як можливості для людини поступати так, як вона хоче.

Показовою рисою саме радняркої приватності була її відчуття нестача (у прямому розумінні – «те, чого мені не вистачає у житті»; така собі нестача існування і володіння). Очевидно, що нестача приватності має місце в тому разі, коли так званий «оклик влади» прочитується суб'єктом як явна спроба скасувати/втрутитися/присвоїти простір його особистої свободи. Виявляючи втрату або нестачу особистої екзистенції, індивід включає відповідні захисні стратегії (вже згадані вище тактики «слабких», у термінології М. де Серто), що дозволяють уникнути або мінімізувати «тиранію суспільства» (П. Бергер). Такою стратегією може виступити, приміром, «внутрішня еміграція», суть якої прекрасно виразив радянський філософ М. Мамардашвілі як «стан, коли потрібно залишатися непомітним, не втрачаючи свободи» [1, с. 65]. «Внутрішня еміграція» була

поширеною формою втечі від дійсності в середовищі радянських інтелектуалів, що не мали формальної можливості виразити свою незгоду з політикою і діями держави. Як результат, «топом» свободи і недоторканності особистих переконань стає сфера приватного, яка звужується до круга неформальних спільнот (рідних, друзів), знаменитих радянських «кухонь», де одні дістають можливість розкрити свою релігійність або сексуальність, інші – виразити ставлення до режиму, треті – просто щось приховати/повідомити.

Також як персональну захисну стратегію підтримки зон приватного існування можна розглядати такі «лукаві типи поведінки і характерні риси їх носіїв», як удаваність і лицемірство, до яких вимушена була вдаватися «радянська проста людина» [4]. Описуючи специфічну радянську конфігурацію зон публічного/приватного, засновану на ідеології тотального нагляду, заборон і приписів як з боку Великого Іншого, так і з боку конкретних інших («маленьких інших») – рівних за становищем людей, російський дослідник О. Хархордин резюмує: «Приватне життя було майже заборонене на дискурсивному рівні <...> тобто “радянське суспільство” мусило регулювати і сферу громадського, і сферу особистого життя. Не повинно було залишатися нічого, жодної потаємної сфери, яка в принципі не була б частиною соціального» [5, с. 163]. Як наслідок, радянське «приватне життя» (на відміну від західного «прайвеси») не припускало жорсткої, юридично оформленої межі, що забезпечує надійний і головне справжній захист від чужого, стороннього погляду. Тому у ситуації принципової розмитості, змішаності, непомітності радянських нормативних полів публічного і приватного «людина лукава» (у термінології Ю. Левади [4]), прикидаючись і лицемірячи, втаювала або приховувала свої приватні інтереси – такі «підозрілі» і «зневажливі» з точки зору офіційного ідеологічного дискурсу. Подібні практики і форми досвіду, вплетені у контекст повсякденного життя, у буквальному розумінні дозволяли радянській людині «вислизати» від офіційної нормативності, від глобальних сценаріїв побудови «нового світу» і «нової людини».

Актуальні українські реалії демонструють очевидну відсутність у репрезентативному соціокультурному просторі справжньої поваги до приватності як цінності, ґрунтованої на моралі ліберального індивідуалізму, відповідального розуміння свободи і довіри. Сучасні українці досі сприймають приватність у традиційному (читай: радянському) розумінні як рівень приховання чого-небудь від всюдисущого погляду Іншого – інституцій влади, пильних сусідів, колег. Для покоління радянських людей, чий габітус формувався переважно в умовах комунального побуту, одним з типових способів створення, нехай і символічного, простору приватного було його фізичне маркування за допомогою різноманітних перегородок – фанерних стін, завіс, порт'єр,

ширм тощо. Не дивно, що при збереженні зовнішньо «радянських» декорацій приватність і сьогодні естетично виражається через огорожі, ґрати, броньовані двері, які покликані захистити/приховати людину від «великого світу» держави й формальних соціальних організацій.

Література:

1. Аронсон О. Богема: Опыт сообщества. Наброски к философии асоциальности. М.: Фонд научных исследований «Прагматика культуры», 2002. 96 с.
2. Волков В., Хархордин О. Теория практик. СПб.: Изд-во Европ. ун-та в Санкт-Петербурге, 2008. 298 с.
3. Левада Ю. Человек лукавый: двоемыслие по-российски. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/229/938/1219/03levada-19-27.pdf>
4. Тевено Л. Какой дорогой идти? Моральная сложность «обустроенного» человечества. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2000. Т. III, № 3. С. 84-111.
5. Хархордин О. Основные понятия российской политики. М.: Новое литературное обозрение, 2011. 328 с.

Чумаченко Д.С.

Класичний приватний університет (м.Запоріжжя)

ЧИННИКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Корупцію як соціальне явище в сучасній соціологічній науці пов'язують насамперед із дисфункціональністю соціальних процесів в перехідних або транзитивних суспільствах, яка може охоплювати всі сфери соціального простору, що виражається в соціальному феномені, за твердженням О. Стегнія [1, с. 9], «всеохоплюючої корупції».

Сутністю корупції в перехідному суспільстві виступає легітимізація і інституціоналізація неформальної нормативної системи, яка породжує корупційні відносини на макрорівні (держава, соціальні підсистеми), мезорівні (організації, установи, підприємства) і мікрорівні (корупційні взаємодії індивідуальних акторів – побутова корупція). Для перехідних суспільств, де відбувається трансформація соціальної, економічної і політичної системи на всіх рівнях, характерний комплексний і системний вплив різних груп чинників, що формують неформальні норми і правила суспільних відносин і відповідну соціальну структуру, яка підтримує їх легітимізацію.

Можна виділити декілька основних груп чинників корупційних практик, заснованих на легітимізації та інституціоналізації неформальних норм і правил соціальної взаємодії в транзитивному суспільстві:

- 1) політико-правові чинники;
- 2) організаційно-управлінські чинники;
- 3) соціально-економічні чинники;
- 4) соціокультурні і соціально-психологічні чинники.

Політико-правові чинники корупційних практик можна розділити на декілька самотійних, але взаємозв'язаних і взаємозалежних груп. До

першої групи відноситься неналежне правове регулювання державної і суспільної діяльності, що сприяє формуванню неформальної нормативної системи регулювання правових відносин в суспільстві, до другої – недоліки в чинному вітчизняному законодавстві, що регулює різні сфери життєдіяльності.

Важливу роль у відтворенні корупції грають організаційно-управлінські чинники, серед яких можна виділити: криміналізація владних відносин, низький рівень заробітної плати та соціальних гарантій державних службовців, відсутність громадського контролю за діяльністю органів державної влади, недосконалість законодавства, що регулює відносини влади та капіталу.

Соціально-економічні чинники корупції в перехідному суспільстві пов'язуються із переходом на ринкові, конкурентні відносини в господарській системі. серед факторів, що формують неформальні нормативні відносини (корупційні практики) в Україні виступають наступні особливості взаємовідносин бізнесу і влади:

- 1) державна політика прямо диктується приватними інтересами осіб, які знаходяться у владі, біля влади, здатні впливати на владу;
- 2) додаткові та тіньові доходи складають основу і необхідну частину доходу чиновників;
- 3) корупційна поведінка стала нормою економічної та правової культури;
- 4) виконавча влада активно використовує «тіньові» форми мобілізації доходів і стимулювання.

Соціокультурні і соціально-психологічні чинники інституціоналізації корупційних практик в перехідному українському суспільстві. Серед таких чинників можна виділити:

- 1) наслідки радянського типу соціальної взаємодії в системі «влада (номенклатура, чиновники, керівники) – громадяни»;
- 2) особливості традиційного українського менталітету, традиційної ціннісно-нормативної системи;
- 3) кризовий стан суспільної свідомості – високий рівень аномійної деморалізованості населення;
- 4) виникнення нових соціальних груп – деформація соціальної структури суспільства тощо.

Отже, вплив корупціогенних факторів, а точніше їхня взаємодія, в умовах транзитивного суспільства створює умови для інституціоналізації корупції на різних рівнях функціонування суспільства і соціальної взаємодії, що відображається у виникненні і домінуванні певних видів і форм корупційних практик і відносин.

Література:

1. Стегній О.Г. Феномен всеохоплюючої корумпованості в сучасному українському суспільстві. *Український соціум*. 2012. № 1 (40). С. 7-22.

Шеломовська О.М., Шаповал А.С.

Дніпровський державний технічний університет (м. Кам'янське)

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

На сучасному етапі розвитку ділових відносин замало використання тільки фінансової інформації. Тому для отримання міцних позицій в бізнес сфері потрібно використовувати також інформацію соціального характеру. Завдяки євроінтеграційним процесам українські компанії беруть приклад західних партнерів починаючи з технік виробництва та ведення обліку та звітності. Тепер головною метою підприємств є не тільки отримання прибутку, але й ведення соціально відповідального бізнесу. У вітчизняному бухгалтерському обліку набирає популярності нефінансова або соціальна звітність.

Соціальна звітність являє собою складну систему інформації, яка відображає не лише благодійні та спонсорські програми компанії, а й будь-які соціально значимі аспекти її життєдіяльності, що можуть мати істотні наслідки для самої компанії, споживачів її послуг, державних органів та будь-яких інших, пов'язаних з нею соціальних груп. Саме соціальна звітність надає повні та достовірні дані про суспільну діяльність бізнес-структур, і тим самим забезпечує взаємодію між усіма елементами соціуму. Соціальна звітність відіграє значну роль у формування загальної думки про підприємство або організацію, адже вона передбачає розкриття інформації як про позитивні, так і негативні результати економічної, екологічної, соціальної діяльності даного підприємства або організації [2].

На відміну від української практики, де соціальну звітність складають в добровільній формі, міжнародна практика використовує соціальну звітність як потужний інструмент за допомогою якого держава мотивує бізнес турбуватися про розвиток суспільства. Спочатку нефінансовий звіт виконував лише інформаційну функцію і цікавив лише вузьке коло зацікавлених осіб, потім став засобом взаємодії із зацікавленими сторонами, а на сьогодні вже є засобом стратегічного управління, засобом аналізу діяльності підприємств та показником дотримання регіональної відповідальності – тобто відповідальності перед «територією ведення бізнесу». У свою чергу, відповідальне ведення бізнесу знаходить визнання суспільства через премії, звання, нагороди. Складання і публікація соціальної звітності робить компанію більш привабливою для споживачів, підвищуючи її відкритість, покращує імідж, репутацію, впізнаваність та довіри серед усіх груп суспільства.

Привабливість соціального звіту обумовлюється тим, що він надає відповіді на широке коле питань, пов'язаних із внеском країн в економіку країни, регіону та міста, охорони навколишнього середовища, етичних

питань ведення бізнесу, підтримки місцевих спільнот, підтримки персоналу та благодійності. Складання соціальної звітності має значний вплив на діяльність підприємства та надає йому велику кількість переваг, а саме

- з боку партнерів – підвищує прозорість ведення бізнесу, сприяє зміцненню ділових відносин, розширює канали збуту;
- з боку персоналу – формує імідж відповідального роботодавця, підвищує інтерес серед молодих спеціалістів, стає додатковим стимулом для працівників даного підприємства, підвищує рівень статусності їхньої роботи;
- з боку суспільства – формує імідж фірми на національному рівні, її додаткове рекламування [3].

У міжнародній практиці використовують три форми складання соціальної звітності: звіт у добровільній формі, комплексний звіт, що складається з економічних, соціальних та екологічних звітів і стандартизований звіт [1]. Характеризуючи їх більш детально слід відзначити, що вільна форма є найпоширенішою. Як правило, вона представляє розміщення інформації на ресурсах ЗМІ про волонтерські, благодійні акції, підтримку культурної сфери та сфери спорту та здоров'я. У свою чергу, комплексний звіт складається з обов'язкових декількох розділів, зокрема, розділу про вплив на навколишнє середовище та заходи щодо охорони природи, розділу про взаємовідносини з трудовим колективом (включає дані про заробітну плату, продуктивність праці, створення робочих місць, новітні технології та наукові дослідження, а також про витрати на навчання), розділу про взаємовідносини з суспільством (відомості про безпеку виробництва, умови праці, здоров'я персоналу, інвестиції для збереження культурних пам'яток). Певні переваги над попередніми різновидами соціальної звітності має стандартизований звіт, оскільки він надає можливості порівняння з звітами інших компаній, а отже і визначення соціального рейтингу компанії.

Таким чином, складання соціальної звітності відіграє вагомий внесок у формуванні іміджу компанії та стійкого розвитку соціокультурної системи міста. На жаль, в Україні ведення нефінансової звітності значно відстає від європейських країн. Рушійною силою в подоланні даної проблеми повинні бути державне втручання, а саме запровадження обов'язкового ведення соціальної звітності, створення єдиної форми даної звітності, впровадження в нефінансову звітність не тільки якісних, а й кількісних показників, які б дали змогу створювати рейтинг між українськими підприємствами. До найпоширеніших аспектів не фінансового звітування в Україні слід віднести: інвестицій у людський капітал та вплив від реалізації цих заходів, доброчинність, інвестиції в громадське життя. Тільки діяльність підприємств і компаній, орієнтованих на повноцінну реалізацію соціальної відповідальності та оприлюднення правдивої

нефінансової звітності забезпечить стійкий розвиток міського середовища

Література:

1. Воробей В., Журовська І. Нефінансова звітність: інструмент соціально-відповідального бізнесу. К.: ТОВ «Інжиніринг», 2010. 84 с. URL: <http://www.svb.org.ua/publications>.
2. Єременко В.Г. Соціальна економіка. Вид. 2-е, адапт. й доп. К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату, 2003. 351 с.
3. Жиглей І.В. Соціальна відповідальність бізнесу як передумова становлення соціально-орієнтованої економіки в Україні. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2007. № 3 (41). С. 172-179.

Яблуновський А.В., Ходус О.В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара ПРОТИРІЧЧЯ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Особливістю нинішнього стану процесу формування нації в Україні є протистояння двох конкуруючих ідентичностей. Дослідники цієї проблематики дають їм різні найменування. Так, В. Кулик називає одну українську ідентичність «примордіальною», другу – «інституційною»; Дж.-П. Химка, відповідно, – «центрально-європейською» та «пострадянською»; С. Шульман – «етно-національною» та «східнослов'янською» [2, с. 12-13]. Іноді ці ідентичності характеризують як «західноукраїнську» та «східноукраїнську», проте подібні означення є далекими від точності, адже хоча представники відповідних ідентичностей й переважають в цих регіонах, проте не мають повної монополії і не обмежуються ними. Також потрібно розуміти, що виділені ідентичності є «ідеальними типами» і характеризують дві полярні моделі української нації, що рідко зустрічаються в чистому вигляді.

Між цими ідентичностями існує велика кількість ціннісних та ідеологічних протиріч, що лежать в різних площинах: мовній, релігійній, історичної пам'яті тощо. Подібні розбіжності активно використовуються політичними силами для мобілізації своїх прихильників під гаслами захисту своєї ідентичності від «ворога» та посилення її символічного значення.

Одним з найбільш значних аспектів конфлікту ідентичностей є мовний. За результатами опитування, проведеного в червні 2020 року, 52,8% респондентів повідомили, що їхньою основною мовою спілкування вдома є українська, 29% – що російська та 13,6% – що і українська, і російська рівною мірою [4]. Це доводить факт того, що сьогодні Україна є країною, далекою від монологічності.

Основний конфлікт відбувається при постановці питання про необхідну мовність української нації. Це призводить до політизації цієї проблеми, а саме до обговорення необхідної мовної державної політики.

Головне питання стоїть в необхідності українізації суспільного простору, способів та інтенсивності цієї політики. Представники «етно-національної» ідентичності, як правило, вважають значну роль російської мови наслідком колоніального гноблення, хочуть бачити українську націю здебільшого одномовною та є прихильниками «жорсткої» українізації всіх сфер суспільного життя. Саме на цьому підході заснований мовний закон 2019 року, що передбачає майже повне витіснення російської мови з освіти, медіа, сфери послуг та інших публічних площин. Представники «східнослов'янської» ідентичності є прихильниками концепції двомовності української нації, противниками процесу українізації та вважають за необхідне рівний законодавчий статус обох мов і вільну конкуренцію між ними в культурному полі.

Ще один конфлікт пролягає в площі історичній пам'яті. Для представників різних ідентичностей характерним є абсолютно відмінне трактування ряду історичних подій та процесів, власні пантеони історичних героїв та злочинців. Перш за все конфлікт інтерпретацій стосується інтерпретації російсько-українських відносин. Якщо для одних вона являє собою 400-річну окупацію, то для других – співіснування двох братських народів. Особливо яскраво цей конфлікт виявляється в інтерпретації подій Другої світової війни на території України. Представники «етно-національної» ідентичності вважають, що це була війна між двома тоталітарними режимами, що використовували українців в своїх цілях, в той час як справжніми героями та борцями за незалежність були лише бійці УПА. В свою чергу, представники «східнослов'янської» ідентичності возвеличують боротьбу українців як частини радянського народу проти німецьких окупантів та вважають воїнів УПА нацистськими колаборантами. В останні роки кількість тих, хто позитивно ставляться до визнання воїнів Української повстанської армії борцями за незалежність помітно виросла, але все одно становить тільки 44,4%, 22% відсотки ставляться до цього негативно. Помітними є розрізнення оцінки в різних регіонах [1].

Ще одною лінією розлому є приналежність до різних релігійних конфесій. Особливо це протиріччя загострилось після отримання Томосу про автокефалію Православній церкві України в 2018 році. Згідно опитування 2019 року 50,6% назвали цю подію об'єднавчим фактором, 30,6% – роз'єднавчим. Значна регіональна різниця в оцінках також присутня [2].

Підводячи підсумки, можна сказати про те, що всередині української нації існують дві різні ідентичності, представники яких мають різне бачення того ким є і ким мають бути українці. Подібні розбіжності активно використовуються політиками обох – і «націоналістичного», і «проросійського» – напрямків для мобілізації своїх прихильників. Це явище шкодить розвитку демократії та громадянського суспільства, адже

відволікає увагу громадян від цих питань до проблеми боротьби за свою ідентичність. Більш глибоке розуміння цієї проблематики потребує подальшого дослідження.

Література:

1. День перемоги і його місце в історичній пам'яті українців. URL: <https://dif.org.ua/article/den-peremogi-i-yogo-mistse-v-istorichniy-pamyati-ukraintsiv>
2. Конфесійна структура населення України і створення Православної Церкви України: травень 2019. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=862&page=1&fbclid=IwAR1TL8EA2ANw0RR2RF-Z7tT6BTX8XmF33hhoxCr_3kGCikgEАНq64jG9J1Q
3. Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – Історичні причини та політичні наслідки. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.
4. Ставлення населення України до Закону про мову. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=960&page=1>

ЗМІСТ

<i>Агеєва Г.М.</i> «Аеропорт – місто»: соціокультурний простір	3
<i>Бойко В.А.</i> Освітні практики у просторі сучасного міста	5
<i>Borodenko O.</i> Sing and Symbol in the Communicative Space of the City ...	7
<i>Гоженко І.С., Верховод Л.І.</i> Проблема працевлаштування в маленьких містечках (випадок Старобільська)	10
<i>Гончарова В.С., Лепський М.А.</i> Аеропорт як фактор розвитку міста	13
<i>Гром І.С.</i> Основні чинники розповсюдження чайної культури різних суспільств	14
<i>Гугнін Е.А.</i> Особливості розуміння гегемонії в концепції Е. Валлерстайна: евристичні можливості	16
<i>Гудзенко О.З.</i> Міські суспільні рухи: низова мобілізація та ефекти впливу на простір міста	18
<i>Гутовська П.В., Скляренко К.О.</i> Модернізація міського середовища в контексті зміни екологічної культури: соціологічний аспект аналізу	21
<i>Демичева А.В.</i> Безпекові міста: дещо більше, ніж камери спостереження	24
<i>Зубарева О.І.</i> Елементи фреймінгу Covid-19 в ЗМІ	26
<i>Калінчук О.А., Демичева А.В.</i> Сексуальна об'єктивація героїв як тренд сучасних мультиплікаційних фільмів	29
<i>Камалова В.В., Демичева А.В.</i> Місто як простір комунікації	31
<i>Катаєв С.Л.</i> Емансипація села як сфера соціальної відповідальності міста	33
<i>Кірін Р.С.</i> Безпека урбаністичного середовища: проблеми правового забезпечення	35
<i>Ковальська-Павелко І.М.</i> «Форсована урбанізація» в Україні: історичні передумови та наслідки	37
<i>Комих Н.Г.</i> Аналіз відео в соціологічному дослідженні: методологічні засади	42
<i>Кривошеїн В.В.</i> Урбанізаційний процес в Україні: предикція стадіальної концепції Джека Джиббса	44
<i>Кулик М.А.</i> Практики комунікації лідерів органів самоорганізації населення з представниками громад	50
<i>Легеза С.В.</i> Стимпанк як соціальний інструмент: неімперські варіації «імперського» тексту	52
<i>Лепський М.А.</i> Темпоральність міста як навчальної аудиторії	56
<i>Лобанова А.С., Кузьор О., Баюра В.І.</i> Брендинг промислового міста як маркетингова технологія: на прикладі м. Кривий Ріг і м. Забже (Польща)	59
<i>Мезенцев К.В., Денисенко О.О.</i> Деідеологізація радянської спадщини у міських просторах: конфлікти та рішення	63

Нестеренко А.В., Скворець В.О. Емоційна самотність у шлюбі як наслідок недоліків соціалізації особистості	65
Ніколенко В.В. Університетська освіта: сучасні виклики та характерні зміни	67
Novikova O. Globalization and Development of World Cities	69
Петренко-Лисак А.О. Медіамісто: комунікації, мобільність та публічні простори	71
Петровська Ю.Р. Формування елементів спортивно-глядацьких зон в міському середовищі	73
Полторак В.А., Зоська Я.В., Стадник А.Г. Роль іміджмейкінгу у формуванні громадської думки мешканців міст	75
Проданюк Р.І. Культурний контроль та інформаційний контроль: від самореферентності до тоталітаризму	77
Ратушна Т.О. Суб'єктивне сприйняття та оцінка якості життя населенням великого промислового міста	79
Роговська О.О. Розвиток цифрових трансформацій у сучасному українському суспільстві	81
Склярєнко К.О. Об'єднані територіальні громади та сільський розвиток	83
Смольницька О.О. Ріо-де-Жанейро очима українського емігранта: дискурс Віри Вовк	87
Сорокіна Л.М. Місто і людина в сучасному світі	89
Suima I. London's Strategic Planning: a Brief Characteristic	91
Требін М.П. Місто як місце бою	94
Ходус О.В. (Пост)радянська приватність: між видимим і невидимим ...	96
Чумаченко Д.С. Чинники корупції в українському суспільстві	99
Шеломовська О.М., Шаповал А.С. Сутність та значення соціальної звітності для розвитку міського середовища	101
Яблуновський А.В., Ходус О.В. Протиріччя ідентичностей як феномен сучасної української нації	103

УДК 304.3(477)(082)
ББК 71.4(4Укр)я43

Наукове видання

**Збірка матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Урбаністичні студії: сучасний стан та перспективи розвитку»
(м. Дніпро, 25 вересня 2020 р.)**

Відповідальний за випуск професор В.В. Кривошеїн

Здано на складання 01.10.2020. Підписано до друку 10.10.2020. Формат
60x84/16. Папір офс. Друк різнографічний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 6,28. Обл.-вид. арк. 6,87. Наклад 100 пр. Зам. № 21

Свідоцтво про видавничу діяльність
розповсюдження видавничої продукції
Серія ДК № 5729 від 26.10.2017
видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
49000, м. Дніпро, вул. Вернадського, 19/21
Тел./факс: (056) 745 15 95